

JURIDISKA FAKULTETEN

VID LUNDS UNIVERSITET

Kajsa Lunman

Det schabloniserade föräldraavdraget

En studie av schablonavdraget och barnets rätt till
personlig assistans enligt LSS i teorin och praktiken

JURM02 Examensarbete

Examensarbete på juristprogrammet

30 högskolepoäng

Handledare: Titti Mattsson

Termin: VT 2024

Innehåll

Summary	4
Sammanfattning	6
Förkortningar	7
1 Inledning	8
1.1 Bakgrund	8
1.2 Syfte och frågeställningar	9
1.3 Avgränsningar	10
1.4 Metod, material och perspektiv	11
1.5 Forskningsläge	12
1.6 Begrepp	13
1.7 Disposition	14
2 Något kort om den svenska funktionshinderrätten	15
2.1 Inledning	15
2.2 Mänskliga rättigheter som grund	15
2.3 Den 30 år gamla LSS-reformen	16
2.4 Socialtjänstlagens betydelse för LSS	18
3 Barnets rätt till personlig assistans	20
3.1 Inledning	20
3.2 Regleringen av personlig assistans	20
3.2.1 Tvådelat huvudmannaskap – stat och kommun	20
3.2.2 Personkretstillhörighet och behovsprövning	21
3.2.3 Hjälpbehovets omfattning och art	23
3.2.4 Grundläggande behov	24
3.2.5 Andra personliga behov	26
3.2.6 Föräldraavdraget	27
3.2.7 Överprövning	29
3.3 Det schabloniserade föräldraavdraget	30
3.3.1 Den ämnade tillämpningen av schablonen	31
3.3.2 Schablon som lösning på tidigare problem	34
3.3.3 Motivering till utformningen av schablonen	35
3.3.4 Utredningens förslag om en ventil	37
3.4 Mål och bärande principer inom LSS	39
3.4.1 Grundläggande principer	40
3.4.2 Målsättningen att kunna leva som andra	42
3.5 Sammanfattande analys av frågeställning 1 & 2	45
4 Rättsfallsstudie	48

4.1	Inledning.....	48
4.2	Om utförandet av studien	48
4.2.1	Syfte	48
4.2.2	Metod och material	49
4.2.3	Tillvägagångssätt vid bearbetning av material	50
4.2.4	Etiska överväganden.....	51
4.3	Resultat och analys	52
4.3.1	Förvaltningsrättens motivering av domslut	52
4.3.2	Allmänt om det schabloniserade föräldraavdraget	53
4.3.2.1	En svårtillämpad reglering.....	54
4.3.2.2	Utrymme för bristfällig redogörelse	54
4.3.2.3	Problematisk uppdelning av ålder och timmar? ...	56
4.3.2.4	Sammanfattning.....	57
4.3.3	Avgörande faktorer vid förvaltningsrättens bedömning	57
4.3.3.1	Omfattning och art av barnets totala hjälpbehov ..	58
4.3.3.2	Förhållandet mellan föräldraavdraget och grundläggande behov.....	58
4.3.3.3	Tolkning och tillämpning av gällande rätt.....	59
4.3.3.4	Beviskravet i mål om personlig assistans	62
4.3.3.5	Sammanfattning.....	64
4.3.4	Beaktande av de grundläggande principerna	64
4.3.4.1	Förekomsten av uttalade principer i domarna.....	65
4.3.4.2	Prövningsramen och goda levnadsvillkor.....	66
4.3.4.3	Vad anser förvaltningsrätten vara ”normalt”?	69
4.3.4.4	Bristande helhetssyn vid bedömningen	72
4.3.4.5	Sammanfattning.....	73
4.4	Sammanfattande analys av frågeställning 3	74
5	Avslutning	77
	Bilaga A	78
	Källförteckning	79

Summary

The Act on Support and Service for Person with Certain Functional Impairments (hereafter LSS) is an entitlement law. Individuals that meet the criteria specified by the act are entitled to measures pursuant to LSS. The measures pursuant to LSS shall guarantee good living conditions and the objective of LSS is to give the individual the opportunity to live like others. One of these measures pursuant to LSS is personal assistance which entails tailored support for persons with major and lasting disabilities. The assessment of the entitlement to personal assistance is based on the examined time scope of the individual's need of assistance. When it is a child who requests personal assistance, the assessment of the child's needs disregards the responsibilities that guardians have to meet their child's needs by application of the Parental Deduction Template (9 f § LSS).

The regulation of parental deduction means a deduction is made from the time scope of the child's total need for help. The template consists of four age ranges, meaning the size of the deduction is the same for all children within the same age range. The Parental Deduction Template came into force on January 1 2023, and has since its establishment been criticized by various authorities as well as the Swedish Disability Rights Federation.

This essay aims to examine the Parental Deduction Template and the regulation of the entitlement to personal assistance for children in both theory and practice. By using a legal dogmatic and analytical method, the work investigates how the intended application of the Parental Deduction Template relates to the fundamental principles within LSS. Additionally, by conducting a case law study, decisive factors in the Administrative Court's assessment and whether the basic principles are taken into consideration in the assessment is examined. The case study consists of 21 judgements from the Administrative Courts which concerns children's applications for personal assistance under LSS.

The examination shows that the intended application of the Parental Deduction Template is not compatible with the Principle of Overall Review (principen om helhetssyn) nor the intentions behind LSS. This is partly due to individuality not being considered when establishing the template, and partly due to the detailed regulation that the assessment of personal assistance consists of.

The feasibility for the Administrative Court to consider the fundamental principles of LSS is limited due to the regulation of the personal assistance and the parental deduction. However, neither the child's perspective or the law's objectives and quality requirements are considered by the court in its assessments. Due to the judgments differing in terms of scope and detail, it is difficult to establish any absolute conclusions regarding decisive factors in the

Administrative Court's assessments. However, the court's interpretation of case law and the evaluation of evidence are decisive factors. Both the basic principles and the law's objectives and quality requirements are rarely the motive for interpretation of case law and assessing evidence by the court.

Sammanfattning

LSS stadgar rätten till insatser för vissa personer med funktionsnedsättning. Den enskilde ska genom insatserna få möjlighet att kunna leva som andra och tillförsäkras goda levnadsvillkor. En av dessa insatser är personlig assistans som innebär ett personligt utformat stöd för personer med stora och varaktiga funktionshinder. Bedömningen av rätten till insatsen är baserad på tidsomfattningen av den enskildes behov av hjälp med de grundläggande behoven. I det fall ett barn ansöker om insatsen ska det bortses från det hjälpbehov som en vårdnadshavare normalt ska tillgodose. Detta görs genom tillämpning av det schabloniserade föräldraavdraget som regleras i 9 f § LSS.

Regleringen innebär att det ska göras avdrag från tidsomfattningen för barnets totala hjälpbehov. Schablonen består av fyra åldersintervaller vilket innebär att avdragets storlek är det samma för barn inom samma åldersspann. Det schabloniserade föräldraavdraget infördes 1 januari 2023 och har sedan införandet kritiserats av såväl myndigheter som funktionsrättsrörelsen.

Denna uppsats ämnar undersöka regleringen av det schabloniserade föräldraavdraget och barnets rätt till personlig assistans i både teorin och praktiken. Arbetet utreder hur den ämnade tillämpningen av föräldraavdraget förhåller sig till de grundläggande principerna inom LSS genom att använda en rättsdogmatisk och rättsanalytisk metod. Vidare utreds avgörande faktorer vid förvaltningsrättens bedömning och huruvida förvaltningsrätten beaktar de grundläggande principerna. Detta görs genom utförande av en rättsfallsstudie som är baserad på 21 förvaltningsrättsdomar om barn som ansökt om personlig assistans enligt LSS.

Undersökningen visar att den ämnade tillämpningen av det schabloniserade föräldraavdraget inte är förenlig med principen om helhetssyn och intentionen bakom LSS. Detta beror dels på att schablonens utformning inte har utarbetats med beaktande av den enskildes individualitet, dels på att dagens reglering av prövning av rätten till personlig assistans är detaljerad.

Regleringen av det schabloniserade föräldraavdraget och den personliga assistansen hämmar förvaltningsrättens möjlighet att beakta de grundläggande principerna inom LSS. Samtidigt beaktar inte domstolen barnets perspektiv eller lagens målsättning och kvalitetskrav vid sin bedömning. Eftersom domarna skiljer sig åt gällande omfattning och utförlighet, är det svårt att fastställa några helt säkra slutsatser i analysen av de avgörande faktorerna vid prövning. Det kan dock konstateras att exempelvis domstolens tolkning av praxis samt bevisvärdering blivit avgörande. Förvaltningsrättens bevisvärdering och tolkning av praxis tar sällan utgångspunkt i de grundläggande principerna eller lagens målsättning och kvalitetskrav.

Förkortningar

Barnkonventionen	Förenta Nationernas konvention om barnets rättigheter
bet.	utskottsbetänkande
dir.	kommittédirektiv
FB	föräldrabalk (1949:381)
FPL	förvaltningsprocesslag (1971:291)
Funktionsrättskonventionen	Förenta Nationernas konvention om rättigheter för personer med funktionsnedsättning
HFD	Högsta förvaltningsdomstolen
ISF	Inspektionen för socialförsäkringen
LSS	lag (1993:387) om stöd och service till vissa funktionshindrade
prop.	proposition
prot.	kammarens protokoll
SFB	socialförsäkringsbalk (2010:110)
SoL	socialtjänstlag (2001:453)
SOU	Statens offentliga utredningar
RF	regeringsformen (1974:152)
RÅ	Regeringsrättens årsbok

1 Inledning

1.1 Bakgrund

Den personliga assistansen är en av tio insatser som ges inom lagen (1993:387) om stöd och service till vissa funktionshindrade (LSS). Insatsen är ett personligt utformat stöd som ges åt personer som på grund av stora och varaktiga funktionshinder behöver hjälp med sina grundläggande behov.¹ Målsättningen med den personliga assistansen och övriga insatser enligt LSS är att den enskilde ska ges möjligheten att kunna leva som andra.² Vidare ska den enskilde tillförsäkras goda levnadsvillkor genom insatsen.³

Vid bedömning av rätten till personlig assistans beaktas tidsåtgången av den insatssökandes hjälpbehov. Såväl barn som vuxna kan beviljas insatsen. Tillvägagångssättet vid bedömningen skiljer sig dock åt mellan de två grupperna. Vid bedömning av barnets rätt till personlig assistans ska ett föräldraansvar beaktas, då samtliga vårdnadshavare har ett visst ansvar för omsorg av sina barn enligt föräldrabalken (1949:381) (FB).⁴ Beaktandet sker genom ett schabloniserat föräldraavdrag i enlighet med 9 f § LSS. Regleringen innebär att det görs ett tidsavdrag från barnets totala hjälpbehov, utifrån en schablon som är baserad på ålder. Den återstående tiden efter avdraget är den tidsomfattning som ligger till grund för bedömningen av barnets rätt till insatsen.

Det schabloniserade föräldraavdraget infördes 1 januari 2023 och var en del av reformen *Stärkt rätt till personlig assistans*.⁵ Utredningen fick i uppgift att bland annat undersöka om föräldraansvaret kunde regleras på ett tydligare sätt som även skulle innebära en mer rättssäker prövning.⁶ När utredningen presenterade lagförslaget om det schabloniserade föräldraavdraget välkomnades detta inom funktionsrätts- och assistansrörelsen.⁷ Den positiva inställningen till schablonavdraget förändrades emellertid efter dess införande. Regleringen har blivit hårt kritiserad då resultatet av införandet blev sämre än förväntat. Det anses bland annat att lagändringen inte har resulterat i en ökning av beviljade insatser och att regleringen tillämpas felaktigt.⁸

¹ 9–9 a § LSS.

² 5 § LSS.

³ 7 § andra stycket LSS.

⁴ 6 kap. 1–2 §§ FB.

⁵ Prop. 2021/22:214; SOU 2021:37.

⁶ Dir. 2020:3 s. 13–16. Tidigare avgjordes omfattningen av föräldraansvaret genom tillämpning av principen om föräldraansvar. Dåvarande reglering innebar en komplicerad tillämpning och ett stort tolkningsutrymme vad gäller omfattning av föräldraansvaret.

⁷ Se Bengtsson (2021), "Applåder för 'Stärkt rätt till personlig assistans'". Flera aktörer inom funktionsrättsrörelsen uttalar sig om lagförslaget i artikeln.

⁸ Se HejOlika (2024), "Assistans för barn 2024: Kan föräldraavdraget räddas?"; Bonilla och Holmberg (2023), "Alla barn har rätt till ett fullvärdigt liv!".

Det är inte enbart aktörer inom funktionsrättsrörelsen som ställer sig kritiska till nuvarande reglering. Föräldraavdraget har diskuterats av flertalet riksdagsledamöter som bland annat anser att regeringen behöver nollställa alternativt minimera föräldraavdraget omgående.⁹

Utöver det schabloniserade avdraget har även regleringen av personlig assistans i generell mening kritiserats. Regeringen är av uppfattningen att det föreligger ett behov av lagteknisk översyn av bestämmelserna om personlig assistans då dessa i nuläget är svåröverskådliga.¹⁰ Det förekommer även synpunkter om att behovsprövningen behöver förbättras, bland annat på grund av den så kallade ”minutjakten” som dagens tillämpning av LSS anses innebära.¹¹

Det schabloniserade föräldraavdraget är inte okontroversiellt och, som redovisats ovan, väckt många frågor. Det är därför påkallat att utreda hur den nuvarande regleringen av rätten till personlig assistans för barn fungerar. Inom ramen för denna uppsats utreds därför både hur avdraget tillämpas i praktiken och teorin. Tillämpningen studeras även i förhållande till lagens motiv och grundläggande principer.

1.2 Syfte och frågeställningar

Denna uppsats behandlar frågan om barnets rätt till personlig assistans enligt LSS. Uppsatsen tar utgångspunkt i det nyligen införda schabloniserade föräldraavdraget samt grundprinciperna inom LSS. Syftet med uppsatsen är att utreda innebörden av det schabloniserade föräldraavdraget (9 f § LSS) och regleringens ämnade och faktiska tillämpning. Vidare syftar uppsatsen till att utreda huruvida det schabloniserade föräldraavdraget är förenligt med grundprinciperna inom LSS. Syftet uppfylls dels genom fastställande och analys av gällande rätt, dels genom en analys av tillämpningen av 9 f § LSS i praktiken. Det senare sker i form av en rättsfallsstudie vars material består av förvaltningsrättsdomar om personlig assistans för barn enligt LSS. Diskussion och analys gällande rådande rättsläge för barn som assistansberättigade förs ur ett kritiskt perspektiv.

Frågeställningarna som ämnas besvaras är:

1. Vad är syftet med införandet av det schabloniserade föräldraavdraget vid bedömning av barnets rätt till personlig assistans?

⁹ Se bet. 2023/24:SoU26. Socialutskottets betänkande om det schabloniserade föräldraavdraget debatterades den 14 mars. Se prot. 2023/24:84 för samtliga anföranden.

¹⁰ Se prop. 2021/22:214 s. 20. Flertalet domstolar menar att det finns ett behov av lagteknisk översyn gällande bestämmelserna om personlig assistans i LSS.

¹¹ Se Ingerö (2023), ”Stoppa minutjakten”.

2. Hur förhåller sig den ämnade tillämpningen av det schabloniserade föräldraavdraget till de grundläggande principerna inom LSS?
3. Vilka är de avgörande faktorerna vid förvaltningsrättens bedömning av barnets rätt till personlig assistans i förhållande till det schabloniserade föräldraavdraget? Beaktas grundläggande principer inom LSS vid bedömningen?

1.3 Avgränsningar

Denna uppsats behandlar frågan om personlig assistans för barn enligt LSS. Det schabloniserade föräldraavdraget tillämpas dock inte endast inom ramen för LSS, utan även vid bedömning av barns rätt till assistansersättning enligt 51 kap. 6 § socialförsäkringsbalken (2010:110) (SFB). Försäkringskassan ska således tillämpa samma regelverk som kommunen gör vid bedömningen av rätten till personlig assistans för barn. Trots att schablonavdraget tillämpas i både mål om personlig assistans och assistansersättning behandlas inte det senare då syftet med uppsatsen är att utreda den personliga assistansen och de grundläggande principerna inom LSS. Försäkringskassans tillämpning av schablonavdraget är dock av fortsatt relevans inom ramen för denna uppsats. Därmed förekommer hänvisningar till SFB och Försäkringskassan av begränsad omfattning i uppsatsens tredje kapitel.

Ett uttalat syfte med, och en förväntad konsekvens av, införandet av det schabloniserade föräldraavdraget är att fler barn ska beviljas personlig assistans och assistansersättning.¹² Denna uppsats studerar inte schablonavdraget i den aspekten. Statistik avseende antalet beviljade insatser och ersättningar är inte relevant för uppsatsens syfte. Det undersöks således inte huruvida schablonen uppnått det uttalade syftet om att fler barn ska beviljas insatser.

Med hänsyn till uppsatsens syfte och relativt begränsade omfång har annan närliggande lagstiftning och konventioner så som socialtjänstlagen (2001:453) (SoL), FN:s konvention om rättigheter för personer med funktionsnedsättning (funktionsrättskonventionen) och FN:s konvention om barnets rättigheter (barnkonventionen) avgränsats bort. Detta eftersom jag i analys av gällande rätt endast behandlar den grundläggande regleringen, vilket är LSS. Barnets rätt till personlig assistans studeras således exempelvis inte ur ett barnrättsperspektiv. Dock redogörs det något kort för konventionerna och SoL i uppsatsens andra kapitel, i syfte att återge en kort bakgrundsbeskrivning av det funktionshinderrättsliga området.

¹² Prop. 2021/22:214 s. 52 f.

1.4 Metod, material och perspektiv

Uppsatsen består dels av en deskriptiv del, dels av en empirisk undersökning. De metoder som har nyttjats vid författandet av uppsatsen är rättsdogmatisk, rättsanalytisk och empirisk metod.

Uppsatsens deskriptiva del är baserad på den rättsdogmatiska metoden som syftar till att fastställa gällande rätt. Fastställande av gällande rätt inom ramen för denna uppsats har gjorts genom ett systematiserande av relevanta lagar, lagförarbeten, prejudikat samt doktrin inom rättsområdet. Denna del grundar sig således på de traditionella rättskällorna.¹³ Materialet består därmed främst av lagtext och tillhörande förarbeten som berör frågor om personer med funktionsnedsättning och regleringen av personlig assistans för barn. Den juridiska doktrin som nyttjats är författad av forskare inom funktionshinderrätten och LSS. Doktrin som beaktats är författad av bland andra *Vahlne Westerhäll* och *Fridström Montoya*.¹⁴

Det bör nämnas att rättsdogmatiken som metod är omdiskuterad i litteraturen. Kleineman menar att beskrivningen av metoden är vag och ibland direkt motsägelsefull. Vidare menar han att det därför kan vara enklare att beskriva det exakta tillvägagångssättet vid utövande av metoden.¹⁵ För denna uppsats tolkas och används metoden i enlighet med beskrivningen som framgår av stycket ovan.

Den andra metod som använts genom uppsatsen är rättsanalytisk metod. Även denna metod beskrivs något olika i litteraturen. Det har inom doktrin föreslagits att den rättsdogmatiska metoden bör benämnas som rättsanalytisk metod av pedagogiska skäl.¹⁶ Till skillnad från detta synsätt beskriver Sandgren metoderna som separata, trots metodernas likheter. Det är Sandgrens beskrivning av den rättsanalytiska metoden som ligger till grund för uppsatsen.

Den rättsanalytiska metoden syftar till att analysera rätten, vilket innebär att fastställa gällande rätt för att i nästa led analysera gällande rätt. Den rättsanalytiska metoden är friare i jämförelse med den dogmatiska, då fler källor accepteras som underlag för analysen. Enligt det rättsanalytiska synsättet finns det inget ”rätt svar” på ett rättsligt problem, i motsats till den rättsdogmatiska metoden som bygger på idén om att det endast finns ett svar. Det rättsanalytiska synsättet grundar sig i att argumentationen inom rättsvetenskapen är fri på så sätt att rättssystemet är öppet och det kan finnas flera legitima lösningar på ett rättsligt problem.¹⁷

¹³ Kleineman (2018) s. 21; Sandgren (2021) s. 47 f.

¹⁴ Se till exempel Vahlne Westerhäll (2019), *Funktionshinderrätt för barn. Att leva som andra utifrån barnets bästa* och Fridström Montoya (2015), *Leva som andra genom ställföreträdare – en rättslig och faktisk paradox*.

¹⁵ Kleineman (2018) s. 21.

¹⁶ Ibid. s. 25.

¹⁷ Sandgren (2021) s. 53 f.

Vidare, förs diskussion och analys i uppsatsen ur ett kritiskt perspektiv. Kritisk diskussion och analys förs löpande genom uppsatsen, i såväl den deskriptiva delen som den empiriska undersökningen. Sammanfattande analys av frågeställningarna presenteras i avsnitt 3.5 och 4.4.

I sammanhanget bör det även nämnas något om formen av analysen. Uppsatsens första del syftar till att beskriva och analysera rådande rättsläge. Därmed är analysen främst baserad på de lege lata-argumentation.¹⁸ Det förekommer påståenden de lege ferenda i begränsad omfattning. Argument de lege ferenda inom ramen för denna uppsats är att betrakta som en utveckling av analysen av gällande rätt.¹⁹ Syftet med uppsatsen är dock fortsatt att vara beskrivande, och således inte att presentera lösningar eller ta ställning till hur rätten ”bör vara”.

Uppsatsens andra del består av en empirisk undersökning i form av en rättsfallsstudie. Rättsfallsstudien syftar till att analysera hur gällande rätt tillämpas i praktiken. Materialet som studien grundar sig på är förvaltningsrättsdomar gällande personlig assistans enligt LSS och det schabloniserade föräldraavdraget. Underrättsavgöranden ingår inte i den traditionella rättskälleläras hierarki. Den empiriska undersökningen utgör således inte beskrivande av gällande rätt. Som redan antytts är syftet att studera hur gällande rätt tillämpas i praktiken. Underlaget för rättsfallsstudien är 21 förvaltningsrättsdomar från december år 2023 och januari år 2024. Urvalsprocessen av domar och tillvägagångssättet vid bearbetning av material beskrivs vidare i avsnitt 4.2. Resultat och analys av rättsfallsstudien presenteras i avsnitt 4.3.

1.5 Forskningsläge

Frågan om föräldraansvar vid prövning av rätten till personlig assistans för barn är omdiskuterad inom såväl den juridiska doktrinen som funktionsrättsrörelsen.²⁰ De texter som återfinns inom den juridiska doktrinen behandlar dock den tidigare regleringen av föräldraansvaret.²¹ Jag har vid tidpunkten för uppsatsens färdigställande inte påträffat någon doktrin som behandlar nuvarande reglering. Det material som påträffats avseende det schabloniserade föräldraavdraget utgörs främst av arbeten publicerade av olika myndigheter. Frågan behandlades givetvis i den statliga utredningen och efterföljande

¹⁸ Kleineman (2018) s. 36.

¹⁹ Se Sandgren (2021) s. 51 f.

²⁰ Den svenska funktionsrättsrörelsen består av flera rikstäckande funktionsrättsförbund. Funktionsrätt Sverige fungerar som en samarbetsorganisation som samlar människor med funktionsnedsättning och deras anhöriga. Organisationen är menad att vara funktionsrättsrörelsens enade röst mot olika myndigheter. Idag består organisationen av 53 funktionsrättsförbund, se Funktionsrätt Sverige ”Vår organisation” <<https://funktionsratt.se/om-funktionsratt-sverige/var-organisation/>>.

²¹ Flera aktörer inom funktionshinderrättsrörelsen uttalar sig om föräldraansvaret i Bengtsson (2021), “Applåder för ‘Stärkt rätt till personlig assistans’”. Vad gäller juridisk doktrin behandlar bland annat Fridström Montoya den tidigare regleringen av föräldraansvaret, se Fridström Montoya (2017).

proposition.²² Uppföljande rapporter och motioner behandlar också frågan.²³ Till skillnad från denna uppsats tar nämnda arbeten inte utgångspunkt i grundläggande principer inom LSS. Regeringen avser dock att följa upp hur utfallet av det schabloniserade föräldraavdraget förhåller sig till lagstiftarens intentioner. Det har ännu inte presenterats någon sådan analys från Regeringskansliet. Undersökningen inom ramen för denna uppsats påverkas därför inte i något hänseende av det pågående arbetet inom Regeringskansliet.²⁴

Mot bakgrund av ovan kommer denna uppsats följaktligen vara bidragande för den rättsliga analysen av det schabloniserade föräldraavdraget och barnets rätt till personlig assistans i stort.

I sammanhanget kan noteras att det finns ett examensarbete från Uppsala universitet som likt min uppsats studerar schablonavdraget. Författaren undersökte hur regleringen av föräldraavdraget förhåller sig till det uttalade ändamålet om ökad rättssäkerhet för barn. Till skillnad från nämnda uppsats, syftar denna uppsats till att studera hur regleringen tillämpas i praktiken genom en rättsfallsstudie.²⁵ Förutom examensarbetet från Uppsala universitet har jag inte funnit någon rättsvetenskaplig studie som behandlar frågan om det schabloniserade föräldraavdraget.

1.6 Begrepp

Begreppen *funktionsnedsättning* och *funktionshinder* används återkommande genom uppsatsen. Socialstyrelsens terminologiråd definierar begreppen enligt följande. Funktionsnedsättning är en nedsättning av fysisk, psykisk eller intellektuell funktionsförmåga. En funktionsnedsättning kan vara av såväl bestående som övergående natur, som uppstått till följd av sjukdom, annat tillstånd eller skada som är medfödd eller förvärvad.²⁶ Begreppet funktionshinder avser begränsning som funktionsnedsättningen innebär för personen i relation till omgivningen. Till exempel bristande delaktighet i olika sociala situationer och svårigheter med att klara sig själv i vardagen. Det rör sig främst om bristande tillgänglighet i omgivningen.²⁷

Ovanstående definitioner är vad Socialstyrelsen rekommenderar ska användas. I lagförarbeten till reformen om stärkt rätt till personlig assistans används båda begreppen, men då utan någon avsikt att skilja på begreppen. Anledningen till detta är att det förekommer äldre terminologi i lagtext och förarbeten. Båda begreppen förekommer till exempel i LSS. Enligt regeringen bör

²² SOU 2021:37; prop. 2021/22:214.

²³ Se ISF rapport 2024:1; bet. 2023/24:SoU26.

²⁴ Se bet. 2023/24:SoU26 s. 11 f.

²⁵ Se Lampinen (2023), *Föräldraansvar och barns rätt till personlig assistans: Hur det schabloniserade föräldraavdraget påverkar rättssäkerheten för barn*.

²⁶ Socialstyrelsens termbank, term 'funktionsnedsättning'.

²⁷ Socialstyrelsens termbank, term 'funktionshinder'.

den nya terminologin, det vill säga begreppet funktionsnedsättning, få genomslag i svensk lagstiftning allteftersom.²⁸

Med hänsyn till ovan används främst begreppet funktionsnedsättning i uppsatsen. Begreppet funktionshinder förekommer vid redogörelse för specifika bestämmelser i LSS. I dessa fall ska begreppet tolkas synonymt med det tidigare.

1.7 Disposition

Kapitel 2 består av en kortare bakgrundsbeskrivning av den svenska funktionshinderrätten. Syftet med kapitlet är att ge läsaren en övergripande bild av LSS och några närliggande regleringar som har en påverkan på lagens utformning och tillämpning.

Kapitel 3 är uppsatsens deskriptiva del som behandlar uppsatsens första och andra frågeställning. Kapitlet redogör för barnets rätt till personlig assistans, utifrån tre huvudområden: den rättsliga regleringen, det schabloniserade föräldraavdraget och grundläggande principer inom LSS.

Kapitel 4 omfattar den empiriska undersökningen i form av en rättsfallsstudie. Avsnitten redogör för rättsfallsstudiens syfte, metod samt resultat och analys. Den tredje frågeställningen ämnas besvaras och är således utgångspunkten för kapitlets utformning. Resultatet är indelat i tre huvuddelar: allmänna observationer om schablonavdraget, avgörande faktorer vid förvaltningsrättens bedömning samt förvaltningsrätten beaktande av grundläggande principer.

Kapitel 5 är uppsatsens avslutande kapitel, i vilket uppsatsen diskuteras och sammanfattas.

²⁸ Se SOU 2021:37 s. 78 f. Regeringen diskuterade detta i propositionen avseende Sveriges beslut att tillträda funktionsrättskonventionen.

2 Något kort om den svenska funktionshinderrätten

2.1 Inledning

Vid införandet av LSS beskrevs insatsen personlig assistans som en viktig frihetsreform för personer med funktionsnedsättning.²⁹ Det är nu 30 år sedan LSS infördes och det har skett mycket inom det funktionshinderrättsliga området sedan lagen infördes. Det är därför av relevans att återge en kort bakgrundsbeskrivning av funktionshinderrätten. I efterföljande avsnitt beskrivs några av de viktiga grundpelarna för LSS och funktionshinderrätten i stort.

2.2 Mänskliga rättigheter som grund

I denna uppsats behandlas det schabloniserade föräldraavdraget, som var en del av reformen om stärkt rätt till personlig assistans. I förarbeten till lagändringarna betonas att ändringarna bidrar till att Sveriges funktionshinderpolitiska mål uppnås.³⁰ Sveriges funktionshinderpolitik utgår ifrån de internationella åtaganden om mänskliga rättigheter, bland annat de åtagande som följer av funktionsrättskonventionen.³¹ Funktionsrättskonventionen tillför inga ytterligare rättigheter, utan syftar till att skydda och säkerställa de rättigheter som personer med funktionsnedsättning redan har genom andra konventioner.³²

Målen för den nationella funktionshinderpolitiken är att uppnå jämlikhet i levnadsvillkor och full delaktighet i samhället. Målen ska bidra till att barnrättsperspektivet beaktas. Funktionsrättskonventionen utgjorde utgångspunkten för arbetet med de funktionshinderpolitiska målen och konventionens principer betonades som särskilt viktiga. Dels för förståelse och genomförande av de stadgade rättigheterna i konventionen, dels för att de är nödvändiga att beakta för att personer med funktionsnedsättning ska kunna åtnjuta sina rättigheter.³³ De allmänna principerna anges i artikel 3 funktionsrättskonventionen och är bland annat lika möjligheter, samt respekt för olikheter och acceptering av personer med funktionsnedsättning som en del av den mänskliga mångfalden och mänskligheten.

Funktionsrättskonventionen gäller för alla personer med funktionsnedsättning, såväl barn som vuxna.³⁴ Det finns dock vissa artiklar som gäller just barn, exempelvis artikel 3 (h), principen om respekt för den fortlöpan

²⁹ Fridström Montoya (2020) s. 193.

³⁰ Prop. 2021/22:214 s. 62.

³¹ Sverige ratificerade funktionsrättskonventionen och fakultativt protokoll till konventionen år 2008. Konventionen trädde sedan i kraft år 2009, se SÖ 2008:26.

³² Prop. 2008/09:28.

³³ Prop. 2016/17:188 s. 15 och 22 f.

³⁴ Artikel 1 funktionsrättskonventionen.

utvecklingen av förmågorna hos barn med funktionsnedsättning och respekt för deras rätt att bevara sin identitet. Principen kommer från barnkonventionen och innebär bland annat att barnets rättigheter tydligt bör framgå i alla åtgärder som rör barn med funktionsnedsättning. I takt med barnets utveckling ska även barns deltagande vid beslut som påverkar dem, inklusive deras rätt att bevara sin identitet, expandera över tid.³⁵

Barnkonventionen gäller som svensk lag sedan år 2020. Det innebär att rättstillämpare ska beakta lagen vid beslut som rör barn.³⁶ Barnkonventionen har dock beaktats långt innan dess, då Sverige ratificerade konventionen år 1990.³⁷ Som följd av ratificeringen har det inom det funktionshinderrättsliga området införts bestämmelser avseende barnets rättigheter. Bestämmelser om barnets rättigheter infördes i LSS år 2011, i form av 6 a § och 8 § andra stycket.³⁸ Dessa bestämmelser ger uttryck för konventionens tredje artikel om barnets bästa respektive tolfte artikel om barnets rätt att uttrycka sina åsikter och bli hörd. Enligt 6 a § LSS ska barnets bästa särskilt beaktas när åtgärder rör ett barn. När en insats rör ett barn ska barnet få relevant information och ges möjligheten att framföra sina åsikter i enlighet med 8 § andra stycket LSS. Vidare framgår det av bestämmelsen att barnets åsikter ska tillmätas betydelse i förhållande till barnets ålder och mognad.

Sammantaget har den svenska funktionshinderrätten en stark förankring i mänskliga rättigheter. Förhållandet mellan den enskilde individen och staten regleras i grunden av de mänskliga rättigheterna. Därför utgör mänskliga rättigheter en viktig grund för både arbete med funktionshinderrättsliga frågor och socialtjänstens övergripande arbete.³⁹ Därmed torde ett sådant perspektiv beaktas vid rättsskipning och utvecklingen av det funktionshinderrättsliga området.

2.3 Den 30 år gamla LSS-reformen

LSS infördes år 1994 och är alltså en 30 år gammal lag. LSS ersatte den dåvarande lagen (1985:568) om särskilda omsorger om psykiskt utvecklingsstörda m.fl. (omsorgslagen).⁴⁰ När LSS ersatte omsorgslagen beskrevs insatsen personlig assistans som en viktig frihetsreform. Avsikten var att livsvillkoren för de personer som omfattas av lagen skulle förbättras avsevärt.⁴¹ I förarbeten till LSS framhävs målsättningen för den personliga assistansen, vilket är att personer med funktionsnedsättning ska ha stor frihet att kunna

³⁵ Prop. 2016/17:188 s. 16 f.

³⁶ Prop. 2017/18:186.

³⁷ Prop. 1989/90:107.

³⁸ Prop. 2009/10:176.

³⁹ Lagrådsremiss 2024-07-04 s. 174 f.

⁴⁰ Prop. 1992/93:159.

⁴¹ Fridström Montoya (2020) s. 193.

bestämma över sin livssituation. Men också ha stor frihet att själv bestämma formen av insatsen vad gäller när och hur den lämnas.⁴²

När LSS stiftades infördes bestämmelser som stadgar rätten till insatser. LSS kan därmed beskrivas som en rättighetslag.⁴³ I propositionen föreliggande införskaffandet av LSS framhålls att lagen, trots sina rättighetsbestämmelser, inte syftar till att vara en detaljstyrd lag. I förarbeten till LSS beskrivs tanken om stiftandet av rättighetsregleringar och de faktorer som behövs tas i beaktning vid en sådan typ av lagstiftning. Lagstiftaren anser att rättigheterna behöver vara individinriktade för att personer med funktionsnedsättning ska kunna leva på lika villkor som personer utan funktionsnedsättning. En detaljreglering av dessa rättigheter skulle enligt lagstiftaren fungera sämre, då människor är olika och det råder olika förutsättningar runt om i landet. Av förarbetena framgår det att lagstiftningen syftar till att definiera rättigheter för personer med funktionsnedsättning, som i nästa led syftar till att ge möjlighet för individen och kommunen att utforma insatser på bästa möjliga sätt.⁴⁴

Trots lagstiftarens intention med LSS har rätten till insatser blivit mer detaljerad. Det är framför allt rätten till personlig assistans som blivit mer detaljreglerad, till följd av utvecklingen i praxis. Av doktrin framgår att det kan argumenteras för att avgörande från HFD har resulterat i att LSS blivit en starkare rättighetslag, samtidigt som det resulterar i ett minskat utrymme för den enskildes behov och individuella bedömningar i varje enskilt fall.⁴⁵ Utvecklingen i praxis avseende just personlig assistans var något som lyftes som bekymmersam i den statliga utredningen om stärkt rätt till personlig assistans.⁴⁶ Utredningens uppdrag var bland annat att återställa rätten till den personliga assistansen som enskilda hade förlorat till följd av utveckling i praxis.⁴⁷

Reformen om stärkt rätt till personlig assistans är inte den enda LSS-utredningen som har genomförts sedan lagens tillkomst. Lagen har varit föremål för flertalet statliga utredningar.⁴⁸ Inom den allmänna debatten argumenteras dock för att vissa av dessa utredningar inte syftade till att förbättra LSS, utan att det snarare handlade om att minska kostnaderna inom LSS-verksamheter och den personliga assistansen.⁴⁹

⁴² Prop. 1992/93:159 s. 64 och 174.

⁴³ Vahlne Westerhäll (2012) s. 15.

⁴⁴ Prop. 1992/93:159 s. 43 f.

⁴⁵ Bäckman (2022) s. 238.

⁴⁶ Se SOU 2021:37 s. 26 f.

⁴⁷ I kommittédirektivet till utredningen *Stärkt rätt till personlig assistans* (SOU 2021:37) framhålls att ändring av praxis bland annat innebar att färre personer beviljades personlig assistans för tillsyn för sina grundläggande behov, se dir. 2020:3 s. 11 f. Vad som avses med grundläggande behov beskrivs i avsnitt 3.2.

⁴⁸ Se SOU 2004:103; SOU 2008:77; SOU 2018:88.

⁴⁹ Se Strand (2024) s. 6.

I ett av de senare betänkandena, SOU 2018:88, uttrycktes specifikt kostnadsfrågan för den personliga assistansen. Det betonades att kostnaderna för assistansersättningen och den personliga assistansen hade ökat kraftigt. Utredningens lagförslag om en ny LSS resulterade aldrig i någon proposition.⁵⁰

2.4 Socialtjänstlagens betydelse för LSS

SoL är grundregleringen för all verksamhet som bedrivs inom kommunal socialtjänst. Det gäller oavsett om annan lagstiftning är den som faktiskt tillämpas i fallet.⁵¹ Socialnämnden har ett särskilt ansvar för personer med funktionsnedsättning. Enligt målbestämmelsen 5 kap. 7 § SoL ska nämnden verka för att personer med funktionshinder som möter betydande svårigheter i sin livsföring får möjligheten att leva som andra.⁵² Därmed gäller både LSS och SoL för vissa personer med funktionsnedsättning. Enligt 4 § LSS får bestämmelserna i LSS inte innebära någon inskränkning i de rättigheter som den enskilde kan ha enligt någon annan lag. Av den anledningen kan LSS beskrivas som en ”pluslag” till SoL.⁵³

Förhållandet mellan de två lagarna innebär alltså att syften och mål i SoL aktualiseras vid tillämpning av LSS. Vissa av de mål, syften och krav som ställs inom LSS går att finna i SoL. Till exempel formuleringen ”leva som andra” förekommer i båda lagarna, men i olika sammanhang. I LSS förekommer formuleringen i 5 § i vilken verksamhetens målsättning beskrivs medan i SoL förekommer formuleringen i samband med de krav som ställs på socialtjänsten vid utförande av insatser genom 5 kap. 7 § SoL.⁵⁴

En skillnad mellan lagarna är kvalitén på levnadsvillkoren som respektive lag ämnar tillgodose genom stödet. Av 7 § andra stycket LSS framgår att den enskilde ska tillförsäkras ”goda levnadsvillkor” medan det av 4 kap. 1 § tredje stycket SoL framgår att den enskilde ska tillförsäkras ”skälig levnadsnivå”. I doktrinen har det diskuterats huruvida det är någon faktisk skillnad mellan goda och skäliga levnadsvillkor, och vad de olika definitionerna resulterar i praktiken för vissa personer med funktionsnedsättning.⁵⁵

Sammanfattningsvis är SoL styrande för tillämpningen av LSS. Det är därför av relevans att något kort nämna den nya socialtjänstlagen. I början av juli 2024 överlämnade regeringen lagrådsremissen *En förebyggande socialtjänstlag – för ökade rättigheter, skyldigheter och möjligheter*. Lagrådet har ännu inte yttrat sig, men det kan förväntas att propositionen tas fram i höst. Den

⁵⁰ SOU 2018:88; dir. 2016:40.

⁵¹ Fridström Montoya (2022) s. 84.

⁵² 5 kap. 7 § SoL.

⁵³ Bäckman (2022) s. 236.

⁵⁴ SOU 2008:77 s. 259.

⁵⁵ Se Fridström Montoya (2015) s. 226 ff.; Svensson (2000) s. 329 ff.

nya lagen föreslås träda i kraft 1 juli 2025.⁵⁶ Den nya socialtjänstlagen är ämnad att bland annat beakta ett starkare barnrättsperspektiv och bedöms medföra positiva effekter för barn.⁵⁷ Majoriteten av bestämmelserna i nuvarande SoL kommer föras över till den nya lagen, med några redaktionella och språkliga omarbetningar.⁵⁸ Av lagrådsremissen framgår att vissa bestämmelser som gällt för specifika grupper istället ska gälla för alla. Syftet är att minska lagens nuvarande detaljeringsgrad samt att öka jämlikhet mellan grupperna. Regeringen menar att den nya strukturen kommer tydliggöra vikten av helhetssyn och att inriktningen inte är grupp tillhörigheten, utan istället individens behov och förutsättningar.⁵⁹ Socialtjänstens särskilda ansvar för personer med funktionsnedsättning kommer dock fortsatt att framgå i den nya lagen. Regeringen menar att det är viktigt att 5 kap. 7 § SoL överförs oförändrad i sak till den nya socialtjänstlagen.⁶⁰

⁵⁶ Lagrådsremiss 2024-07-04. Se även *Hållbar Socialtjänst – En ny socialtjänstlag* (SOU 2020:47).

⁵⁷ Lagrådsremiss 2024-07-04 s. 580 ff.

⁵⁸ *Ibid.* s. 178.

⁵⁹ *Ibid.* s. 178 ff.

⁶⁰ *Ibid.* s. 275 ff.

3 Barnets rätt till personlig assistans

3.1 Inledning

I detta kapitel behandlas barnets rätt till personlig assistans. Rätten till personlig assistans stadgas i 9 § 2 LSS och innebär biträde av personlig assistent eller ekonomiskt stöd till skäliga kostnader för sådan assistans, till den del behovet av stöd inte täcks av beviljade assistanstimmar enligt SFB.

Kapitlet är indelat i tre huvudavsnitt: regleringen av personlig assistans, det schabloniserade föräldraavdraget och mål och bärande principer inom LSS. Samtliga huvudavsnitt diskuteras i kapitlets avslutande avsnitt, i vilket uppsatsens första och andra frågeställning ämnas besvaras.

3.2 Regleringen av personlig assistans

3.2.1 Tvådelat huvudmannaskap – stat och kommun

Ansökan om insatser enligt LSS lämnas till kommunen. I de fallen ett barn är under 15 år måste vårdnadshavare lämna ansökan om insats. Ansökan kan även göras av god man, förmyndare, förvaltare eller framtidsfullmaktshavare som då begär insatser för den insatsberättigade. Detta gäller inte endast för barn under 15 år, utan också för personer som uppenbart saknar förmågan att ta ställning på egen hand.⁶¹ Beslut om stöd och insats fattas av socialnämnd eller motsvarande förvaltning. Det är sedan kommunen som svarar för insatser.⁶²

Det föreligger dock ett delat ansvar mellan staten och kommunen för insatsen. Enligt 9 § LSS och 51 kap. SFB kan personer med funktionsnedsättning få assistansersättning av Försäkringskassan för kostnader som avser personlig assistans enligt LSS.⁶³ En förutsättning för att beviljas assistansersättning är att den insatsberättigades hjälpbehov överstiger i genomsnitt mer än 20 timmar i veckan. Kommunen svarar således för de första 20 timmarna av den personliga assistansen.⁶⁴ När ett barn ansöker om assistansersättning tillämpar Försäkringskassan samma reglering av schablonavdraget som kommunen.⁶⁵

I sammanhanget bör det nämnas något kort om framtiden gällande det tvådelade huvudmannaskapet. Ansvarsfördelningen för den personliga assistansen har länge varit omdiskuterad och utgjorde grunden för *Huvudmannaskapsutredningen*. Slutbetänkandet överlämnades i mars 2023 och innehöll

⁶¹ 8 § första stycket LSS.

⁶² 2 § andra stycket LSS.

⁶³ 51 kap. 2 § första stycket SFB.

⁶⁴ 51 kap. 3 § SFB.

⁶⁵ 51 kap. 6 § SFB.

lagförslag om ett statligt huvudmannaskap för den personliga assistansen. Utredningen föreslår att lagändringarna ska träda i kraft 1 januari 2026.⁶⁶

3.2.2 Personkretstillhörighet och behovsprövning

En förutsättning för att kunna beviljas insatser enligt LSS är att personen i fråga omfattas av lagens personkrets. LSS gäller endast för *vissa* personer med funktionsnedsättning. 1 § LSS fastslår de kriterier som den insatssökande måste uppfylla. De personer som insatser kan lämnas åt är 1) personer med utvecklingsstörning, autism eller autismliknande tillstånd, eller 2) personer med betydande och bestående begåvningsmässigt funktionshinder efter hjärn-skada i vuxen ålder föranledd av yttre våld eller kroppslig sjukdom, eller 3) personer med andra varaktiga fysiska eller psykiska funktionshinder.⁶⁷ En förutsättning för att omfattas av den tredje personkretsen är att det varaktiga funktionshindret inte uppenbart beror på normalt åldrande samt att funktionshinder är stora och förorsakar betydande svårigheter i den dagliga livsföringen och därmed ett omfattande behov av stöd eller service.⁶⁸

En ytterligare förutsättning för att kunna beviljas insats enligt LSS är att den enskilde uppfyller behovskriteriet. Av 7 § första stycket LSS framgår att personer som tillhör lagens personkrets har rätt till insatser förutsatt att de har behov av sådan hjälp i sin livsföring och att dessa behov inte tillgodoses på annat sätt. Ett behov kan tillgodoses på annat sätt för den enskilde genom exempelvis insatser knutna till barnomsorg, skola eller omvårdnad vid boende med särskild service.⁶⁹

För att kort sammanfatta rätten till insats kan den, enligt Fridström Montoya, brytas ner i fyra separata betingelser. Den andra och tredje betingelsen kan förstås som två delar av samma behov. För att den enskilde ska ha rätt till insats krävs att

1. den sökande omfattas av lagen enligt 1 § LSS,
2. den enskilde har ett *behov* av sådan hjälp...
3. ... i *sin* livsföring, samt
4. att dennes behov *inte tillgodoses* på annat sätt.⁷⁰

Vad gäller insatsen personlig assistans, tillkommer ytterligare krav för att kunna beviljas insatsen. För att vara berättigad personlig assistans krävs att den enskildes hjälpbehov omfattas av grundläggande behov, vilket framgår av 9 a § LSS. Enligt bestämmelsen avser insatsen ett personligt utformat stöd

⁶⁶ SOU 2023:9. De lagförslag som utredningen fick i uppgift att lämna ska syfta till bland annat långsiktiga och stabila förutsättningar av god kvalitet samt vara bidragande till hög rättssäkerhet. I dagsläget finns det ingen lagrådsremiss från regeringen.

⁶⁷ 1 § LSS.

⁶⁸ 1 § LSS.

⁶⁹ Prop. 1995/96:146 s. 20.

⁷⁰ Fridström Montoya (2015) s. 220 f.

som ges åt en person som behöver hjälp med ett eller flera grundläggande behov, till följd av stora och varaktiga funktionshinder. De grundläggande behoven är

1. andning,
2. personlig hygien,
3. måltider,
4. av- och påklädning,
5. kommunikation med andra,
6. stöd som den enskilde behöver på grund av en psykisk funktionsnedsättning för att förebygga att han eller hon fysiskt skadar sig själv, någon annan eller egendom, och
7. stöd som den enskilde behöver löpande under större delen av dygnet på grund av ett medicinskt tillstånd som innebär att det finns fara för den enskildes liv eller att det finns en överhängande och allvarlig risk för hans eller hennes fysiska hälsa.⁷¹

Det är alltså ett kriterium att den enskildes hjälpbehov avser ett eller flera av ovan listade behov för att vara berättigad personlig assistans. Det är den beräknade tidsåtgången av kvalificerade hjälpbehov som ligger till grund för bedömningen av rätten till insatsen. De hjälpbehov som inte är kvalificerade, det vill säga behov som inte omfattas av grundläggande behov, beaktas inte vid beräkning av den assistansberättigade tidsomfattningen.⁷²

Som redovisats i uppsatsens andra kapitel, ska barnets bästa beaktas vid beslut som gäller barn enligt 6 a § LSS. Av förarbeten framgår dock att barnets bästa inte kan utgöra en grund för att beviljas en insats. Barnets bästa får först betydelse vid utformning och utförandet av beviljad insats. Detta framfördes mot bakgrund av att LSS är en rättighetslag med utkrävbara rättigheter. LSS-kommittén menar att införandet av bestämmelsen 6 a § inte ska begränsa eller utvidga den uttömmande regleringen av den enskildes rätt till insatser.⁷³ Resonemanget utvecklas som följande:

En bedömning av huruvida en begärd insats som det finns behov av är förenlig med barnets bästa skulle undantagsvis kunna innebära en försvagning av den starka rätt till en viss insats som LSS ger enskilda i dag.⁷⁴

⁷¹ 9 a § första stycket LSS.

⁷² Bäckman (2022) s. 254.

⁷³ Prop. 2009/10:176 s. 32 f. och 74.

⁷⁴ Ibid. s. 33.

Enligt lagstiftarens får bestämmelsen således störst betydelse vid exempelvis utförandet och planering av beviljade insatser enligt 9 § LSS och vid tillstånds- och tillsynsverksamhet.⁷⁵

3.2.3 Hjälppbehovets omfattning och art

I förarbeten till LSS påpekas karaktären av de hjälppbehov som den personliga assistansen är avsedd att tillgodose. Assistansen ska vara förbehållen situationer som är krävande eller komplicerade för personer med svår funktionsnedsättning. Vidare ska dessa situationer i regel vara av mycket personlig karaktär.⁷⁶

Vidare har det i praxis skapats ”kriterier” för vilka hjälppbehov som kan anses omfattas av grundläggande behov. Ett exempel på kriterium är hjälppbehovets karaktär. Faktumet att den enskildes hjälppbehov bedöms omfattas av grundläggande behov innebär inte per automatik att det är assistansgrundande. Enligt praxis behöver hjälppbehovet vara av tillräckligt privat karaktär för att kunna vara assistansgrundande. Tillräckligt privat karaktär innefattar att hjälppbehovet är av integritetskänslig karaktär.⁷⁷

I HFD 2019 ref. 56 uttalar domstolen att hjälppbehovet måste vara av mycket privat eller integritetskänslig karaktär för att omfattas av begreppet grundläggande behov och på så sätt vara assistansgrundande.⁷⁸ I ett tidigare avgörande, RÅ 2009 ref. 57, uttalas att alla praktiska hjälppbehov inte är av det kvalificerade slag som krävs, till exempel vid påklädning eller måltider. Domstolen diskuterar även behovet av att hjälppinsatsen ska vara kvalificerad i HFD 2017 ref. 27. Frågan i det senare målet gällde behovet av transport till och från fritidsaktiviteter. Enligt domstolen förelåg inte rätten till assistans avseende just den hjälppinsatsen då den inte kan anses vara en kvalificerad insats. Detta eftersom någon annan än just den personliga assistenten kan tillgodose hjälppbehovet.

En ytterligare faktor som beaktas vid prövning av rätten till personlig assistans är den totala tidsomfattningen av hjälppbehoven. I den första propositionen till LSS påpekas dock att det inte föreligger något krav på att hjälppbehovet ska ha en viss tidsmässig omfattning. Samtidigt uttalas att tidsfaktorn får betydelse på så vis att omständigheterna talar för att rätten till personlig assistans föreligger desto större tidsåtgången är.⁷⁹ Enligt praxis är det ”uppenbart” att rätten till personlig assistans inte föreligger om den enskildes stödbehov är av mycket begränsad omfattning.⁸⁰ I HFD 2018 ref. 13 fann

⁷⁵ Prop. 2009/10:176 s. 32 f. och 74. Det framgår av förarbeten att 6 a § LSS får betydelse vid kommunens särskilda uppgifter enligt 15 § LSS.

⁷⁶ Prop. 1992/93:159 s. 64 och 174 f.; HFD 2018 ref. 13.

⁷⁷ Se Fridström Montoya (2020) s. 200 f. Flera avgöranden i HFD berör frågan, bland annat RÅ 2009 ref. 57, HFD 2018 ref. 13 och HFD 2018 ref. 21.

⁷⁸ HFD 2019 ref. 56; Bäckman (2022) s. 254.

⁷⁹ Prop. 1992/93:159 s. 175.

⁸⁰ RÅ 2009 ref. 57. Se även HFD 2018 ref. 13.

domstolen att rätten till personlig assistans inte förelåg för en person som var i behov av hjälp om tre timmar i veckan med det grundläggande behovet personlig hygien mot bakgrund av hjälpbehovets karaktär och omfattning.

Av det som framförts ovan framgår det att HFD gör en sammantagen bedömning. Av praxis framgår att det ska göras en sammantagen bedömning även i det fall tidsåtgången är påfallande stor. Aspekter som ska tas i beaktning vid den samlade bedömningen är bland annat om stödet är av mycket privat eller integritetskänslig karaktär. Det ska även tas hänsyn till om hjälpinsatsen förutsätter någon specifik kompetens. Prövning av rätten till personlig assistans ska i varje enskilt fall bestå av en individuell bedömning som innefattar sammanvägning av både kvalitativa och kvantitativa aspekter.⁸¹

3.2.4 Grundläggande behov

Vid prövning av rätten till personlig assistans görs en bedömning av den enskildes hjälpbehov. Som redogjorts i tidigare avsnitt måste hjälpbehovet omfattas av de grundläggande behoven som uppräknas i 9 a § LSS. I detta avsnitt redogörs för innebörden av de grundläggande behoven enligt lagtext, förarbeten och praxis.

*Andning*⁸² infördes som ett grundläggande behov november år 2019.⁸³ Behov av hjälp med andning är assistansgrundande i sin helhet. Det innebär att det ska omfattas av grundläggande behov oavsett karaktär. Detta gäller dock endast för åtgärder som avser andningshjälp och inte åtgärder som är nödvändiga för att andningshjälpen ska kunna ges.⁸⁴

Det grundläggande behovet *personlig hygien*⁸⁵ är omdiskuterat i praxis, lagförarbeten och doktrin. Det framgår varken av lagtext eller förarbeten hur behovet ska definieras. I förarbeten till LSS påpekas att personlig hygien innebär praktisk hjälp med sin personliga hygien.⁸⁶ Av praxis framgår att personlig hygien avser att hålla människokroppen ren från smuts och andra ohälsosamma ämnen. Detta anges i bland annat HFD 2019 ref. 56.⁸⁷

⁸¹ Se RÅ 2009 ref. 57; HFD 2018 ref. 13.

⁸² 9 a § första stycket 1 LSS.

⁸³ Prop. 2018/19:145; HFD 2015 ref. 46.

⁸⁴ 9 a § tredje stycket LSS. Exempel på senare nämnd stödinsats är skötsel av andningshjälpmedel. Sådana åtgärder kan istället vara assistansgrundande som andra personliga behov i enlighet med 9 a § fjärde stycket LSS, se prop. 2019/20:92 s. 26 f.

⁸⁵ 9 a § första stycket 2 LSS.

⁸⁶ Prop. 1995/96:146 s. 12 och 20.

⁸⁷ Frågan som HFD prövade var om sminkning kan omfattas av personlig hygien. HFD anförde bland annat att förarbeten saknar uttalanden om att personlig hygien innebär något annat än den normalspråkliga innebörden, vilket domstolen menar är att hålla människokroppen ren från smuts och andra ohälsosamma ämnen. HFD 2019 ref. 56 har kritiserats inom doktrinen, då HFD:s tolkning av rättskällorna anses vara för restriktivt samt felaktigt, se Fridström Montoya (2020) och Pettersson (2022).

Avseende det grundläggande behovet *måltider*⁸⁸ framgår det av förarbeten till LSS att assistansen ska vara förbehållen komplicerade situationer och att det avgörande bör vara att den enskilde behöver personlig hjälp, till exempel behov av hjälp med intag av måltider.⁸⁹ Enligt praxis är det endast behov av hjälp med själva intaget av mat och dryck som omfattas av det grundläggande behovet.⁹⁰ Måltider omfattar även *sondmatning* (näringstillförsel på artificiell väg).⁹¹

*Av- och påklädning*⁹² omfattar endast hjälp med de mest kroppsnära klädesplaggen. Enligt HFD omfattas inte hjälp med ytterkläder av det grundläggande behovet, mot bakgrund av att en sådan stödinsats generellt inte är av privat eller integritetsnära karaktär.⁹³

Det femte grundläggande behovet är *kommunikation med andra*.⁹⁴ Det saknas en närmare definition av hjälpbehovet i lagtext och förarbeten.⁹⁵ I praxis framhålls bland annat att det rör sig om annat än endast tolkhjälp. Ett av kraven är att det behövs en tredje person närvarande som måste ha ingående kunskap för att kunna hjälpa den enskilde att förstå och förmedla information. Det som är avgörande för bedömningen är att den tredje personen måste ha särskild kunskap om den enskilde men också särskild kunskap om den enskildes funktionsnedsättning och kommunikationssätt.⁹⁶

Det sjätte grundläggande behovet avser *stöd som den enskilde behöver på grund av psykisk funktionsnedsättning för att förebygga att han eller hon fysiskt skadar sig själv, någon annan eller egendom*.⁹⁷ Detta grundläggande behov kallas även *tillsyn*. Hjälpbehovet är assistansgrundande i sin helhet, oavsett hjälpens karaktär.⁹⁸ Enligt lagförarbeten ska behovet avse en aktiv tillsyn av övervakande karaktär. Det ska föreligga en risk för allvarliga konsekvenser. Det finns inget krav på att riskbeteendet ska kunna betecknas på något

⁸⁸ 9 a § första stycket 3 LSS.

⁸⁹ Prop. 1992/93:159 s. 64.

⁹⁰ RÅ 2009 ref. 57. Domstolen menar att behov av hjälp med att dela mat, tillreda mat, plocka fram och undan mat inte omfattas av grundläggande behov. Se även HFD 2020 ref. 7

⁹¹ Sondmatning infördes i lagtext efter att HFD prövade frågan i HFD 2018 ref. 21. 9 a § tredje stycket LSS fastslår att hjälp med måltider i form av sondmatning ska anses som hjälp med grundläggande behov, oavsett hjälpens karaktär. Bestämmelsen omfattar dock inte för- och efterarbete vid sondmatning. Det är endast under vissa omständigheter som hjälpbehov avseende åtgärder nödvändiga för förberedelse och efterarbete kan ge rätt till personlig assistans, och då som andra personlig behov, se prop. 2019/20:92 s. 26 f.

⁹² 9 a § första stycket 4 LSS.

⁹³ RÅ 2009 ref. 57.

⁹⁴ 9 a § första stycket 5 LSS.

⁹⁵ I propositionen till införande av LSS påtalas att svårigheten att kunna kommunicera med andra kan omfattas av ”betydande svårigheter i den dagliga livsföringen”. Exempelvis svårigheter med att ta emot och ge information, men också att samtala direkt med andra och telefonering, se prop. 1992/93:159 s. 54 och 168.

⁹⁶ RÅ 2010 ref. 17; HFD 2018 ref. 44.

⁹⁷ 9 a § första stycket 6 LSS.

⁹⁸ 9 a § tredje stycket LSS.

särskilt sätt, till exempel utagerande. En förutsättning för att hjälpbehovet ska kunna vara assistansgrundande är att behovet är tydligt definierat och avgränsbart. För att behovet ska anses vara tydligt definierat och avgränsbart ska det kunna ställas krav på att incidenter uppstår med en viss frekvens eller att det handlar om faktiska episoder.⁹⁹ Att ett barn rivs eller nyps är till exempel inte ett beteende som omfattas av det grundläggande behovet då det inte innebär en tillräckligt allvarlig konsekvens.¹⁰⁰

Det sjunde grundläggande behovet avser *kontinuerligt stöd som föranleds av medicinsk problematik*. Enligt lagtexten avses ”stöd som den enskilde behöver löpande under större delen av dygnet på grund av ett medicinskt tillstånd som innebär att det finns fara för den enskildes liv eller att det annars finns en överhängande och allvarlig risk för hans eller hennes fysiska hälsa”.¹⁰¹ Hjälpbehovet är assistansgrundande i sin helhet. Åtgärder som är direkt nödvändiga för att hjälpen ska kunna ges kan ge rätt till personlig assistans för andra personliga behov.¹⁰²

Om den enskilde behöver hjälp med något av de grundläggande behoven personlig hygien, måltider, av- och påklädning och kommunikation är det möjligt att den enskilde även har rätt till *kvalificerade aktiverings- och motiveringsinsatser*. Enligt 9 a § andra stycket LSS kan personer med en psykisk funktionsnedsättning beviljas sådana insatser om de behövs för att den enskilde själv ska klara att tillgodose något av de fem grundläggande behoven. Insatserna ska beaktas som en del av hjälpen med det aktuella grundläggande behovet. Enligt förarbeten ska hjälpinsatsen innebära mer än endast vägledning, påminnelser och inte vara av praktiskt slag.¹⁰³

3.2.5 Andra personliga behov

Personer vars hjälpbehov omfattas av grundläggande behov kan även ha rätt till personlig assistans för andra personliga behov. De grundläggande behoven kan följaktligen betraktas som en ”inträdesbiljett” till den personliga assistansen.¹⁰⁴ Enligt 9 a § fjärde stycket LSS har den enskilde rätt till personlig assistans för andra personliga behov om dessa behov inte tillgodoses på annat sätt. I bestämmelsen listas några av de stödinsatser som omfattas av andra personliga behov, till exempel alla åtgärder som är direkt nödvändiga för att hjälp med andning ska kunna ges samt förberedelse och efterarbete i samband med sondmatning. Enligt lagförarbeten omfattar andra personliga behov

⁹⁹ Prop. 2021/24:214 s. 25.

¹⁰⁰ Ibid. s. 69.

¹⁰¹ 9 a § första stycket 7 LSS.

¹⁰² 9 a § LSS. Det grundläggande behovet omfattar situationer där den enskilde behöver löpande aktiv övervakning av en person i sin omedelbara närhet under större delen av dygnet. Insatserna ska behöva genomföras frekvent och vara av praktiskt slag. Det innefattar även oförutsedda praktiska insatser som behövs för att förhindra direkt, konkret och påtaglig allvarlig risk för den enskildes liv eller hälsa, se prop. 2021/22:244 s. 31–40.

¹⁰³ Prop. 2021/22:214 s. 69 f.

¹⁰⁴ Bäckman (2022) s. 257.

sådana insatser som den enskilde behöver i olika situationer i vardagen, exempelvis behov av hjälp för att komma ut i samhället och för att kunna studera.¹⁰⁵

3.2.6 Föräldraavdraget

Barns rätt till personlig assistans regleras till stor del på samma sätt som för vuxna. För barn tillämpas dock det schabloniserade föräldraavdraget i enlighet med 9 f § LSS. I detta avsnitt redogörs något kort för de bestämmelser som reglerar avdraget. En mer djupgående beskrivning av det schabloniserade föräldraavdraget framförs i avsnitt 3.3.1.

För att ha rätt till insatsen behöver barnet omfattas av lagens personkrets samt uppfylla behovskriteriet. Vidare behöver barnets hjälpbehov omfattas av de grundläggande behoven enligt 9 a § LSS. Därefter tillämpas det schabloniserade föräldraavdraget. Föräldraavdraget innebär att vårdnadshavares ansvar beaktas.

Vid bedömning av rätten till personlig assistans för barn ska det i enlighet med 9 f § första stycket LSS bortses från det hjälpbehov som en vårdnadshavare normalt sett ska tillgodose enligt FB. Enligt FB har alla vårdnadshavare ett ansvar för omsorg om sina barn som kräver olika typer av insatser, oavsett om barnet har en funktionsnedsättning eller inte.¹⁰⁶ Denna avräkning och beaktning av vårdnadshavares ansvar görs med hänsyn till barnets ålder, utveckling och övriga omständigheter.¹⁰⁷ Nuvarande reglering innebär att föräldrarnas ansvar beaktas genom schablonavdraget. Avdragets omfattning framgår av bilagan till förordningen (1993:1090) om stöd och service till vissa funktionshindrade.¹⁰⁸ Schablonen är enligt tabellen nedan.¹⁰⁹

Barnets ålder (år)	Föräldraavdrag för grundläggande behov (timmar per dygn som personlig assistans lämnas)	Föräldraavdrag för andra personliga behov (timmar per dygn som personlig assistans lämnas)
0	12	0
1–6	2,5	0,5
7–11	1	1
12–17	0	1

¹⁰⁵ Prop. 1992/93:159 s. 64.

¹⁰⁶ SOU 2021:37 s. 256.

¹⁰⁷ 9 f § första stycket LSS.

¹⁰⁸ SFS 2022:1228.

¹⁰⁹ Tabellen är överförd i sin helhet från bilagan till förordningen (1993:1090) om stöd och service till vissa funktionshindrade.

Omfattningen av avdraget är baserat på barnets ålder. Schablonen består av fyra åldersintervaller: 0, 1–6, 7–11 och 12–17. Hela den månad barnet fyller år ingår i ett åldersintervall.¹¹⁰ Det schabloniserade föräldraavdraget är en tvådelad schablon på så sätt att ett avdrag ska göras för grundläggande behov och ett avdrag för andra personlig behov. Föräldraavdraget ska göras från det samlade assistansgrundande hjälpbehovet. Exkluderat från avdraget är dock de undantag som räknas upp i 9 f § LSS, exempelvis behov av hjälp med andning. Ett hjälpbehov som tillgodoses på annat sätt ska heller inte beaktas vid avdraget.¹¹¹ Ett hjälpbehov kan tillgodoses genom att barnet tillbringar tid på förskola. De hjälpbehov som finns under tiden barnet är i skolan, till exempel toalettbestyr, ska inte beaktas vid föräldraavdraget. Detta eftersom behoven tillgodoses på annat sätt och därmed inte är assistansberättigade.¹¹²

Tillämpningen av det schabloniserade föräldraavdraget innebär att tiden för barnets totala hjälpbehov först beräknas och sammanställs. De hjälpbehov som undantas avdraget ska inte ingå i den sammanställda tidsomfattningen. Därefter görs avdraget från tidsomfattningen för barnets totala hjälpbehov. Sedan återförs tiden för de bortsedda hjälpbehoven till den totala tidsomfattningen. Den beräknade tidsåtgången efter avdrag och återföring är alltså den tidsomfattning som ligger till grund för bedömningen av rätten till personlig assistans.¹¹³

För att illustrera ovan kan det anges en exempelsituation för ett sex-årigt barn som behöver hjälp med sina grundläggande behov.¹¹⁴ Beslutsmyndigheten har bedömt att barnet är i behov av hjälp med andning 2 timmar per dag och måltider 1,5 timmar per dag. Barnet anses även ha behov av hjälp med personlig hygien 1,5 timmar per dag, varav 10 minuter är för tandborstning. Tidsomfattningen för barnets totala hjälpbehov beräknas därför vara 5 timmar per dag. Hjälpmomentet tandborstning ska ingå i den totala tidsomfattningen oavsett om hjälpbehovet föreligger till följd av barnets funktionsnedsättning eller ålder. Detta eftersom föräldraavdraget avgör vad som anses vara rimligt för ett barn i en viss ålder.

Barnets totala hjälpbehov är alltså 5 timmar per dag. Innan föräldraavdraget görs ska tidsomfattningen för andning bortses ifrån då det undantas från föräldraavdraget.¹¹⁵ Tiden som avdraget ska göras ifrån är alltså 3 timmar.

¹¹⁰ 6 a § andra stycket förordningen (1993:1090) om stöd och service till vissa funktionshindrade.

¹¹¹ Prop. 2021/22:214 s. 71 f. I utredningen som ligger till grund för regleringen betonas att barn som tillbringar tid på någon typ av barnomsorg inte ska påverka föräldraavdragets omfattning. De behov som tillgodoses på annat sätt är inte assistansberättigade, se SOU 2021:37 s. 433.

¹¹² Se 7 § första stycket LSS.

¹¹³ SOU 2021:37 s. 434 f.

¹¹⁴ Enligt schablonen ska föräldraavdrag för grundläggande behov göras med 2,5 timmar per dag för ett barn som är sex år, se tabell.

¹¹⁵ Föräldraavdrag ska inte göras till den del hjälpbehovet avser stödinsats med andning i enlighet med 9 f § andra stycket 1 LSS.

Föräldraavdraget ska göras med 2,5 timmar per dag för grundläggande behov, vilket innebär att tidsomfattningen i detta exempel är 0,5 timmar ($3-2,5=0,5$). Sedan ska 2 timmar för hjälp med andning återföras till tidsomfattningen. Detta innebär att den totala tidsomfattningen för barnets totala hjälpbehov med de grundläggande behoven är 2,5 timmar per dag ($0,5+2=2,5$). Beslutsmyndigheten har sedan att bedöma om rätten till personlig assistans föreligger. Myndigheten ska alltså bedöma om omfattningen (2,5 timmar) och karaktären av barnets hjälpbehov är tillräckliga för att kunna beviljas insatsen.

3.2.7 Överprövning

Överklaganderätten stadgas i 27 § LSS. Den enskilde har rätt att överklaga beslut om insatser enligt 9 § till allmän förvaltningsdomstol. Överklagan behöver inte avse endast ett avslagsbeslut, utan kan även gälla beslut om viss utformning av insats eller ändring av tidigare lämnad insats.¹¹⁶ Vid prövning i domstol är det den enskilde som har bevisbördan. Det följer av allmän förvaltningsrättslig princip att den som ansöker om en förmån ska visa att förutsättningarna är uppfyllda.¹¹⁷

Domstolen har fortfarande ett utredningsansvar, trots bevisbörda för den enskilde. Utredningsansvaret stadgas i 8 § förvaltningsprocesslagen (1971:291) (FPL).¹¹⁸ Enligt bestämmelsen ska rätten se till att målet blir så utrett som dess beskaffenhet kräver. Rätten ska verka för att parterna i målet redogör för otydligheter och ofullständigheter i sin framställning.¹¹⁹ Av 30 § FPL framgår att avgörandet i domstol ska grundas på innehållet i handlingarna och vad som i övrigt förekommit i målet. Bestämmelsen fastslår även att de skäl som bestämt utgången i målet ska framgå av beslutet. Enligt 13 § i förordningen (2013:390) om mål i allmän förvaltningsdomstol ska beslutet även ange saken i korthet och parternas yrkande och invändningar. Enligt bestämmelsen ska beslutet även innehålla en redogörelse för det beslut som har överklagats i den utsträckning som det behövs.

I den första propositionen till LSS beskrivs förvaltningsrättens tillvägagångssätt vid prövning av mål gällande LSS. I det fall den enskilde har överklagat ett avslagsbeslut från nämnden ska domstolen pröva om rätten till insats föreligger. Om domstolen bifaller överklagandet menar lagstiftaren att ”det torde normalt inte finnas anledning” för domstolen att på ett mer utförligt sätt avgöra utformningen av stödinsatsen. Det är istället nämndens uppgift att bestämma innehållet.¹²⁰

¹¹⁶ Prop. 1992/93:159 s. 189 f.

¹¹⁷ Se HFD 2019 ref. 23 punkt 20.

¹¹⁸ Enligt 1 § FPL tillämpas lagen vid rättskipning i Högsta förvaltningsdomstolen, kamrarrätt och förvaltningsrätt.

¹¹⁹ Enligt 8 § FPL ska detta ske genom frågor och påpekanden från rätten. Vidare ska rätten avvisa överflödigt utredning samt se över så att inget onödigt förs in i målet

¹²⁰ Prop. 1992/93:159 s. 189 f.

I det fall den enskilde har överklagat ett beslut avseende utformning av en insats behöver domstolen pröva om den beslutade insatsen uppfyller lagens krav. Då kommer prövningen avse utformningen av stödinsats. Det framgår av propositionen att domstolen ska bedöma huruvida stödinsatsen är tillräcklig med beaktande av 5–7 §§ LSS, innefattande beaktande av målsättningen att kunna leva som andra samt att den enskilde ska tillgodoses goda levnadsvillkor genom insatserna.¹²¹ Vad gäller domstolens prövning avseende behovskriteriet framhävs det i propositionen att prövningen ska vara jämförande. Prövningen ska innebära att den enskildes behov av hjälp i sin livsföring jämförs med ”den livsföring som kan anses vara normal för personer i samma ålder”.¹²² Enligt lagstiftaren innebär således överprövningen en gränsdragningsproblematik. Det betonas i propositionen att tolkningsfrågor är oundvikliga då lagen saknar några exakta regler. Detta på grund av att det finns många olika funktionsnedsättningar som innebär olika typer av hjälpbehov i varje enskilt fall. Därmed får förvaltningsrätten en viktig roll som uttolkare av lagens ämnade tillämpning.¹²³

3.3 Det schabloniserade föräldraavdraget

I början av år 2020 gav regeringen en särskild utredare i uppdrag att utreda regleringen av den personliga assistansen. Utredningen skulle se över frågor i syfte att stärka rätten till insatsen. Utredningen tog utgångspunkt i tre huvudområden: personlig assistans för stöd vid egenvårdsinsatser, behov av hjälp med tillsyn samt reglering av föräldraansvar vid bedömning av barns rätt till insatsen.¹²⁴ I maj 2021 överlämnade utredningen betänkandet *Stärkt rätt till personlig assistans. Ökad rättssäkerhet för barn, fler grundläggande behov och tryggare sjukvårdande insatser* (SOU 2021:37).¹²⁵ Flertalet författningsförslag presenterades, bland annat förslag till lag om ändring i LSS och SFB.¹²⁶ Flera av dessa författningsförslag infördes 1 januari 2023.¹²⁷

Det schabloniserade föräldraavdraget är en del reformen om stärkt rätt till personlig assistans. I lagförarbeten beskrivs den nya regleringen av föräldraansvaret som ett mer avgränsat, förutsägbart och rättssäkert avdrag.¹²⁸ I lagförarbeten uttrycks de förväntade konsekvenserna av schablonavdragets ikraftträdande. Gällande konsekvenser för barn framhålls det att fler barn med stora och varaktiga funktionsnedsättningar kommer få tillgång till personlig assistans i högre utsträckning. Lagstiftaren anser vidare att de lagändringarna som följer av reformen stärker barnets rättigheter. Det schabloniserade föräldraavdraget anses även vara en förbättring för syskon och föräldrar till barn

¹²¹ Prop. 1992/93:159 s. 189 f.

¹²² Ibid. s. 172.

¹²³ Ibid. s. 103. Förvaltningsrättens roll som uttolkare av lagens ämnade tillämpning diskuteras vidare inom ramen för rättsfallsstudien i kapitel 4.

¹²⁴ Dir. 2020:3.

¹²⁵ Förkortad *Stärkt rätt till personlig assistans*.

¹²⁶ Se SOU 2021:37 s. 37–58.

¹²⁷ Se prop. 2021/22:214.

¹²⁸ Ibid. s. 35 ff.

med funktionsnedsättning.¹²⁹ Lagstiftarens motivering till införandet och utformningen av det schabloniserade föräldraavdraget beskrivs vidare i de efterföljande avsnitten.

3.3.1 Den ämnade tillämpningen av schablonen

Som redan antytts i avsnitt 3.2.6 ska det schabloniserade föräldraavdraget tillämpas vid bedömning av barnets rätt till personlig assistans enligt med 9 f § LSS. Schablonen är tvådelad och består av fyra åldersintervaller. Schablonens storlek regleras i bilagan till förordningen (1993:1090) om stöd och service till vissa funktionshindrade. Det är regeringen som får meddela föreskrifter om föräldraavdragets storlek.¹³⁰

I tidigare avsnitt nämndes endast något kort om de undantag som ska bortses ifrån vid föräldraavdraget. Det går att utläsa från tabellen att föräldraavdraget undantas för andra personliga behov innan barnet fyllt ett år samt för grundläggande behov efter att barnet fyllt 12 år.¹³¹ Detta framgår även av 9 f § LSS. Bestämmelsen stadgar ytterligare undantag. Enligt bestämmelsens andra stycke ska avdrag inte göras till den del hjälpbehovet avser sådant stöd som avses i 9 a § LSS första stycket 1 eller 7, det vill säga andning eller kontinuerligt stöd som föranleds av medicinsk problematik. Undantaget avser även åtgärder som är direkt nödvändiga för att hjälp med dessa behov ska kunna ges. Måltider i form av sondmatning och åtgärder som är direkt nödvändiga för förberedelse och efterarbete i samband med sondmatning undantas också från föräldraavdraget.¹³²

Av förarbeten framgår det att andning och sondmatning undantas då lagstiftaren menar att dessa behov inte kan anses falla inom det normala föräldraansvaret. Ett friskt barn behöver inte hjälp med andning eller övervakning till följd av kvävningsrisk. Vidare lyfter regeringen vikten av att stöd för andning och sondmatning ska ges samlat och inte delas upp på flera utförare. Det framförs även att barn inte bör gå miste om dessa hjälpinsatser som en följd av föräldraansvaret. Därmed anser regeringen att dessa behov ska undantas vid tillämpning av schabloniserat föräldraavdrag.¹³³

¹²⁹ Prop. 2021/22:214 s. 60 f.

¹³⁰ 9 f § tredje stycket LSS.

¹³¹ Se bilagan till förordningen (1993:1090) om stöd och service för vissa funktionshindrade.

¹³² 9 f § andra stycket LSS. Vad gäller undantag från föräldraavdraget uppräknas ytterligare tre stycken, vilka samtliga tar utgångspunkt i ålder (9 f § andra stycket 5–7). Grundläggande behov från och med den månad barnet fyller 12 år, andra personliga behov före den månad barnet fyller ett år eller andra personliga behov från och med den månad då barnet fyller 18 år ska undantas från föräldraavdraget. Detta framgår av tabellen för schablonavdraget.

¹³³ Prop. 2021/22:214 s. 42.

I avsnitt 3.2.6 framfördes en sammanfattad beskrivning av tillvägagångssättet vid tillämpning av föräldraavdraget. Som tidigare antytts ska föräldraavdraget göras från barnets totala hjälpbehov. Enligt lagstiftaren ska barnets samtliga hjälpbehov ligga till grund för beräkningen, oavsett om behoven uppstår till följd av barnets ålder och/ eller funktionsnedsättning. Detta eftersom föräldraansvaret ska beaktas en (1) gång per barn. Om hjälpbehov som anses bero på barnets ålder bryts ut före föräldraavdraget skulle det innebära att föräldraansvaret beaktas två gånger. Lagstiftaren menar att tillämpning av avdraget avgör till vilken del ett hjälpbehov kan anses bero på ålder. Schablonavdraget avgör på så sätt det föräldraansvar som en vårdnadshavare normalt har för ett barn.¹³⁴ Tillämpningen av schablonavdraget innebär vidare att det ska göras per barn och inte vårdnadshavare. Det betyder att en ensam vårdnadshavare står för föräldraansvaret på egen hand, medan flera vårdnadshavare har delat ansvar.¹³⁵

Ovan beskrivning är den tillämpning som redogörs för i lagförarbeten. Det har dock visat sig att nuvarande reglering av det schabloniserade föräldraavdraget kan tolkas på flera sätt. Inspektionen för socialförsäkringen (ISF) fick i uppdrag av regeringen att utvärdera 2023 års lagändring för stärkt rätt till personlig assistans. Som en del av utvärderingen genomförde ISF en första granskning av Försäkringskassans implementering av reformen. Rapporten publicerades i början av 2024.¹³⁶ ISF rekommenderar regeringen att överväga ett förtydliggande av regelverket, mot bakgrund av att granskningen tyder på att regleringen är svårtolkad.¹³⁷ ISF menar att beskrivningen av föräldraavdraget är otydlig:

I propositionen skriver regeringen att föräldraavdraget ska göras från sådana hjälpbehov som kan bero på barnets assistansgrundande funktionsnedsättning. Men regeringen uttalar också att det ligger i sakens natur att föräldraavdrag ska göras från barnets totala hjälpbehov (prop. 2021/22:214, s. 39–40).¹³⁸

Rapporten innehåller beskrivning av två olika tolkningar av det schabloniserade föräldraavdraget, som båda anses vara problematiska. Vid genomförandet av granskningen kunde ISF identifiera att Försäkringskassan inte gör avdraget från barnets totala hjälpbehov. ISF studerade bland annat Försäkringskassans vägledningsdokument. Enligt Försäkringskassans vägledning ska avdraget göras från hjälpbehov som beror på barnets funktionsnedsättning. Samtidigt framhålls i vägledningen att myndigheten ska beakta hjälpbehov som *kan* bero på barnets funktionsnedsättning, även om det skulle kunna bero på barnets ålder. Detta eftersom det ibland kan vara svårt att avgöra om ett hjälpbehov följer av funktionsnedsättning eller ålder. ISF konstaterar att

¹³⁴ Prop. 2021/22:214 s. 39 och 72.

¹³⁵ SOU 2021:37 s. 431.

¹³⁶ ISF rapport 2024:1 *Förändringar inom assistansersättningen – En första granskning av 2023 års lagändringar för stärkt rätt till personlig assistans.*

¹³⁷ Ibid. s. 91.

¹³⁸ Ibid. s. 85 f.

Försäkringskassan bortser från hjälpbehov som *inte* beror på funktionsnedsättning vid beräkning av tidsåtgången.¹³⁹ Inspektionen konstaterar att "[...] avdraget blir för stort om inte barnets hjälpbehov för vissa moment räknas in i det antal timmar som avdraget görs ifrån, men ändå ingår i antalet timmar som ska dras av".¹⁴⁰ Enligt ISF är Försäkringskassans tolkning att avdraget ska göras från barnets assistansgrundade hjälpbehov som beror på barnets funktionsnedsättning.¹⁴¹

Samtidigt bedömer ISF att den andra tolkningen av regleringen också innebär en problematisk tillämpning. Den andra identifierade tolkningen är att föräldraavdraget ska göras från barnets totala hjälpbehov. En sådan tolkning riskerar att barn får beslut som grundar sig på timmar som inte har att göra med hjälpbehov som beror på funktionsnedsättningen. ISF menar att det blir problematisk i den aspekten att Försäkringskassan inte har någon laglig möjlighet att ompröva beslut enbart med anledning av ökad ålder. Beslutet kan därmed grunda sig på hjälpbehov som inte längre finns på grund av att barnet blivit äldre.¹⁴²

Vid genomläsning av ISF:s rapport om 2023 års lagändring vad gäller det schabloniserade föräldraavdraget blir det tydligt att det behövs ytterligare vägledning för tillämpning av avdraget. Det finns inget avgörande från HFD vid tidpunkten för uppsatsens färdigställande. Däremot har kammarrätten prövat frågan. Kammarrätten i Sundsvall har avgjort två mål där saken gällde bedömning av barns rätt till personlig assistans enligt LSS och tillämpning av det schabloniserade föräldraavdraget.¹⁴³ Domstolen upphävde underinstansernas avgöranden och målen visades åter till respektive socialnämnd, eftersom underinstanserna tillämpat föräldraavdraget felaktigt. Vid underinstansernas beräkning av barnens behov av hjälp med de grundläggande behoven bortsågs hjälpmoment som följer av barnens ålder. I ett av målen beaktade inte förvaltningsrätten och nämnden viss tid för exempelvis nagelklippning och övrig kroppsvård med hänvisning till föräldraansvaret.¹⁴⁴ Kammarrätten konstaterade i båda målen att bestämmelsen ska förstås som att samtliga hjälpbehov ska ingå i beräkningen, oavsett om hjälpbehovet följer av barnets funktionsnedsättning eller ålder. Annars beaktas ett större föräldraansvar för föräldrar till ett barn med funktionsnedsättning jämfört med föräldrar till ett barn utan funktionsnedsättning. I ett av målen betonas till exempel att tid för "dusch och bad som alla fyraåringar behöver hjälp med" ska ingå i tidsomfattningen från vilket avdragets görs.¹⁴⁵

¹³⁹ ISF rapport 2024:1 s. 55 ff.

¹⁴⁰ Ibid. s. 57.

¹⁴¹ Ibid. s. 57.

¹⁴² Ibid. s. 58.

¹⁴³ Se Kammarrätten i Sundsvall, dom 2023-12-06 i mål nr 2106-23; Kammarrätten i Sundsvall dom 2024-03-14 i mål nr 15-24.

¹⁴⁴ Se Kammarrätten i Sundsvall, dom 2024-03-14 i mål nr 15-24s. 2 f.

¹⁴⁵ Se Kammarrätten i Sundsvall, dom 2023-12-06 i mål nr 2106-23 s. 3.

Avgöranden från kammarrätten utgör emellertid inte gällande rätt likt avgöranden från HFD. Däremot kan det argumenteras för att dessa två markerar att dubbla föräldraavdrag är fel. Bestämmelsen i 9 f § LSS ska tolkas på så sätt att föräldraavdraget ska göras från barnets totala hjälpbehov. I väntan på att HFD tar ställning i frågan är kammarrättens avgöranden att betraktas som vägledande (i viss mån).¹⁴⁶

3.3.2 Schablon som lösning på tidigare problem

När schablonavdraget infördes ersatte regleringen det tidigare tillvägagångssättet vid prövning av barnets rätt till personlig assistans. Den tidigare bedömningen av föräldraansvaret tog utgångspunkt i principen om föräldraansvar. Principen kan utläsas i FB och bygger på att alla föräldrar har ett visst ansvar för sina barn vad gäller omsorg som kräver praktisk och tidsmässig insats.¹⁴⁷ Principen gäller vare sig barnet har en funktionsnedsättning eller inte. Därför räknades vissa assistansberättigade timmar bort vid bedömning av barnets rätt till personlig assistans, då föräldrar ska beakta en viss del av barnets stödbehov mot bakgrund av principen. Till skillnad från det schabloniserade föräldraavdraget var den tidigare bedömningen av föräldraansvar alltså en individuell bedömning i varje enskilt fall.¹⁴⁸

Det tidigare tillvägagångssättet vid bedömning av föräldraansvaret innebar en viss problematik enligt flera olika aktörer. När kommittédirektivet avseende föräldraansvaret lämnades i januari 2020 fanns det inte någon reglering av föräldraansvaret inom personlig assistans i LSS.¹⁴⁹ Det var först i juli 2020 som principen infördes i LSS. Principen har dock beaktats sedan LSS infördes då det angavs i lagförarbeten till lagens tillkomst.¹⁵⁰ Däremot framgår det inte någon närmare vägledning avseende föräldraansvarets tillämpning i praktiken och avdragets omfattning i förarbetena.¹⁵¹ Vid tidpunkten för utredningen *Stärkt rätt till personlig assistans* saknades det även myndighetsföreskrifter om den ämnade tillämpning och bedömning av föräldraansvaret. Utredningen lyfter även saknaden av allmänna råd och oberoende kunskapsstöd. Det fanns därmed ingen detaljerad vägledning i hur handläggare på de olika myndigheterna skulle bedöma föräldraansvaret eller vad som ansågs vara normala förmågor hos ett barn utan funktionsnedsättning i en viss ålder. Det fanns heller

¹⁴⁶ I sammanhanget är det intressant att lyfta att även förvaltningsrätten satt stopp för dubbla föräldraavdrag. I maj 2024 upphävde Förvaltningsrätten i Växjö fyra beslut med dubbla föräldraavdrag. Nämnderna tillämpade regleringen felaktigt, framförallt vid bedömning av hjälpbehov med tillsyn. I nämndernas beslut framfördes att föräldrar ska utöva tillsyn över sina barn, då barnen bor hemma och det ingår i föräldraansvaret eller följer av hushållsgemenskap. Förvaltningsrätten konstaterade att nämndernas individualiserade avdrag för föräldraansvar eller hushållsgemenskap resulterade i att barnen beviljades färre timmar än vad de haft rätt till. Nämnderna saknade lagligt stöd för att göra den typ av avdrag. Se Förvaltningsrätten i Växjö, pressmeddelande 2024-05-20.

¹⁴⁷ 6 kap. 1–2 §§ FB.

¹⁴⁸ SOU 2021:37 s. 256.

¹⁴⁹ Dir. 2020:3 s. 4.

¹⁵⁰ SOU 2021:37 s. 257 f.

¹⁵¹ Ibid. s. 257 f.

inte särskilt många avgöranden från HFD, varför vägledning i praxis var begränsad.¹⁵² Utredningen kunde konstatera att handläggare och beslutsfattare hade svårigheter med att tillämpa principen om föräldraansvar.¹⁵³

Mot bakgrund av denna problematik föreslogs ett införande av ett schabloniserat föräldraavdrag. I förslaget från såväl utredningen som regeringen framhålls det att ett schabloniserat föräldraavdrag innebär ett avgränsat och mer rättssäkert föräldraavdrag jämfört med den dåvarande regleringen. Rättssäkerheten och förutsägbarheten ökar genom ett schabloniserat föräldraavdrag. Det framhålls vidare att syftet med schablonen är att öka likvärdigheten.¹⁵⁴

Vissa av remissinstanserna delar dock inte lagstiftarens mening att ett schabloniserat föräldraavdrag är lösningen på problemen vid bedömning av vårdnadshavares ansvar vid frågan om barnets rätt till personlig assistans.¹⁵⁵ Remissinstanserna menar att prövningen av rätten till insatser enligt LSS ska präglas av den individuella bedömning i varje enskilt fall. Regeringens svar på den framförda omständigheten är att prövningen förenklas och blir mer förutsägbar och rättssäker genom ett schablonavdrag. Som utveckling av resonemanget uttalas följande citat:

Regeringen anser att detta uppväger att en sådan schablon inte exakt speglar den tid som föräldrar normalt lägger på omsorg och tillsyn av sina barn och att en individuell bedömning inte görs.¹⁵⁶

3.3.3 Motivering till utformningen av schablonen

Vad gäller schablonens exakta utformning framhålls i lagförarbeten att schablonen ska ange en ”skarp tidsangivelse” samt att den bör vara så enkel som möjligt till sin utformning.¹⁵⁷ Schablonen som utredningen och regeringen föreslog, och som sedan infördes i lagen, är tvådelad på så sätt att en del avser grundläggande behov och en del avser andra personliga behov. I förarbeten förklaras varför schablonen inte endast består av en del, det vill säga att avdrag omfattar både grundläggande behov och andra personliga behov. Anledningen är att det inte hade varit möjligt att utläsa vilka behov som avser grundläggande behov och därmed inte varit möjligt att avgöra barnets assistansberättigade hjälpbehov. Anledningen till att schablonen inte omfattar mer än två delar är att schablonen endast ska bestå av nödvändiga delar. Detaljreglering i form av en schablon, baserad på enskilda grundläggande behov så som

¹⁵² SOU 2021:37 s. 260 f. Även om avgöranden från HFD var begränsat till antal har domstolen slagit fast några generella riktlinjer, där ibland att det föreligger ett generellt begränsat föräldraansvar för grundläggande behov efter 12 års ålder och att det ska göras en jämförelse med barn utan funktionsnedsättning.

¹⁵³ Ibid. s. 281 ff.

¹⁵⁴ Prop. 2021/22:214 s. 35 ff.

¹⁵⁵ Remissinstanser som avstyrker schabloniseringen är bland annat Lunds kommun, Independent Living Institute samt Neuro.

¹⁵⁶ Prop. 2021/22:214 s. 37.

¹⁵⁷ Ibid. s. 37.

personlig hygien, är svår att arbeta fram enligt regeringen. Regeringen menar vidare att det är sannolikt att slutresultatet inte skulle vara ”särskilt träffsäkert” och att det skulle ”medföra en risk för orimliga kumulativa effekter”.¹⁵⁸

Regeringens motivering till indelning av åldersintervallerna är att det är i enlighet med praxis. Det diskuteras även gällande vilka åldrar som föräldraavdraget ska undantas. Regeringen delar utredningens förslag om att inget föräldraavdrag ska göras för grundläggande behov efter att barnet fyllt 12 år. Dels på grund av att det anses vara en lämplig ålder mot bakgrund av barns utveckling, dels för att rättspraxis stödjer uppfattningen om att 12 år är en rimlig ålder. Regeringen anser likt utredningen att det inte ska göras något avdrag för andra personliga behov när barnet är yngre än ett år. Detta eftersom barn vanligtvis inte har sådana behov i den åldern enligt regeringen. Anledningen till att det inte ska göras något föräldraavdrag alls efter att barnet fyllt 18 år förklaras med hänvisning till FB. Enligt 6 kap. 2 § FB råder det inget föräldraansvar efter att barnet fyllt 18 år.¹⁵⁹ Flera remissinstanser motsatte sig de föreslagna åldersgränserna och menar att de bör vara lägre än 12 år, mot bakgrund av dels barns utveckling och utveckling av stödbehov, dels att regleringen är mer restriktiv än praxis.¹⁶⁰

Något som inte diskuteras i propositionen är indelningen av de fyra åldersgrupperna. Det framgår alltså inte av propositionen varför exempelvis barn mellan ett till sex år tillhör samma grupp och på så sätt får samma avdrag. Detta diskuteras, åtminstone något kort, i utredningen. Avseende syftet med en schablon uttalas bland annat: ”Schablonen är tänkt att spegla den tid som föräldrar normalt kan använda för aktiv omsorg och tillsyn för sina barn och därmed omfattningen av det behov barn har av sina föräldrar.”¹⁶¹ Eftersom schablonen är ämnad att innebära en enkel tillämpning anser utredningen att det är lämpligt att schablonen består av ett fåtal åldersspann. Utredningens bedömning är att lämpliga åldersspann är barn upp till ett år, barn 1–6 år, barn 7–11 år och barn 12–17 år.¹⁶² Varför åldersspannen fastställdes som de gjorde i mer exakt bemärkelse framgår av varken utredningen eller propositionen. Vad gäller fastställandet av åldersintervallerna uttalas bland annat följande i utredningen:

Även om det är svårt att fastställa exakt vad som är normalt för barn att klara av på egen hand i en viss ålder kan det i vart fall sägas att för barn utan funktionsnedsättning minskar hjälpbehovet i regel med stigande ålder, och behovet av aktiv omvårdnad och tillsyn från föräldrarna minskar normalt över tid. Till exempel har alla spädbarn stora behov av omvårdnad och även barn i

¹⁵⁸ Prop. 2021/22:214 s. 38.

¹⁵⁹ Ibid. s. 41 ff.

¹⁶⁰ Ibid. s. 43.

¹⁶¹ SOU 2021:37 s. 433.

¹⁶² Ibid. s. 428.

förskoleåldern kan behöva relativt mycket hjälp av omvårdande karaktär. Generellt minskar hjälpbehoven sedan successivt, både sett till den insats som krävs vid varje moment och sett till antalet olika behov som barnet behöver hjälp med.¹⁶³

Utöver dessa resonemang saknas det närmare redogörelse för åldersindelningen. Vad gäller timantalet i schablonen diskuteras detta i något större utsträckning.

Utredningen betonar vikten av att schablonens storlek inte är för stor och att den är väl avvägd. Om schablonavdraget är för stort kan det resultera i att rätten till personlig assistans inskränks, eftersom det riskerar att hjälpbehov bortses i större utsträckning än vad som är normalt för ett barn utan funktionsnedsättning i motsvarande ålder. Vidare betonas att för stort schablonavdrag kan leda till att barn som beviljats insatsen sedan tidigare får mindre assistans än vad de har rätt till.¹⁶⁴ Utredningen understryker svårigheterna med att fastställa en schablon och att avgöra vilka hjälpbehov som är normalt för ett barn i en viss ålder. Utgångspunkten för att fastställa en förenklad schablon bör således inte ta utgångspunkt i att definiera tidsomfattningen för barnets enskilda behov. Enligt utredningen ska fastställandet av en förenklad schablon istället eftersträva den tidsomfattning som föräldrar har möjlighet till att hjälpa sina barn normalt sett.¹⁶⁵

Utredningens stöd för sin utgångspunkt vid fastställandet av schablonen var bland annat uppgifter från ISF och Statistiska centralbyrån samt juridisk doktrin. Vid fastställandes beaktades även förarbetena till LSS och dess föräldraperspektiv samt utredningens uppgift att barnets rätt till personlig assistans säkerställs på ett ändamålsenligt sätt.¹⁶⁶ I propositionen saknas någon kommentering i närmare detalj från regeringen avseende schablonens storlek. Däremot kritiserar vissa remissinstanser schablonnivåerna och det efterfrågas bland annat fler schablonnivåer.¹⁶⁷ I utredningen betonas dock att schablonens storlek bör följas upp. Detta eftersom lagändringen innebär en stor omställning. Enligt utredningen är det viktigt att följa upp reformen för att bland annat säkerställa att vissa grupper inte får en försämrad situation till följd av timantalet i schablonen.¹⁶⁸

3.3.4 Utredningens förslag om en ventil

De förslag som presenterades i utredningen avseende föräldraavdraget överensstämmer i stora drag med de förslag som regeringen lämnade. Ett förslag från utredningen som däremot inte genomfördes var införandet av en ventil som skulle tillämpas vid bedömningen av barnets rätt till personlig assistans.

¹⁶³ SOU 2021:37 s. 428.

¹⁶⁴ Ibid. s. 429.

¹⁶⁵ Ibid. s. 429.

¹⁶⁶ Ibid. s. 429 ff.

¹⁶⁷ Prop. 2021/22:214 s. 36.

¹⁶⁸ SOU 2021:37 s. 432 och 476.

I utredningen sammanfattas förslaget följande:

En ventil införs som innebär att barn i vissa fall ska beviljas kommunalt finansierad personlig assistans även om det endast återstår ett fåtal timmars behov av hjälp med grundläggande behov efter det att föräldraavdraget har gjorts.¹⁶⁹

Förslaget innebär ett möjliggörande att ta hänsyn till barnets behov i varje enskilt fall. Enligt utredningen innebär ventilen att ett barn med lägre tidsomfattning för hjälp med sina grundläggande behov fortfarande kan beviljas personlig assistans, om det bedöms vara barnets bästa. Nämnden ska alltså ta särskild hänsyn till insatsens betydelse för barnet genom att beakta principen om barnets bästa. Enligt utredningen innebär inte ett ikraftträdande av ventilen att grunden som den personliga assistansen är byggd på förändras. Rätten till insatsen skulle fortfarande vara avhängig barnets behov av hjälp med sina grundläggande behov till följd av stora och varaktiga funktionsnedsättningar. Vidare understryks regleringen om barnets bästa i 6 a § och dess tillämpning vid prövning av rätten till LSS-insats. Eftersom bestämmelsen inte får begränsa eller utvidga rätten till insats enligt förarbeten, menar utredningen att det behövs en kompletterande reglering i form av ventilen. Ventilen är nödvändig för att kunna tillgodose artikel 3 i barnkonventionen, som stadgar att barnets bästa ska beaktas vid alla beslut som rör barnet.¹⁷⁰

I motsats till utredningen menar regeringen att barnets bästa inte behöver regleras särskilt vid bedömning av rätten till personlig assistans. Såväl regeringen som flera remissinstanser motsätter sig den föreslagna ventilen. Några av de invändningar som remissinstanserna uttryckte grundar sig bland annat i att ventilen är för vag och oprecis. De menar att regleringen behöver förtydligas för att kunna tillämpas rättssäkert och likvärdigt. Även att den föreslagna bestämmelsen om en ventil innebär att barnets bästa regleras dubbelt. Andra remissinstanser är emellertid positiva, då barn med lägre tidsomfattning för sina hjälpbehov fortfarande kan beviljas insatsen.¹⁷¹

Likt vissa av remissinstanserna menar regeringen att det inte behöver införas en ventil på grund av att barnets bästa redan är reglerat genom 6 a § LSS. Skälen för regeringens bedömning utgör knappt en sida i propositionen.¹⁷² Det betonas bland annat att det inte finns någon reglerad undre tidsgräns för att beviljas personlig assistans, samtidigt som det framgår av praxis att hjälpbehovet inte kan vara av mycket begränsat tidsomfattning för att beviljas insatsen. Regeringen hänvisar även till praxis avseende sammantagen bedömning av kvalitativa och kvantitativa aspekter vid bedömning och menar att den sammantagna, individuella bedömningen i varje enskilt fall, redan

¹⁶⁹ SOU 2021:37 s. 417.

¹⁷⁰ Ibid. s. 436 ff.

¹⁷¹ Prop. 2021/22:214 s. 46.

¹⁷² Ibid. s. 46 f.

innefattar beaktning av barnets bästa. Detta på grund av 6 a § LSS och barnkonventionen. Resonemanget avslutas med att regeringen konstaterar att det inte finns något behov av en ventil som föreslås i utredningen.¹⁷³

Regeringens argument till varför den föreslagna ventilen inte ska införas beaktar emellertid inte samtliga skäl som beskrivs i utredningen. Utredningen konstaterar att det behövs en förändring av tillämpning av föräldraansvaret och understryker några principer som ska utgöra utgångspunkten för arbetet. Däribland principen om individuell hänsyn.¹⁷⁴ Införandet av den föreslagna ventilen skulle innebära en möjlighet att ta individuell hänsyn. Som skäl för detta anges att införandet av en schablon, oavsett schablonnivå, riskerar att enskilda ”kommer i kläm”.¹⁷⁵ Enligt utredningen behövs ventilen för att inte riskera att ett barn inte får sina behov tillgodosedda som följd av att föräldraavdraget är för stort och på så sätt inte överensstämmer med barnets bästa. Samtidigt är utredningen medveten om att barnets bästa som bedömningskriterium är förhållandevis oprecist. Utredningen anser dock att det är fortsatt motiverat att införa bestämmelsen mot bakgrund av ändamålet, då ventilen endast innebär ett mer fördelaktigt utfall för det enskilda barnet.¹⁷⁶

3.4 Mål och bärande principer inom LSS

När LSS infördes betonades särskilt vikten av att personer med funktionsnedsättning ska få vara en del av samhällsgemenskapen likt alla andra. Det var den humanitära människosynen som låg till grund för utredningen föreliggande införskaffandet av LSS. Utgångspunkten för utformning av lagen är att samhällsgemenskap innefattar alla grupper, vilket innebär att barn, ungdomar och vuxna med funktionsnedsättning ska räknas med i helhet.¹⁷⁷

Lagens målsättning, ändamål och kvalitetskrav stadgas i 5–7 §§ LSS. 5 § är att betrakta som lagens målbestämmelse. Enligt 5 § ska verksamhet enligt lagen främja jämlikhet i levnadsvillkor och full delaktighet i samhällslivet. Målet är att den enskilde får möjlighet att leva som andra. 6 § första stycket stadgar bland annat att verksamheten ska vara av god kvalitet. Enligt 7 § andra stycket ska den enskilde tillförsäkras goda levnadsvillkor genom insatserna. Bestämmelsen anger vidare att insatserna ska vara varaktiga, samordnade och anpassas till den enskildes individuella behov.

Vad gäller formuleringarna ”goda levnadsvillkor” och ”leva som andra” saknas definition av dessa i lagtexten. Således väcks frågan om dessa formuleringars exakta innebörd. Som antytts i uppsatsens andra kapitel råder det delade meningar om definitionen av ”goda levnadsvillkor” och hur

¹⁷³ Prop. 2021/22:214 s. 46 f.

¹⁷⁴ SOU 2021:37 s. 296.

¹⁷⁵ Ibid. s. 436 f.

¹⁷⁶ Ibid. s. 436 ff.

¹⁷⁷ Prop. 1992/93:159 s. 215 f.

formuleringen förhåller sig till kvalitetskravet ”skälig levnadsnivå” i SoL.¹⁷⁸ LSS-kommittén uttalade sig om detta i utredningen från 2008 i vilken en ny LSS föreslogs. Enligt kommittén betraktas goda levnadsvillkor som en högre levnadsstandard jämfört med skälig levnadsnivå. Enligt Fridström Montoya talar förarbeten till LSS för att uttrycket goda levnadsvillkor sammanfaller med innebörden av lagens målsättning i 5 § LSS. Hon menar att goda levnadsvillkor innebär att leva som andra, det vill säga självständigt och oberoende.¹⁷⁹ Vad som avses med att kunna leva som andra diskuteras vidare i avsnitt 3.4.2.

3.4.1 Grundläggande principer

Målbestämmelsen 5 § LSS ger inte uttryck för endast verksamhetens övergripande mål, utan även för de bärande principer inom funktionshinderpolitiken. I förarbeten till LSS anges att 5 § ger uttryck för principerna om självbestämmande, inflytande, tillgänglighet, delaktighet, kontinuitet och helhetssyn.¹⁸⁰ Begreppen självbestämmande, inflytande, tillgänglighet, delaktighet, kontinuitet och helhetssyn ska tillämpas som ett kvalitetskrav.¹⁸¹ Lagstiftaren menar att de grundläggande principerna, tillsammans med kvalitetskraven i 6 och 7 §§, ska leda till att målen om full delaktighet och jämlikhet uppnås.¹⁸²

De grundläggande principerna inom LSS är alltså till viss del uttryckta i lagtexten. Principerna grundar sig även i funktionshinderpolitiken och lagens målsättning. De begrepp som principerna omfattar beskrivs som ”några bärande etiska grundpelare” för LSS i förarbeten.¹⁸³ Nedan redogörs för vad som avses med principerna om självbestämmande, inflytande, tillgänglighet, delaktighet, kontinuitet och helhetssyn.

Principen om självbestämmande och inflytande kan utläsas direkt i lagtexten. Enligt 6 § första stycket LSS ska LSS-verksamheten grundas på respekt för den enskildes självbestämmanderätt och integritet. Bestämmelsen stadgar vidare att den insatsberättigade ska i största möjliga mån kunna ha medbestämmande och inflytande över insatser som ges. Enligt förarbeten innefattar detta även frihet att bestämma om vilka situationer och tillfällen som insatsen ges. Den personliga assistansen ska anordnas på det sätt som den enskilde anser vara bäst.¹⁸⁴

Principen om tillgänglighet kan beskrivas i flera bemärkelser: fysisk-teknisk, social, psykologisk, ekonomisk och organisatorisk bemärkelse. Detta innefattar bland annat att olika miljöer och verksamheter ska vara anpassade och tillgängliga. Inom den personliga assistansen innebär detta till exempel att

¹⁷⁸ Se avsnitt 2.4.

¹⁷⁹ Fridström Montoya (2015) s. 226 f.

¹⁸⁰ Prop. 1992/93:159 s. 170 och 216.

¹⁸¹ SOU 1991:46 s. 131.

¹⁸² Prop. 1992/93:159 s. 215 f.

¹⁸³ SOU 1991:46 s. 131.

¹⁸⁴ Prop. 1992/93:159 s. 64.

den enskilde ska kunna ges insatser i sin bostad, i arbetslivet och på fritiden. Tillgänglighet innebär även att en person med funktionsnedsättning inte ska få några ekonomiska kostnader på grund av sin funktionsnedsättning.¹⁸⁵

Principen om delaktighet kommer till uttryck i 5 § LSS. Bestämmelsen stadgar att LSS-verksamhet ska främja bland annat full delaktighet i samhällslivet för personer som omfattas av lagen. Detta kommer även till uttryck genom bestämmelsens formulering att den enskilde ska få möjlighet att kunna leva som andra. Principen om delaktighet bygger alltså på att en person med funktionsnedsättning ska kunna åtnjuta rättigheter och skyldigheter på samma sätt som en person utan funktionsnedsättning.¹⁸⁶ Strävan är att personer med funktionsnedsättning ska ges möjlighet till exempelvis god utbildning och att delta i kultur- och fritidsaktiviteter likt personer utan funktionsnedsättning.¹⁸⁷

Vad gäller *principen om kontinuitet* och *helhetssyn* betonas vikten av den enskildes åsikter. I huvudbetänkandet till LSS framhålls det att det avgörande för kvaliteten i stöd och service, i förhållande till dessa principer, är att det ses ur den enskildes perspektiv och i vissa fall även anhörigas perspektiv. Det är den enskilde som kan bedöma om insatserna svarar mot det individuella behovet.¹⁸⁸

Principen om *kontinuitet* kan bland annat härledas till 7 § andra stycket LSS om att insatserna ska vara varaktiga och samordnade. Det innebär att en viss kontinuitet ska garanteras för den enskilde. Så länge ett hjälpbehov föreligger ska den enskilde kunna lita på att insatserna ges. Genom garanterad kontinuitet i stödet får även den enskildes närstående en trygghet.¹⁸⁹ Principen om kontinuitet avser både kortsiktig och långsiktig kontinuitet i stödet. Kontinuitet i ett längre perspektiv handlar om att den enskilde ska kunna planera en framtid och att samhället ansvarar för att långsiktigt uppfylla de funktionshinderpolitiska målen. Kortsiktig kontinuitet innebär att den enskildes insatser upphör eller förändras om brukaren själv inte valt detta.¹⁹⁰

Principen om *helhetssyn* innebär att den enskildes integritet och individualitet ska respekteras. Principen innebär även att hela tillvaron ska fungera vid planering och utförande av insats.¹⁹¹ Vid personlig assistans för barn påverkas livssituationen för hela barnets familj. Det framhålls i förarbeten till LSS att insatsen därmed ska anpassas till varje familjs individuella behov.¹⁹²

¹⁸⁵ SOU 1991:46 s. 132 f.

¹⁸⁶ Ibid. s. 134.

¹⁸⁷ Prop. 1992/93:159 s. 44.

¹⁸⁸ SOU 1991:46 s. 134 f.

¹⁸⁹ Prop. 1992/93:159 s. 172 ff.

¹⁹⁰ SOU 1991:46 s. 135.

¹⁹¹ Ibid. s. 135.

¹⁹² Prop. 1992/93:159 s. 66.

3.4.2 Målsättningen att kunna leva som andra

Som framgår ovan är verksamhetens övergripande mål att den enskilde ska få möjlighet att leva som andra. Verksamheten ska vidare främja jämlikhet i levnadsvillkor och full delaktighet i samhällslivet.¹⁹³ Det klargörs inte i lagtexten vad som menas med att kunna leva som andra. Däremot framgår lagstiftarnas intention med det övergripande målet i förarbeten till LSS.

I den första propositionen till LSS uttrycks att människor med funktionsnedsättning, och familjer med ett barn med funktionsnedsättning, ska få möjlighet att ”leva ett så normalt liv som möjligt”. Den enskilde ska kunna få möjlighet att leva som andra, trots sin funktionsnedsättning.¹⁹⁴ I propositionen framhålls vikten av att uppnå och upprätthålla så jämlika villkor som möjligt mellan personer med funktionsnedsättning och personer utan funktionsnedsättning. Barn och ungdomar med funktionsnedsättning ska genom lagens olika insatser ges förutsättningar för sådana uppväxtvillkor som anses vara goda för alla barn och ungdomar, inkluderat god fysik och psykisk utveckling. Även vikten av ungdomars behov av frigörelse från föräldrar betonas som en viktig utgångspunkt för det bakomliggande syftet med insatserna.¹⁹⁵

Propositionen föreliggande reformen om stärkt rätt till personlig assistans behandlar frågan om att leva som andra i viss mån. Lagstiftaren framhåller att förslagen ökar möjligheten för barn att bo tillsammans med sina familjer men också att i övrigt kunna leva sina liv som andra. Vidare ansåg utredarna att det krävdes förändring av regleringen av föräldraansvar för att barnen ska ges möjlighet att leva sitt liv på samma villkor som andra. Det lyfts att både barn och föräldrar får bättre förutsättningar genom reformens förslag, och att detta bland annat kommer leda till ökad jämställdhet.¹⁹⁶

Mot bakgrund av vad som framkommer i propositionerna kan möjligheten att leva som andra förstås som att ha möjlighet att välja hur man vill leva sitt liv, likt personer utan funktionsnedsättning. Å ena sidan framgår det i förarbeten vad som avses med det övergripande målet för LSS, å andra sidan kan det argumenteras för att målsättningen kan tolkas på flera olika sätt.

Vad gäller just målsättningen som framgår av 5 §, ”möjlighet att leva som andra”, menar Vahlne Westerhäll att det kan förklaras som en funktionshinderrettslig teori. Enligt Vahlne Westerhäll kan det förstås som en teori som följer av principen om likhet inför lagen, vilket är en grundläggande allmän princip i skyddet av mänskliga rättigheter.¹⁹⁷ Principen om likhet inför lagen framgår även av grundlagen, genom kodifieringen i portalparagrafen 1 kap. 9

¹⁹³ 5 § LSS.

¹⁹⁴ Prop. 1992/93:159 s. 43 f. och 171.

¹⁹⁵ Ibid. s. 51 f.

¹⁹⁶ Prop. 2021/22:214 s. 60 och 76 f.

¹⁹⁷ Vahlne Westerhäll (2019) s. 17 f.

§ regeringsformen (RF).¹⁹⁸ Regeringsformens överordnande stadgande ger tillsammans med de internationella åtagandena uttryck för principen om likhet inför lagen. Detta är även lagfäst i LSS genom målsättningen att den enskilde ska ”få möjlighet att leva som andra” enligt i 5 §.¹⁹⁹ Vahlne Westerhäll menar att syftet bakom att personer med funktionsnedsättning ska kunna leva som andra i sin tur vilar på teorin om att ”alla människor har samma värde”.²⁰⁰

Likt Vahlne Westerhäll, menar Pettersson att den funktionshinderrättsliga principen att kunna leva som andra är ”kraftfullt” förankrat i rättssystemet – i nationell rätt, i grundlagen, i lagstiftningen och målbeskrivningar. Han menar att principen att kunna leva som andra är en övergripande rättsprincip som både ska och bör tillämpas i rätten och att det faller utanför rättskällorna att avvika från principen eller att bortse från 5 § LSS. Att en person med funktionsnedsättning ska kunna leva som andra menar Pettersson kan anses vara ett värde som är helt överordnat inom funktionshinderrätten.²⁰¹

Fridström Montoya har avhandlat frågan om målsättningen att kunna leva som andra i förhållande till förvaltare. Hon menar att målsättningen har flera olika betydelser.²⁰² Innebörden och meningen av att få möjlighet att leva som andra varierar beroende på hur frågan ställs.²⁰³ Enligt Fridström Montoya är ett av sätten för att beskriva målsättningen baserad på en rättvisesträvan. Med detta menas att se målet som ett uttryck för en politisk ambition om jämlikhet och delaktighet på samhällsnivå.²⁰⁴ Målsättningen kan också beskrivas utifrån materiellrättslig mening, som då implicerar två betydelser. Detta eftersom målsättningen i 5 § LSS fungerar som en tolkningsram vid tolkning av lagens andra bestämmelser. Dels får målsättningen betydelse vid prövning av rätten till insats enligt LSS, dels får den betydelse som ett kvalitetsmått, vad gäller kvalitetsmått i relation till utformning av ett beslut om enskildes rätt till insats. Målsättningen kan även förklaras och betraktas som normerande.²⁰⁵

I förarbeten till LSS framgår bland annat att personer med funktionsnedsättning och föräldrar till barn med funktionsnedsättning ska få möjlighet att ”leva ett så normalt liv som möjligt”.²⁰⁶ Fridström Montoya anser att detta ger uttryck för en norm om hur människor antas leva sina liv; att det finns ett

¹⁹⁸ Se 1 kap. 9 § RF, ”Domstolar samt förvaltningsmyndigheter och andra som fullgör offentliga förvaltningsuppgifter ska i sin verksamhet beakta *allas likhet inför lagen* samt iakttä saktighet och opartiskhet” (min kursivering). Bestämmelsen ger uttryck för principen om *allas likhet inför lagen*.

¹⁹⁹ Pettersson (2022) s. 374.

²⁰⁰ Vahlne Westerhäll (2019) s. 17 f.

²⁰¹ Pettersson (2022) s. 376 och 391.

²⁰² För fördjupad läsning se Fridström Montoya (2015) kapitel 3 ’Möjlighet att leva som andra som mål’, s. 145–204.

²⁰³ Fridström Montoya (2015) s. 146.

²⁰⁴ Ibid. s. 146.

²⁰⁵ Ibid. s. 146 f.

²⁰⁶ Prop. 1992/93:159 s. 43 f.

”normalt” sätt att leva. Hon menar att normen därmed kan bidra till en motsägelsefull bild av målsättningen. Detta eftersom en person utan funktionsnedsättning kan välja att leva sitt liv på ett sätt som frångår normen om det ”normala” sättet att leva. Fridström Montoya ställer frågan om det är möjligt för personer med funktionsnedsättning som är beroende av det allmännas stöd att avvika från just denna norm på samma sätt som det är för personer som inte är i behov av det allmännas stöd. Exempel som lyfts i hennes avhandling är att kunna välja att äta på oregelbundna tider eller välja att ha ett nattarbete. I sin avhandling hänvisar Fridström Montoya till forskning, som hon menar visar på att det är svårt för personer med intellektuell funktionsnedsättning att utöva den graden av självbestämmanderätt i praktiken, om de är i behov av andras stöd och service.²⁰⁷

Vad gäller målsättningen i kontexten av lagens behovskriterium, menar Fridström Montoya att behovskriteriet är avhängigt målsättningen. Behovskriteriet framgår av 7 § första stycket LSS. Bestämmelsen stadgar att personer som tillhör lagens personkrets har rätt till insatser ”om de behöver sådan hjälp i sin livsföring”, förutsatt att behoven inte tillgodoses på annat sätt. Av förarbeten framgår att insatser till vuxna personer ska ”grundas på behov som den enskilde själv finner angelägna att få tillgodosedda för att kunna leva ett så självständigt och oberoende liv som möjligt”.²⁰⁸ Fridström Montoya påpekar även att formuleringen av lagens behovskriterium i 7 § ger stöd för denna tolkning. Hon menar att bestämmelsen markerar att det skiljer sig mellan olika individers behov, då formuleringen är ”i sin livsföring” och inte till exempel ”i livsföringen”.²⁰⁹

Mot bakgrund av målsättningen, förarbeten och lagtext, menar Fridström Montoya att leva som andra ska vara avgörande för behovskriteriet. Om den enskilde anser att den behöver en insats i sin livsföring för att kunna leva som andra, bör behovet anses föreligga i LSS:s mening. Målsättningen kan inte ses som en funktion av ”objektiv måttstock” vid behovsprövningen enligt Fridström Montoya. Hon betonar att de personer som ansöker om insatser enligt LSS inte behöver ha samma behov och önskemål, inte ens om personerna är inom samma åldersgrupp eller levnadsfas. Målsättningen att kunna leva som andra, innefattar att personer med funktionsnedsättning ska ha valmöjligheter i livssituationen likt personer utan funktionsnedsättning.²¹⁰

Sammanfattningsvis är målsättningen att betrakta som något komplex. Avsnittet redogör för flera olika tolkningar av lagens formulering ”att leva som andra”. Möjligheten att leva som andra kan förklaras som en funktionshinder-rättslig teori, övergripande rättsprincip och ett överordnat värde.

²⁰⁷ Fridström Montoya (2015) s. 161 f.

²⁰⁸ Prop. 1992/93:159 s. 51.

²⁰⁹ Fridström Montoya (2015) s. 220 ff.

²¹⁰ Ibid. s. 158 f. och 222 ff.

Målsättningen kan betraktas som en politisk ambition. Samtidigt är en tolkning att målsättningen är avgörande för behovskriteriet i LSS.

3.5 Sammanfattande analys av frågeställning 1 & 2

I kapitel 3 har det redogjorts för flera delar av den personliga assistansen: den rättsliga regleringen, det schabloniserade föräldraavdraget och grundläggande principer inom LSS. Undersökningen i detta kapitel ämnar besvara uppsatsens första och andra frågeställning, vilka är: Vad är syftet med införandet av det schabloniserade föräldraavdraget vid bedömning av barnets rätt till personlig assistans? Hur förhåller sig den ämnade tillämpningen av det schabloniserade föräldraavdraget till de grundläggande principerna inom LSS? I detta avslutande avsnitt kommer det föras en sammanfattande analys som syftar till att redogöra för mina slutsatser gällande ovan anförda frågeställningar.

Det schabloniserade föräldraavdraget infördes för att stärka barnets rätt till personlig assistans. Schablonavdraget togs fram i syfte att lösa dåvarande problem avseende bedömningen av föräldraansvaret. Tidigare fanns det ingen vägledning för vad som ansågs vara normalt föräldraansvar, vilket resulterade i godtyckliga bedömningar som i sin tur skapade brister i rättssäkerheten. Prövningen var inte förutsägbar för barn som ansökte om personlig assistans. Syftet med införandet av det schabloniserade föräldraavdraget är således att öka rättssäkerheten och förutsägbarheten vid bedömning av barnets rätt till personlig assistans. Vidare är det schabloniserade föräldraavdraget tänkt att vara en reglering som är enkel att tillämpa.

Hur förhåller sig den ämnade tillämpningen av schablonavdraget till grundläggande principer inom LSS? För att kunna besvara denna fråga måste det utredas vad den ämnade tillämpningen faktiskt är. Som redovisats i uppsatsen har införandet av det schabloniserade föräldraavdraget inneburit svårigheter i tillämpningen. Flera aktörer har uppmärksammat detta, däribland ISF och kammarrätten. Det finns ännu inget uttalande från HFD om den ämnade tillämpningen av regleringen. Efter studerande av lagförarbeten till regleringen tillsammans med kammarrättens uttalanden är det däremot möjligt att konstatera den ämnade tillämpningen.

Vid tillämpning av det schabloniserade föräldraavdraget ska avdraget göras från barnets totala hjälpbehov. Tid för hjälpbehov som beror på barnets ålder ska räknas med innan avdraget görs, liksom tid för hjälpbehov som beror på barnets funktionsnedsättning. Föräldraavdraget görs sedan från barnets totala hjälpbehov. Som redovisat är avdragets storlek baserat på barnets ålder. Det görs separata beräkningar för grundläggande behov och andra personliga behov. Tiden som återstår efter avdraget för respektive behov är det som ligger till grund för bedömningen av barnets rätt till personlig assistans. Den bedömningen består av en individuell sammantagen bedömning av kvalitativa och kvantitativa aspekter. Några av de faktorer som blir avgörande är

tidsomfattningen av hjälpbehovet, huruvida insatsen är kvalificerad och förutsätter särskild kompetens, samt huruvida behovet är av mycket privat eller integritetskänslig karaktär.

Syftet med föräldraavdraget är att förenkla prövningen samt göra prövningen mer rättssäker och förutsägbar. Huruvida detta syfte är uppnått i praktiken diskuteras inte vidare inom ramen för denna uppsats. Däremot ämnar uppsatsen besvara hur den ämnade tillämpningen av föräldraavdraget förhåller sig till grundläggande principer inom LSS.

De grundläggande principerna inom LSS kan utläsas direkt i lagtext och i förarbeten till lagen. Lagens målsättning är att den enskilde ska få möjlighet att leva som andra enligt 5 §. Kvalitetskravet är att den enskilde ska tillförsäkras goda levnadsvillkor genom insatserna enligt 7 § andra stycket. En tolkning är att goda levnadsvillkor innebär att leva som andra: självständigt och oberoende. Målbestämmelsen ger uttryck för principerna om självbestämmande, inflytande, tillgänglighet, delaktighet, kontinuitet och helhetssyn. Dessa principer är även bärande principer inom funktionshinderpolitiken.

Undersökningen inom ramen för denna uppsats tyder på att utredningen inte tog utgångspunkt i de grundläggande principerna inom LSS vid utformningen av det schabloniserade föräldraavdraget. Regeringskansliet avser dock att utreda huruvida utfallet av regleringens införande är i linje med lagstiftarens intentioner. Samtidigt kan syftet med införandet av regleringen anses vara i linje med de grundläggande principerna. Detta eftersom syftet med införandet var att stärka den personliga assistansen för barn. Insatsen framhålls som en viktig rättighet för personer med funktionsnedsättning. Införandet av schablonen syftar även till att öka likvärdigheten, vilket kan anses vara ändamålsenligt med lagens målsättning och de bärande principerna.

Vad gäller den ämnade tillämpningen av det schabloniserade föräldraavdraget, anser jag dock att den inte är förenlig med de grundläggande principerna inom LSS. I förarbeten till LSS framhålls att lagen inte ska vara detaljstyrande. Detta eftersom det finns flera olika typer av funktionsnedsättningar som i sin tur innebär olika förutsättningar för människor. LSS är således ämnad att vara en lag som präglas av helhetssyn och respekt för den enskildes integritet och individualitet. I motsats till lagens intentioner, innebär det schabloniserade föräldraavdraget att individualitet inte ska beaktas. Detta eftersom tillämpningen av schablonen ersätter den tidigare bedömningen som innebar en individuell bedömning i varje enskilt fall.

Min undersökning visar att tillämpningen av schablonen resulterar i bristande helhetssyn. När ett schablonavdrag ersätter den individuella bedömningen blir resultatet att det enskilda barnets behov och förutsättningar förbises. Principen om helhetssyn gäller inte endast för den insatstagande, utan även för anhöriga och familjer. Så som regleringen av föräldraansvaret är idag finns

inget utrymme för att beakta familjesituationen. Vårdnadshavare har också olika förutsättningar till att förse sitt barn med omsorg. När det inte finns något utrymme för att beakta detta kan det resultera i att barnet blir lidande.

Det kan vidare diskuteras om hur åldersintervallerna i schablonen förhåller sig till de grundläggande principerna. Schablonavdraget innebär ett lagstaddande av vad ett barn utan funktionsnedsättning anses behöva hjälp med i en viss ålder. Frågan är om det är möjligt att definiera ett barns hjälpbehov på ett sådant sätt. Ett barns förmåga och hjälpbehov kan skilja sig mot andra barn i samma ålder. Det gäller för såväl barn med funktionsnedsättning som barn utan funktionsnedsättning. Att införa en schablon som fastställer barns hjälpbehov i en viss ålder är inte i linje med att beakta och respektera den enskildes individualitet.

I motsats till resonemangen ovan vill jag lyfta en aspekt gällande det schabloniserade föräldraavdraget som jag anser vara i linje med lagens grundläggande principer. Vid tillämpning av regleringen ska hjälpbehov med andning, sondmatning och stöd för medicinska anledningar undantas från avdraget. Lagstiftaren menar att barn inte ska gå miste om sådana stödsatser till följd av föräldraavdraget. Ett friskt barn behöver inte den hjälpen. I detta avseende innebär schablonavdraget således ett beaktande av principerna. Att inte beakta dessa hjälpbehov på detta sätt menar jag skulle strida mot den människosyn som ligger till grund för lagen, då hjälpen är livsnödvändig.

Mot bakgrund av ovan kan det sammanfattningsvis konstateras att den ämnade tillämpningen av det schabloniserade föräldraavdraget, i stora drag, inte är förenlig med de grundläggande principerna inom LSS. Tillämpningen av regleringen innebär att den enskildes individualitet bortses ifrån. Därför är det i sammanhanget intressant att nämna utredningens förslag om en ventil. Den hade möjliggjort utrymme för att beakta den enskildes individuella behov. Min kritik avseende bristande helhetssyn vid fastställande av ”normala” förmågor och behov hade eventuellt inte varit densamma om en sådan ventil infördes i samband med det schabloniserade föräldraavdraget. Samtidigt är syftet med införandet av schablonen att bedömningen av barnets rätt till personlig assistans ska vara mer förutsägbar och rättssäker. Det hade eventuellt motarbetats om det samtidigt som schablonavdraget infördes en ventil som innebär att barnets bästa beaktas genom individuell bedömning.

För att kort sammanfatta anser jag att lagstiftarens lösning för att öka förutsägbarheten och rättssäkerheten i form av ett schabloniserat föräldraavdrag, i varje fall inte är förenligt med de grundläggande principerna och intentionen bakom LSS. Huruvida nuvarande regleringen faktiskt innebär en förutsägbar och rättssäker prövning lämnar jag till andra att utreda.

4 Rättsfallsstudie

4.1 Inledning

I tidigare kapitel har det redogjorts för barnets rätt till personlig assistans. Den ämnade tillämpningen av det schabloniserade föräldraavdraget har redogjorts för och analyserats i förhållande till de grundläggande principerna inom LSS. I detta kapitel presenteras rättsfallsstudien som är en fortsättning av analysen avseende det schabloniserade föräldraavdraget. Rättsfallsstudien avser att besvara uppsatsens tredje frågeställning: Vilka är de avgörande faktorerna vid förvaltningsrättens bedömning av barnets rätt till personlig assistans i förhållande till det schabloniserade föräldraavdraget och beaktas grundläggande principer inom LSS vid bedömningen?

Kapitlet inleds med en beskrivning om utförandet av studien i avsnitt 4.2. I avsnittet redogörs för metod, material och tillvägagångssätt vid bearbetning av materialet. Vad gäller studiens resultat och analys presenteras detta i avsnitt 4.3. Upplägget av resultatavsnittet tar avstamp i den tredje frågeställningen och är därför uppdelat på så sätt att föräldraavdraget, avgörande faktorer vid bedömningen och grundläggande principer redovisas i separata underavsnitt. Jag vill dock framhäva att samtliga delar går in i varandra, men att dispositionen av resultatet är nödvändig av pedagogiska skäl. Därför avslutas kapitlet med en sammanfattande analys avseende samtliga delar från resultatet i avsnitt 4.4.

4.2 Om utförandet av studien

4.2.1 Syfte

Som tidigare konstaterats avses uppsatsens tredje frågeställning att besvaras genom utförandet av rättsfallsstudien. Besvarandet av frågeställningen görs således mot bakgrund av resultatet från rättsfallsstudien. Det material som ligger till grund för studien är 21 förvaltningsrättsdomar. Därför vill jag återigen påpeka att syftet med studien inte är att fastställa gällande rätt. Rättsfallsstudien syftar heller inte till att fastställa förvaltningsrättens bedömning av rätten till personlig assistans för barn i en generell mening. Det är inte möjligt att fastställa en sådan slutsats med hänsyn till antalet domar som studerats. Däremot syftar studien till att ge en bild av hur barnets rätt till personlig assistans *kan* bedömas i praktiken. Studien syftar vidare till att analysera hur förvaltningsrätten tillämpar det schabloniserade föräldraavdraget i praktiken samt hur rätten beaktar grundläggande principer inom LSS. Resultatet och efterföljande analys ämnar alltså ge läsaren en inblick i hur dagens reglering av barnets rätt till personlig assistans kan hanteras av förvaltningsrätten.

4.2.2 Metod och material

De domar som ligger till grund för studien har hämtats från databasen Infotorg Juridik genom användning av databasens sökfunktion ”rättsbanken”.²¹¹ Sökningen gjordes på avgöranden från samtliga förvaltningsrätter i Sverige tillsammans med inställning på specifika sökord. Specifika ord och fraser har använts för att få ett avgränsat resultat samt för att i den utsträckning det är möjligt få träffar som endast avser barn som ansökt om personlig assistans enligt LSS. Sökorden som har använts är ”LSS”, ”barn” samt den exakta frasen ”personlig assistans”. Eftersom det är av intresse att ha så nya avgöranden som möjligt har sökningen avgränsats till mål som avkunnades under december år 2023 och januari år 2024. Sökningen resulterade i totalt 87 domar.²¹²

Dessa 87 domar avgränsades sedan ytterligare till att endast avse avgöranden vars överklagade beslut från nämnden fattades tidigast under år 2023. Denna avgränsning var nödvändig då uppsatsen och rättsfallsstudien syftar till att undersöka det schabloniserade föräldraavdraget som infördes den 1 januari 2023. Förvaltningsrätten kan inte tillämpa schablonen i det fall nämndens beslut om insats fattades under år 2022 eller tidigare.²¹³ Slutligen avgränsades de domar där barnet tillhör åldersgruppen 12–17 år. Mot bakgrund av samtliga urvalskriterier kunde det första urvalet om 87 domar avgränsas till 21 domar. Urvalskriterierna är sammanfattningsvis:

- Avgörande från en förvaltningsrätt i Sverige.
- Målet avkunnades under december år 2023 eller januari år 2024.
- Beslutet som överklagades till förvaltningsrätten fattades av nämnden under år 2023.
- Avgörandet avser ansökt insats om personlig assistans enligt LSS.
- Den insatssökande var under 12 år vid nämndens beslut om personlig assistans.

I syfte att uppnå neutralitet vid utarbetning av studien har faktorer som exempelvis utförlighet av domstolens resonemang, typ av utfall vid nämndens och domstolens beslut och sökandes yrkanden inte beaktats i urvalsprocessen. Det har ansetts vara viktigt för trovärdigheten, både för rättsfallsstudiens resultat men också för uppsatsen som helhet. Rättsfallsstudien syftar delvis till att ge läsaren en övergripande inblick i hur den praktiska processen kan se ut för

²¹¹ Dun & Badstreet är ägare av tjänsten InfoTorg Juridik. Se mer information om databasen på deras hemsida, ”InfoTorg Juridik” <<https://www.dnb.com/sv-se/produkter-och-tjanster/infotorg/infotorg-juridik.html>>.

²¹² Sökningen genomfördes den 30 mars 2024.

²¹³ Äldre bestämmelser avseende det schabloniserade föräldraavdraget gäller endast för personlig assistans som avser tid före ikraftträdandet, se prop. 2021/22:214 s. 9.

barn som ansöker om personlig assistans enligt LSS. Om urvalsprocessen hade utgjorts av avgränsningar som innebar att jag som författare ”valt ut” vissa domar skulle urvalet och resultatet bli missvisande i förhållande till uppsatsens syfte. Därmed har domar som utgör materialet bearbetats först efter att materialet fastställts.

En ytterligare aspekt som i visst hänseende inte beaktats är åldern på barnet som ansökt om insats. Syftet med uppsatsen är återigen att återspegla en typ av reell helhetsbild. Vidare syftar rättsfallsstudien inte till att i detalj studera de olika åldersgrupperna och på något fördjupat sätt jämföra dessa. Därför har åldersgrupperna inte utgjort ett urvalskriterium.

Däremot har åldersgruppen 12–17 avgränsats bort. Anledningen till detta är att det enligt schablonen inte ska göras något föräldraavdrag för barnets grundläggande behov efter 12 års ålder.²¹⁴ Med hänsyn till detta anser jag att det är av större betydelse att undersöka hur förvaltningsrätten tillämpar föräldraavdraget genom att studera domar i vilka det faktiskt görs ett tidsavdrag från barnets totala hjälpbehov.²¹⁵

Således utgörs materialet endast av domar gällande barn som tillhör åldersgrupperna 1–6 (7 stycken domar) och 7–11 (14 stycken domar). Ingen dom avser rätten till personlig assistans för barn som är yngre än 1 år. Anledningen till detta är att det inte fanns några domar tillhörande den åldersgruppen som uppfyllde tidigare nämnda urvalskriterier. Således har åldersgruppen 0 år inte aktivt avgränsats bort. Den lägsta åldern som förekommer i domarna är 4 år och 4 månader. Den högsta åldern som förekommer är 11 år och 9 månader.

4.2.3 Tillvägagångssätt vid bearbetning av material

Materialet som ligger till grund för rättsfallsstudien har bearbetats först efter det att materialet fastställts mot bakgrund av ovan nämnda urvalskriterier. Tillvägagångssättet vid bearbetning av materialet var det samma för samtliga domar. Det tillvägagångssätt jag har haft vid bearbetning av domarna består av två delar.

Den första delen av bearbetningen bestod av att anteckna ner omständigheter i domarna i ett separat dokument. Omständigheter som antecknades ner var barnets ålder, typen av beslut från nämnden som överklagats samt beslutens utgång, utfallet i förvaltningsrätten och slutligen de grundläggande behoven som ingick i prövningen. Denna del av bearbetningen innebar således ingen bedömning, utan var endast saklig. Anledningen till varför dessa

²¹⁴ Se avsnitt 3.2.6 och 3.3; bilaga till förordningen (1993:1090) om stöd och service till vissa funktionshindrade.

²¹⁵ Viktigt att poängtera är att det fortfarande ska göras ett schablonavdrag för andra personliga behov för åldersgruppen 12–17 år. Avdraget för andra personliga behov är en timma per dygn som personlig assistans lämnas.

omständigheter antecknades ner var för att lättare kunna identifiera mönster vid analys av domarna.

Den andra delen av bearbetningen bestod av att analysera domarna. Jag utgick från bestämda riktlinjer vid genomläsning för att garantera en likvärdig analys av domarna. Dessa riktlinjer tar utgångspunkt i uppsatsens tredje frågeställning och var därför indelad i kategorierna schablonavdraget, avgörande faktorer vid bedömning samt grundläggande principer.

Vid analys av det schabloniserade föräldraavdraget utgick jag från följande aspekter: förekomsten av regleringen i domarna och förvaltningsrättens redogörelse vid tillämpning av regleringen.

Vid analys av avgörande faktorer vid förvaltningsrättens bedömning utgick jag från följande aspekter: domstolens motivering i sin samlade bedömning, domstolens motivering vid beslut avseende specifika hjälpbehov och förvaltningsrättens tolkning av praxis. Syftet med studien är att identifiera avgörande faktorer vid bedömningen vilket kräver att studera förvaltningsrättens argumentationslinjer. Därmed är det av relevans att särskilt fokusera på domstolens motivering i domskälen.

Vid analys av förvaltningsrättens beaktande av grundläggande principer inom LSS studerades i vilken utsträckning grundläggande principer nämns i domarna. Vidare analyserades förvaltningsrättens argumentationslinjer i ljuset av de grundläggande principerna. Det senare gjordes även i de fallen där ingen princip explicit framgår av domen.

4.2.4 Etiska överväganden

Beslut avseende insatsen personlig assistans är högst personliga för den enskilde. Därmed lämnas namn och andra personuppgifter utanför uppsatsen. Barnet som ansökt om insats benämns som ”barnet” i rättsfallsstudien.

Av samma anledning hänvisas det inte till specifika målnummer i resultatet. En betäckning i form av siffror används istället för målnummer, till exempel ”dom 1”. I bilaga A finnes en rättsfallsförteckning med aktuella domar och tillhörande beteckning. Denna bilaga får begäras ut separat.

4.3 Resultat och analys

I efterföljande avsnitt presenteras resultat och analys med utgångspunkt i uppsatsens tredje frågeställning. Resultatet består av de mönster som observerats vid genomförandet av studien. Dessa mönster och andra allmänna observationer analyseras löpande. I avsnitt 4.4 genomförs en sammanfattande analys som ämnar besvara uppsatsens tredje frågeställning.

Resultatet inleds med en redogörelse för några iakttagelser avseende förvaltningsrättens motivering av domslut. Sedan redovisas och analyseras allmänna observationer av förvaltningsrättens tillämpning av det schabloniserade föräldraavdraget. Det avsnittet efterföljs av avsnitt gällande avgörande faktorer vid förvaltningsrättens bedömning samt domstolens beaktande av grundläggande principer inom LSS.

4.3.1 Förvaltningsrättens motivering av domslut

Vid utförande av en rättsfallsstudie sätts ramen för analysen av det material som ligger till grund för studien. Det som har beaktats i just denna studie är domstolens bedömning av barnets rätt till personlig assistans. En förutsättning för att kunna följa domstolens motivering och argumentation är att domarna är tillräckligt utförliga och omfattande.

De domar som ligger till grund för denna studie skiljer sig vad gäller utförligheten och omfattningen. Det gäller bland annat beskrivning av bakgrund och parternas yrkanden. I vissa mål består barnets yrkanden av flera sidor, i vissa mål endast några meningar. Domarna skiljer sig även vad gäller beskrivning av barnets hjälpbehov. Av vissa domar framgår en redogörelse för exakta minuter av varje enskilt hjälpmoment inom varje enskilt grundläggande behov. I några domar framgår endast en sammanställning av den totala tidsomfattningen för separata alternativt samtliga grundläggande behov.

Förvaltningsrättens motivering av beslut varierar också i omfattning och utförlighet. En iakttagelse är att domstolen motiverar sitt beslut mer utförligt i de fallen rätten frångår nämndens bedömning, jämfört med de fallen som domstolen instämmer i nämndens bedömning.²¹⁶ Att domstolen motiverar sin bedömning i högre utsträckning i de första fallen anser jag vara rimligt. Detta eftersom dessa fall handlar om att domstolen förklarar varför nämnden beräknat eller bedömt fel.

I de fallen som förvaltningsrätten anser att nämndens bedömning är korrekt motiverar domstolen sin bedömning mer sällan.²¹⁷ Exempelvis att domstolen inte specificerar varför de anser att nämndens bedömning avseende ett

²¹⁶ Se till exempel dom 3; dom 16; dom 18.

²¹⁷ Se till exempel dom 6; dom 12; dom 13.

grundläggande behov är skälig.²¹⁸ Det förekommer dock domar i vilka domstolen motiverar varför nämndens bedömning anses vara korrekt. Det finns även exempel i studien där förvaltningsrätten dömer likt nämnden i frågan, men för en typ av argumentation utan att hänvisa till nämndens bedömning.²¹⁹

Något som är viktigt att poängtera i sammanhanget är att den generella omfattningen av domen kan påverka uppfattningen av domstolens motivering av domslut. Till exempel kan det vara lättare att följa förvaltningsrättens (ibland korta) argumentation och/ eller motivering om domen innehåller en utförlig beskrivning av omständigheterna i målet.²²⁰ Jag vill även understryka att resonemanget ovan inte innebär ett ifrågasättande huruvida domstolen uppnår de krav som följer av motiveringsplikten i 30 § FPL.²²¹ Det framgår i samtliga domar att förvaltningsrättens beslut baseras på de handlingar som framkommit i målet.

Sammanfattningsvis har olikheten vad gäller utförlighet och omfattning i domarna en påverkan på resultat och analys inom ramen för denna studie. När förvaltningsrättens motivering är mindre utförlig resulterar det i svårigheter att dra några större slutsatser. Därför har analysen i resterande avsnitt två olika infallsvinklar: analys av de mönster som har kunnat identifieras och analys av eventuella bakomliggande faktorer till svårigheten att identifiera mönster.

4.3.2 Allmänt om det schabloniserade föräldraavdraget

Denna del av resultatet har särskilt fokus på det schabloniserade föräldraavdraget. Föräldraavdraget har varit tillämpningsbart i samtliga 21 domar, då barnen i fråga tillhör ålderskategorierna 1–6 och 7–11. Schablonavdraget diskuteras i olika aspekter löpande genom resultatet. Detta avsnittet avser emellertid att redogöra för några allmänna iakttagelser om hur det schabloniserade föräldraavdraget ter sig i praktiken.

²¹⁸ Se till exempel dom 3. Domstolen motiverar inte varför de anser att nämndens bedömning avseende det grundläggande behovet på- och avklädning är rimligt, utan konstaterar endast att det saknas skäl att frångå nämndens bedömning, se dom 3 s. 13 f.

²¹⁹ Se till exempel dom 2; dom 19; dom 21. Dessa exempel illustrerar hur det som läsare av domen blir ”lättare” att förstå varför förvaltningsrätten dömt som de gjort i den enskilda frågan. Detta eftersom domstolens tankegång är möjliga att följa. I de fall som domstolen endast skriver att de instämmer i nämndens bedömning kan läsaren ha svårt att följa tankegången, även om det (förhoppningsvis) genomförts en gedigen analys i varje enskilt fall som sedan inte skrivs med i domen.

²²⁰ Ett sådant exempel är dom 3 s. 10. Det framgår en beskrivning av vilka hjälpmoment samt tidsåtgången för dessa moment som beaktats av nämnden. Redovisningen av beaktad tid är väldigt detaljerad. I denna dom är det tydligt vad förvaltningsrätten baserar sin bedömning på.

²²¹ Se avsnitt 3.2.7.

4.3.2.1 *En svårtillämpad reglering*

En av anledningarna till utformningen av det schabloniserat föräldraavdrag är att regleringen ska vara enkel att tillämpa.²²² Resultatet i denna studie tyder dock på att så inte alltid är fallet; det schabloniserade föräldraavdraget innebär nödvändigtvis inte en enkel tillämpning.

Det schabloniserade föräldraavdraget kan förklaras som två etapper. En del består av tidsavdraget som görs i enlighet med schablonen. Den andra delen består av föräldraavdragets påverkan på beräkningen av barnets totala hjälpbehov. Jag vill påstå att tidsavdraget i sig inte innebär en komplex eller svår tillämpning, vilket styrks av resultatet. I domarna framstår det som att såväl nämnden som förvaltningsrätten inte har några svårigheter med tidsavdraget. Förvaltningsrätten konstaterar tidsomfattningen av barnets totala hjälpbehov och räknar sedan av timmar från hjälpbehovet, baserat på barnets ålder i enlighet med 9 f § LSS. Det förekommer dock en rent matematisk felräkning i en dom. I dom 8 är differensen mellan barnets konstaterade hjälpbehov före föräldraavdrag och barnets konstaterade assistansgrundande hjälpbehov efter föräldraavdraget för liten i relation till föräldraavdragets storlek.²²³ En möjlig förklaring till en sådan felräkning är den mänskliga faktorn, det vill säga en felaktig matematisk uträkning eller felskrivning.

Trots ovan nämnt exempel tyder resultatet på att den matematiska dimensionen av föräldraavdraget inte medför några svårigheter för förvaltningsrätten. Däremot har det kunnat observeras att schablonavdraget medför vissa svårigheter vid beräkning av barnets totala hjälpbehov. I några av fallen finner förvaltningsrätten att nämnden hanterat föräldraavdraget felaktigt på så sätt att nämnden inte beaktat samtliga hjälpbehov vid beräkning av barnets totala hjälpbehov. Det kan exempelvis vara att nämnden inte valt att beakta tid för hjälp med tandborstning med argumentet att det anses falla inom det normala föräldraansvaret.²²⁴

Sammantaget innebär det schabloniserade föräldraavdraget en viss grad av svårighet vid tillämpning. Denna diskussion försätter i nästa avsnitt, som till viss del tar avstamp i förvaltningsrättens bemötande av kritik gällande föräldraavdraget och myndigheternas tillämpning.

4.3.2.2 *Utrymme för bristfällig redogörelse*

Förvaltningsrätten beskriver regleringen av föräldraavdraget i majoriteten av domarna. Beskrivningen varierar något i omfattning och formulering. I de flesta fall nämns föräldraavdraget under rubriken ”tillämpliga bestämmelser”,

²²² Se avsnitt 3.3.

²²³ Dom 8 s. 6.

²²⁴ Dom 14 s. 11. Se även dom 3 s. 10 f.

men det förekommer även under andra rubriker. Ibland kommenterar förvaltningsrätten schablonavdraget i sin sammantagna bedömning.²²⁵

Resultatet av min studie är alltså att domstolen i de flesta fall redogör för tillämpning av schablonen. Samtidigt är förvaltningsrättens redogörelse för sin tillämpning av regleringen bristfällig. Vid utförandet av studien har domstolens bristfällighet framförallt kunnat identifierats i två hänseenden: sammanställning av avdraget samt motivering till korrekt avdrag.

Det som avses med min formulering ”sammanställning av avdraget” är domstolens redovisning av sina beräkningar. Dels beräkningar av barnets hjälpbehov, dels beräkningar av föräldraavdraget. Det kan konstateras att förvaltningsrätten inte alltid redogör för avdraget. I dom 13 redogör förvaltningsrätten inte för den beräknade tiden av barnets totala hjälpbehov, varken före eller efter föräldraavdraget.

Vad gäller domstolens motivering till korrekt avdrag, kan det argumenteras för att vara bristfälligt på så sätt att domstolen endast kommenterar det i korthet. I några fall anför barnet kritik gällande nämndens tillämpning av föräldraavdraget. Förvaltningsrätten bemöter barnets framförda kritik, även om det i vissa fall innebär ett mindre utförligt bemötande. I exempelvis dom 18 konstaterar domstolen endast att ”nämnden i det överklagade beslutet har tillämpat ett korrekt föräldraavdrag”.²²⁶

Enligt min tolkning av gällande rätt är schablonavdraget inte korrekt bara för att tidsomfattning av avdraget är rätt. Till exempel att det gjorts ett avdrag om 1 timma per dag från ett åtta-årigt barns grundläggande behov, vilket är korrekt enligt schablonen samtidigt som det inte behöver innebära att hela tillämpningen av föräldraavdraget är korrekt.²²⁷ Det schabloniserade föräldraavdraget innebär även att det ska beaktas vid de grundläggande behoven på så sätt att dubbelt föräldraansvar inte beaktas. Därför är det enligt min mening missvisande att förvaltningsrätten endast kommenterar att schablonen tillämpats korrekt med hänvisning till att nämnden dragit av rätt antal timmar från den totala tiden. Detta eftersom det faktiskt kan innebära att nämnden, trots korrekt antal timmar, gjort fel vid fastställande av barnets totala hjälpbehov innan själva avdraget.

Å ena sidan avser jag inte att inom ramen för denna rättsfallsstudie kommentera huruvida domstolen borde bedömt annorlunda i domarna. Å andra sidan faller det inom ramen för studien att diskutera tillämpningen. Det är inte alltid möjligt att utläsa hur föräldraavdraget har tillämpats, till följd av att domarna inte är tillräckligt utförliga och omfattande. Därför blir jag som utförare av denna studie något kritisk i de sammanhang då exempelvis kritik framförts

²²⁵ Se till exempel dom 19 s. 7 f.; dom 21 s. 10.

²²⁶ Dom 18 s. 4.

²²⁷ Se till exempel dom 6 s. 9.

från barnet om nämndens beaktande av föräldraavdraget och förvaltningsrätten endast konstaterar att nämnden gjort ett korrekt avdrag.²²⁸ Mot bakgrund av resultatet kan det schabloniserade föräldraavdraget vara en relativt svår-tillämpad reglering.

4.3.2.3 *Problematisk uppdelning av ålder och timmar?*

En aspekt av det schabloniserade föräldraavdraget är schablonens indelning. I detta avsnitt redogörs därför för några observationer gällande schablonens indelning och uppfattning samt diskussion avseende efterföljande konsekvenser i praktiken.

Vid genomförande av studien har det visat sig att avdragets omfattning kan få extra stora konsekvenser för barn som har högre ålder inom de olika åldersintervallerna. För barn som är mellan 1–6 år ska avdrag göras med 2,5 timmar per dygn för de grundläggande behoven. Det innebär ett avdrag för grundläggande behov på 17,5 timmar per vecka. När ett barn fyller 7 år minskar föräldraavdraget väsentligt. För barn som är mellan 7–11 år ska avdrag för grundläggande behov göras med 1 timma per dag, det vill säga 7 timmar per vecka. Från den dagen barnet fyller 12 år ska inget föräldraavdrag göras för grundläggande behov. Avdragets storlek för grundläggande behov skiljer sig alltså 10,5 timmar per vecka mellan ett 6-årigt och 7-årigt barn. Mellan ett 11-årigt och 12-årigt barn skiljer sig avdraget med 7 timmar per vecka. Enligt min mening kan dessa skillnader eventuellt betraktas som problematiska.

Att skillnaden mellan åldersintervallerna, vad gäller avdragets storlek, är att betrakta som problematisk kan illustreras genom dom 1. Barnet i fråga var 11 år och 9 månader när nämnden beslutade att neka rätten till insats. Förvaltningsrättens motivering till sitt beslut var att hjälpbehoven inte var av den omfattning som behövs för att kunna beviljas insatsen. Nämndens och förvaltningsrättens beräkning av barnets tidsåtgång för hjälpbehoven framgår förvisso inte av domen. Med tanke på att barnet endast var tre månader från att fylla 12 år, är det intressant att fundera över om utfallet hade blivit annorlunda om schablonavdragets omfattning var annorlunda. Frågan är hur mycket barnets behov av sina föräldrars hjälp förändras under dessa tre månader. Ett avdrag om 7 timmar per vecka för de grundläggande behoven är en påtaglig skillnad jämfört med inget avdrag. Vad gäller dom 1 är det inte möjligt att spekulera vidare, då det inte finns någon redovisad tidsomfattning i domen.

Jag menar att det inte är omöjligt att skillnaden på omfattningen av avdraget som görs för 11- och 12-åringar kan få konsekvenser som är till barnets nackdel. Resonemanget som har illustrerats med ovan nämnt exempel kan inte utgöra en slutsats om föräldraavdragets faktiska konsekvenser i praktiken.

²²⁸ Se till exempel dom 14.

Det är dock fortfarande intressant att reflektera över, då det inte framgår någon djupare beskrivning i förarbetena om varför lagstiftaren valde att utforma schablonens ålders- och tidsintervall på sättet som de gjorde. Jag anser att förarbetsuttalandena avseende åldersintervallerna och de exakta timmarna framstår som lättvindiga på så sätt att motiveringen av utformningen endast förklaras på ett ytligt sätt. Detta speciellt med tanke på att flera remissinsatser påpekade att omfattningen av föräldraavdraget var för stort samt att åldersintervallerna borde överses.²²⁹

4.3.2.4 *Sammanfattning*

Några allmänna observationer vid utförandet av rättsfallsstudien är alltså att det schabloniserade föräldraavdraget kan argumenteras för att vara en svår-tillämpad reglering. Nuvarande reglering innebär vidare ett utrymme för bristfälligt redogörelse vid tillämpning av föräldraavdraget.

Med anledning av schablonens utformning kan förvaltningsrätten uttrycka att tillämpningen av det schabloniserade föräldraavdraget är korrekt utan någon vidare förklaring. En korrekt hantering av schablonens ena del, det vill säga korrekt genomfört tidsavdrag, behöver inte innebära att det schabloniserade föräldraavdraget har tillämpats korrekt. Det är heller inte alltid möjligt att studera förvaltningsrättens tillämpning av schablonavdraget på grund av att sammanställning av tidsomfattning ibland saknas i domar.

Vidare kan det argumenteras för att åldersintervallerna samt skillnaden på avdragets storlek mellan de olika åldrarna är för stort. Detta är dock inte något som kan styrkas med hänvisning till resultatet. Däremot kan resultatet anses styrka resonemanget i hypotetisk mening.

4.3.3 *Avgörande faktorer vid förvaltningsrättens bedömning*

Vad gäller resultatet avseende avgörande faktorer vid förvaltningsrättens bedömning bör det inledningsvis betonas att det är svårt att dra några större slutsatser. Vid utförandet av rättsfallsanalysen har det kunnat konstateras att det är svårt att identifiera de avgörande faktorerna på grund av flera aspekter. Som tidigare antytts är en av dessa aspekter att utformning och utförlighet av domarna skiljer sig mellan de olika rättsfallen. Av naturliga skäl är det svårare att analysera de avgörande faktorerna vid förvaltningsrättens bedömning i en mindre utförlig dom jämfört med en mer utförlig dom.

I detta avsnitt diskuteras följande identifierade faktorer: omfattning och art av barnets totala hjälpbehov, förhållandet mellan föräldraavdraget och grundläggande behov, förvaltningsrättens tolkning och tillämpning av gällande rätt och beviskravet. Dessa faktorer diskuteras och analyseras i avsnitten nedan. Resultatet gällande avgörande faktorer vid förvaltningsrättens bedömning av barnets rätt till personlig assistans sammanfattas i avsnitt 4.3.3.5.

²²⁹ Se avsnitt 3.3.

4.3.3.1 *Omfattning och art av barnets totala hjälpbehov*

Vad gäller identifierade faktorer som blir avgörande för bedömningen av barnets rätt till personlig assistans bör rimligtvis omfattning av barnets totala hjälpbehov lyftas först. En avgörande faktor vid förvaltningsrättens bedömning är omfattningen och arten av barnets hjälpbehov, vilket är i enlighet med praxis. Även om det enligt förarbeten till LSS inte finns någon undre tidsgräns för att beviljas insatsen personlig assistans, följer det av praxis att en allt för låg omfattning inte kan innebära rätten till personlig assistans.²³⁰

I majoriteten av fallen (15 av 21) nekade nämnden insatsen personlig assistans med anledning av att tiden som kvarstod efter avdraget inte var av tillräcklig omfattning.²³¹ Antingen för att det var för lite tid kvar efter föräldraavdraget, eller för att föräldraavdraget var större i tidsomfattning än barnets totala hjälpbehov. Förvaltningsrätten avslag barnets ansökan i 14 av dessa fall.²³² Förvaltningsrättens sammantagna bedömning i de 14 mål som avslogs är att omfattningen och/eller arten av barnets hjälpbehov inte är tillräckligt för rätten personlig assistans.²³³ Det framgår inte i alla dessa 14 fall huruvida domstolen ansåg att hjälpbehovets omfattning och art inte var tillräcklig före eller efter att föräldraavdraget tillämpats.²³⁴ Oavsett specificering eller inte, är det tydligt att den totala tidsomfattningen av barnets hjälpbehov är en av de avgörande faktorerna vid förvaltningsrättens bedömning i frågan om rätten till personlig assistans.

4.3.3.2 *Förhållandet mellan föräldraavdraget och grundläggande behov*

En konsekvens av det schabloniserade föräldraavdraget är att det inte finns något "svängrum" för förvaltningsrätten när det kommer till storleken på avdraget, det vill säga att domstolen i det enskilda fallet inte kan frångå schablonen och göra en egen bedömning av avdragets storlek. Det är en lagstadgad schablon som på så sätt inte utgör en bedömningsfråga för domstolen vid tillämpningen av avdraget. Det som däremot utgör en bedömningsfråga är förvaltningsrättens fastställande av barnets hjälpbehov. Det schabloniserade föräldraavdraget behöver alltså i slutändan inte resultera i ett förutsägbart beslut. Detta eftersom myndigheternas tolkning och tillämpning av gällande rätt avseende grundläggande behov är det som blir avgörande för den beräknade tidsomfattningen.

²³⁰ Se avsnitt 3.2.3.

²³¹ Det var endast i dom 2, dom 6, dom 10, dom 11, dom 16 och dom 18 som nämnden beviljad personlig assistans.

²³² I ett av fallen, dom 3, upphävde förvaltningsrätten nämndens beslut och återförvisade målet till nämnden för ny prövning.

²³³ Förvaltningsrätten skiljer på omfattning och art i vissa domar. Exempelvis i dom 4, i vilken domstolen urskilde omfattningen. Förvaltningsrätten bedömde att barnet inte ska anses ha rätt till personlig assistans på grund av att barnets grundläggande behov inte uppgår i tillräcklig omfattning, se dom 4 s. 9.

²³⁴ Se till exempel dom 1.

En direkt avgörande faktor vid förvaltningsrättens bedömning av barnets rätt till personlig assistans är således den totala tidsomfattningen av hjälpbehovet efter att föräldraavdraget tillämpats. Även om avdragets omfattning är lagstadgat och därmed inte kan variera i storlek, finns det utrymme för domstolen att i sin tillämpning av gällande rätt bedöma hur stor den totala tidsåtgången är. Förvaltningsrättens tillämpning av gällande rätt blir därmed också avgörande.

Denna rättsfallsstudie syftar inte till att avgöra huruvida domstolen bedömt korrekt eller felaktigt i målen. Däremot faller det inom studiens syfte att analysera skillnader och påverkande faktorer. Vad gäller just tillämpning av gällande rätt vid bedömning av barnets rätt till personlig assistans har det inom ramen för denna studien uppmärksammats några likheter och skillnader i förvaltningsrättens bedömning. Dessa iakttagelser framförs i efterföljande avsnitt.

4.3.3.3 Tolkning och tillämpning av gällande rätt

Inom ramen för denna studien har en fokuspunkt vid bearbetning av domarna varit att studera förvaltningsrättens tillämpning av gällande rätt. Som konstateras i föregående avsnitt är domstolens tillämpning av gällande rätt vid bedömning av barnets totala hjälpbehov en avgörande faktor för barnets rätt till personlig assistans. Något som uppmärksammats vid bearbetning av domarna är att det skiljer sig något i förvaltningsrättens tolkning och tillämpning. Detta avsnitt avser att ge en något mer detaljerad bild av de skillnader och likheter som framkommit vid utförandet av studien.

Vad gäller förvaltningsrättens hänvisning till praxis, framgår det av resultatet att majoriteten av hänvisningar till rättsfall är mål som avgjorts i HFD. I enstaka fall hänvisar förvaltningsrätten till mål som avgjorts i kammarrätten vid sin bedömning av barnets hjälpbehov.²³⁵ Förutom enstaka hänvisningar till kammarrättsavgöranden hänvisar förvaltningsrätten till praxis från HFD. Förvaltningsrätten hänvisar bland annat till praxis i sin sammantagna bedömning om barnet har rätt till personlig assistans utifrån den totala tidsomfattningen av barnets hjälpbehov. Utöver förvaltningsrättens hänvisning till praxis i sin sammantagna bedömning, hänvisar domstolen även till praxis vid bedömning av barnets hjälpbehov med ett specifikt moment eller grundläggande behov.

Vid utförandet av studien uppmärksammades bland annat förvaltningsrättens hänvisning och tillämpning av rättsfallet HFD 2019 ref. 56 vid bedömning av behovet personliga hygien. Hänvisningarna till rättsfallet avser beskrivning av hjälpbehovets karaktärskrav samt vid beskrivning av vilka moment som kan omfattas av det grundläggande behovet, det vill säga moment som håller

²³⁵ Se till exempel dom 19 s. 5. Förvaltningsrätten hänvisar till avgöranden från kammarrätten gällande det grundläggande behovet personlig hygien och hjälpmomentet hand- och ansiktstvätt.

människokroppen ren från smuts och andra ohälsosamma ämnen.²³⁶ Vid utförandet av studien noterades att förvaltningsrätten refererar till, alternativt tolkar, rättsfallet olika. Åtminstone vad som framgår av det som uttryckligen är skrivet i domarna. Ett exempel på detta är domstolens referering avseende karaktärskravet.

I totalt sex av 21 fall nämndes HFD 2019 ref. 56 och det karaktärskravet som följer av avgörandet.²³⁷ I hälften av dessa sex fall skrev förvaltningsrätten att det krävs att hjälpbehovet är av ”mycket privat *eller* integritetskänslig karaktär” för att kunna omfattas av det grundläggande behovet personlig hygien.²³⁸ I resterande tre fall skrev förvaltningsrätten att hjälpbehovet måste vara av ”mycket privat *och* integritetskänslig karaktär”.²³⁹ Av resultatet går det alltså att utläsa hur förvaltningsrätten hänvisningar skiljer sig vid sin referering.²⁴⁰ Det är dock inte möjligt att dra några slutsatser huruvida skillnaden i begreppsanvändningen påverkade utgången i de sex målen. Detta till följd av att förvaltningsrättens bedömning inte framgår tillräckligt utförligt samt att det inte framgår tillräckligt mycket information avseende barnets specifika hjälpbehov. Därför kan det inte dras någon slutsats att skillnaden i förvaltningsrättens referering till rättsfallet faktiskt innebär en skillnad i tillämpningen av gällande rätt.

Däremot är det inte osannolikt att användning av ”och” respektive ”eller” får en skillnad i generell mening. Något som styrker detta är om det jämförs och likställs med tillämpning av lagbestämmelser som består av alternativa respektive kumulativa rekvisit. Beroende på förvaltningsrättens bedömning och vilket specifikt hjälpbehov barnet har, exempelvis handtvätt, kan de olika refereringarna resultera i olika utfall. Användningen av ”och” torde innebära att förvaltningsrättens bedömning avseende ett barns hjälpbehov med personlig hygien, vars specifika hjälpinsats endast är av privat alternativt integritetskänslig karaktär, inte ska omfattas av det grundläggande behovet och vice versa.

Ett exempel som talar för detta är domstolens resonemang i dom 19. I det fallet beaktade nämnden inte någon tid för hand- och ansiktstvätt på grund av att momentet inte anses vara integritetsnära. Förvaltningsrätten, som i detta fallet använde ”eller” vid sin referering till HFD 2019 ref. 56, ansåg motsatsvis att hand- och ansiktstvätt ska beaktas som ett grundläggande behov på

²³⁶ Det grundläggande behovet personlig hygien redogörs för i avsnitt 3.2.4.

²³⁷ Dom 4; dom 14; dom 18; dom 19; dom 20; dom 21.

²³⁸ Dom 4; dom 14; dom 19. Min kursivering.

²³⁹ Dom 20; dom 21; dom 18. Min kursivering.

²⁴⁰ Det är även av intresse att lyfta att tre av målen avgjordes av samma förvaltningsrätt och att den specifika förvaltningsrätten använde såväl ”och” som ”eller” i de olika målen. I dom 14 använde domstolen begreppet ”eller”. I dom 18 och dom 20 använde domstolen begreppet ”och”.

grund av att det anses vara tillräckligt integritetsnära, och att det vanligtvis beaktas som ett grundläggande behov.²⁴¹

Vid utförandet av studien observerades, likt senast nämnt exempel, att domstolen bedömde olika avseende specifika hjälpmoment. Det framgår tydligt av resultatet att förvaltningsrätten behöver göra specifika bedömningar i varje enskilt fall vid bedömning av ett barns rätt till personlig assistans. Det framgår inte minst vid bedömningen av det grundläggande behovet personlig hygien och hänvisning till HFD 2019 ref. 56. Som redogjorts för ovan innebär rättsfallet ett krav på att behovet är av privat eller integritetskänslig karaktär.²⁴² Därutöver fastslår rättsfallet att det som avses med personlig hygien är att hålla människokroppen ren från smuts och andra ohälsosamma ämnen. Vid bearbetning av domarna observerades att förvaltningsrätten skiljer sig i sin bedömning av specifika hjälpmoment, och om momentet avser att hålla människokroppen ren från smuts och andra ohälsosamma ämnen. Till exempel bedömer såväl förvaltningsrätten som nämnden olika gällande hjälpmomentet nagelklippning.

Nagelklippning som specifikt hjälpmoment uttalas explicit i elva stycken domar. I tre av fallen fick barnen ingen tid för nagelklippning av varken nämnden eller förvaltningsrätten. Förvaltningsrättens motivering i det ena fallet, dom 8, var att momentet inte anses omfattas av det grundläggande behovet, med hänvisning till HFD 2019 ref. 56. Domstolen skriver att ”det grundläggande behovet personlig hygien endast avser insatser för att hålla sig ren”.²⁴³ Av resterande två fall framgår inte förvaltningsrättens bedömning avseende just nagelklippning. Barnen yrkade inte någon specifik tid för momentet.²⁴⁴ I de resterande åtta fallen hade barnet beviljats tid av nämnden för hjälpmomentet, men yrkade mer tid i förvaltningsrätten. Nämndens medräknade tid för nagelklippning per vecka varierade inom tidsspannet tre till sju minuter. Av dessa åtta fall, var det endast i två domar som förvaltningsrätten frångick nämndens bedömning och beviljade mer tid för nagelklippning. Förvaltningsrätten ansåg i dessa två fall att det saknades skäl att ifrågasätta vårdnadshavarna och beviljade den tiden som yrkades, tio respektive sju minuter per vecka. Tiden som nämnden beviljade var fem respektive två minuter per vecka.²⁴⁵

Mot bakgrund av det som redovisats ovan, tyder resultatet på att förvaltningsrätten behöver göra egna bedömningar, och även kanske svåra avvägningar, avseende ett visst barns behov av hjälp med ett specifikt moment. Vid sin prövning behöver förvaltningsrätten konstatera om exempelvis nagelklippning bör omfattas av det grundläggande behovet, mot bakgrund av praxis. Där

²⁴¹ Dom 19 s. 5.

²⁴² Se HFD 2019 ref. 56 p. 15. HFD använder begreppet ”eller”.

²⁴³ Dom 8 s. 4.

²⁴⁴ Se dom 1; dom 6.

²⁴⁵ Dom 20; dom 21.

skiljer sig domstolens bedömning i dom 8, mot resterande fall. En eventuell förklaring till varför förvaltningsrätten i just detta fall inte ansåg att hjälpmomentet skulle omfattas var att de inte använde begreppet ”nagelklippning”, utan begreppet ”nagelvård”. Eftersom domen saknar en omfattande beskrivning avseende just det hjälpmomentet, går det inte att utläsa vad barnet, nämnden eller förvaltningsrätten menar med nagelvård.²⁴⁶ Min mening är att nagelvård även innefattar klippning av naglar, vilket resulterar i att förvaltningsrättens tolkning av praxis framstår som strikt.

I det fall som domstolen anser att nagelklippning bör omfattas av det grundläggande behovet personlig hygien, mot bakgrund av praxis, återstår frågan hur mycket tid som är rimlig att bevilja. Såklart att faktorer som barnets funktionsnedsättning och yrkade minuter per vecka påverkar utfallet. Det kan inte utläsas från domarna som omfattas av denna studie. Resultatet tyder dock på att det finns utrymme för godtyckliga bedömningar. Detta eftersom det inte finns någon vägledning i varken förarbeten eller praxis om vad som anses vara en ”normal” tid för nagelklippning varje vecka. Det kan argumenteras för att detta resonemang även styrks i viss mån mot bakgrund av förvaltningsrättens bedömning i dom 20 och dom 21. I dessa fall fann förvaltningsrätten inga skäl att ifrågasätta vårdnadshavarnas tidsberäkning. Domstolen hantlade avsaknaden av vägledande praxis på så sätt att de bedömde vårdnadshavarnas uppgifter som skäliga.²⁴⁷

Resonemanget gällande nagelklippning är inte det enda hjälpbehov som resonemanget ovan kan appliceras på. Resultatet vid bearbetning av domarna visar att ovan antydd problematik är återkommande vid beräkning av tid för flera hjälpmoment. I lagförarbeten till LSS finns det ingen vägledning för hur stor tidsomfattning som är rimlig tid för varje enskilt behov. Av förarbeten, och framförallt praxis, framgår endast vad som bör anses omfattas av de olika grundläggande behoven.

4.3.3.4 *Beviskravet i mål om personlig assistans*

För att ett hjälpmoment ska kunna omfattas av grundläggande behov är det den sökande som har i uppgift att visa att rätt förutsättningar föreligger. Förvaltningsrätten anger i många fall att beviskravet inte är uppfyllt för att ett

²⁴⁶ Ett ytterligare exempel olikhet i förvaltningsrättens tolkning av praxis är bedömningen av hjälpmomentet insmörjning av kroppen. Vad som går att utläsa från domarna låg hjälpmomentet till grund för prövning i dom 8 och dom 18. I det första fallet beviljades barnet assistans för insmörjning med 10 minuter per dag. I det senare fallet beviljades inte barnet någon tid för insmörjning. Förvaltningsrätten menar att det mot bakgrund av HFD 2019 ref. 56 inte kan omfattas av det grundläggande behovet personlig hygien, då momentet inte avser att ”hålla sig ren”.

²⁴⁷ Det bör dock tilläggas att det inte finns möjlighet att resonera kring domstolens bedömning i allt för stor utsträckning, till följd av saknaden av utförlig information i domen. Det kan vara flera avgörande faktorer som resulterade i att nämnden inte fann skäl att ifrågasätta vårdnadshavarna. Till exempel utförlig argumentation i överklagandet, omfattande underlag avseende barnets funktionsnedsättning och funktionsnedsättningens påverkan.

hjälpbehov ska anses omfattas av grundläggande behov. Bevisfrågan blir avgörande i de fall förvaltningsrätten inte beviljar någon tid för ett specifikt hjälpmoment, men också i fall där barnet beviljats tid men förvaltningsrätten inte finner det styrkt att barnet behöver mer tid än den redan beviljade tiden. Mot bakgrund av domarna har det kunnat identifieras två typfall. Det ena är brist på bevisning och det andra är motsägelsefull bevisning.

Det bör dock poängteras att förvaltningsrätten inte använder begreppet ”bevisning” i domarna. Vid domstolens beskrivning av bristande bevisning används istället formuleringar att underlaget är bristande eller att det inte framkommer något i underlaget som tyder på ett visst hjälpbehov. Till exempel ”Underlaget är dock knapphändigt i fråga om [...]”.²⁴⁸ Vid domstolens beskrivning av motsägelsefull bevisning, framgår det inte lika tydligt som i de fall där bevisningen är bristande. Det går inte alltid att utläsa i domarna att domstolen anser att bevisningen är motsägelsefull, men att det underlaget som framgår av domen innehåller motstridiga uppgifter, till exempel att föräldrarna till barnet påstår att det tar en viss tid att mata barnet, medan barnets lärare uppger att barnet klarar matintag på egen hand.²⁴⁹

En generell slutsats avseende just bevisfrågan är att det ställs höga krav på den enskilde. Vid bearbetning av domarna kunde jag, som författare av denna uppsats, ifrågasätta vad för underlag som egentligen krävs för att ett visst hjälpbehov ska anses vara styrkt. Resultatet påvisar hur beviskravet är svåruppnått för den enskilde, både vad gäller att lämna rätt typ av bevisning och att bevisningen som lämnas är tillräcklig.

Återigen behöver det dock påpekas att allt underlag inte framgår av domarna, vilket påverkar resultat och analys inom ramen för denna studie. Det är svårare att dra några slutsatser om domen inte är tillräckligt omfattande, särskilt vad gäller förvaltningsrättens motivering av domskäl. Därutöver bör påpekas att många av de uppgifter som lämnas av barnets vårdnadshavare kan vara svåra att bekräfta. Detta var något som förvaltningsrätten påpekade vid sin bedömning av tidsomfattning avseende hjälpbehovet matlagning och underlaget: ”Det framgår dock inte vad denna tidsuppskattning baseras på och uppgiften bör enligt förvaltningsrätten därför beaktas med viss försiktighet”.²⁵⁰ Förvaltningsrätten väljer dock i några fall att inte ifrågasätta vårdnadshavarna, likt exemplen i tidigare avsnitt avseende nagelklippning.²⁵¹ Bevisfrågan diskuteras vidare i senare avsnitt, men då i förhållande till de grundläggande principerna inom LSS.

²⁴⁸ Dom 11 s. 9.

²⁴⁹ Dom 4 s. 5. Se även dom 20 s. 7 angående utagerande beteende.

²⁵⁰ Se dom 18 s. 6.

²⁵¹ Se avsnitt 4.3.3.3

4.3.3.5 *Sammanfattning*

Ovan har redogjorts för de avgörande faktorerna vid förvaltningsrättens bedömning som kunnat identifieras vid utförandet av studien. Som en första del av resultatet kunde det identifieras att den totala tidsomfattningen av barnets totala hjälpbehov är en avgörande faktor. Men även på så sätt att det schabloniserade föräldraavdraget är avgörande då det påverkar barnets totala assistansberättigade tidsomfattning. Det kan konstateras att schablonen i detta hänseende inte utgör en bedömningsfråga, då det är en lagstadgad schablon med samma omfattning för barn i samma åldersspann. Däremot föreligger en bedömningsfråga för domstolen vid fastställande av barnets totala hjälpbehov. Det kunde vid utförandet av studien identifieras några skillnader och likheter vid förvaltningsrättens tolkning och tillämpning av gällande rätt. Till exempel domstolens olika tolkningar av HFD 2019 ref. 56.

Vid utförandet av studien kunde det även identifieras en saknad av praxis gällande vägledning för rimlig tidsomfattning för specifika hjälpmoment. Det finns på så sätt ”svängrum” för domstolen i sin bedömning. Förvaltningsrätten måste dock ha tillräckligt underlag för att kunna bedöma att rätten till personlig assistans föreligger för den enskilde. Det är den enskilde som har att visa att rätt förutsättningar föreligger genom att lämna bevisning. I flera fall är en avgörande faktor vid förvaltningsrättens bedömning att bevisningen anses vara bristande eller motsägelsefull. Rättsfallsstudien tyder dock på att det i vissa aspekter kan argumenteras för att beviskraven inom den personliga assistansen är svåruppnådda.

4.3.4 *Beaktande av de grundläggande principerna*

Detta avsnitt behandlar resultatet avseende förvaltningsrättens beaktande av de grundläggande principerna inom LSS vid sin bedömning av barnets rätt till personlig assistans. Avsnittet behandlar även de slutsatser som kan dras baserat på resultatet gällande det schabloniserade föräldraavdragets förhållningssätt till lagens grundläggande principer.

Som redovisat i avsnitt 3.4 är målsättningen med LSS att den enskilde ska få möjlighet att leva som andra, vilket stadgas i 5 § LSS. Bestämmelsen ger uttryck för de grundläggande principerna inom LSS vilket är principerna om självbestämmande, inflytande, tillgänglighet, delaktighet, kontinuitet och helhetssyn. Dessa principer är även att anse som bärande principer inom funktionshinderrätten. Lagens kvalitetskrav stadgas i 7 § andra stycket LSS. Enligt bestämmelsen ska den enskilde tillförsäkras goda levnadsvillkor genom insatserna.²⁵² Vad gäller överprövning av rätten till insatser enligt LSS uttalas det i förarbeten att förvaltningsrätten har en viktig roll som uttolkare av lagens ämnade tillämpning.²⁵³

²⁵² Se avsnitt 3.4.

²⁵³ Se avsnitt 3.2.7.

4.3.4.1 *Förekomsten av uttalade principer i domarna*

Av resultatet framgår att flera barn nämner principer i sina yrkanden. I vissa domar nämns inte principen uttryckligen, men yrkandet i fråga kan anses ge uttryck för någon av principerna. Förvaltningsrätten bemöter dock inte alltid barnets uttalande i sina domskäl. I vissa fall bemöter domstolen yrkande som kan härledas till de grundläggande principerna. Min analys av resultatet är att det i majoriteten av fallen inte sker något bemötande av dessa principer. Därför uppstår frågan om domstolen beaktat principerna och sökandes yrkanden vid sin bedömning av rätten till personlig assistans. Enligt mig torde förvaltningsrätten bekräfta principerna på så sätt att domstolen i vart fall kommenterar det något kort, eftersom det föreligger en motiveringsplikt för domstolen i enlighet med 31 § FPL.²⁵⁴ Om förvaltningsrätten bemöter principen som anförs av barnet blir det tydligare huruvida anförandet ligger till grund för domstolens bedömning, till skillnad från de fall som domstolen inte kommenterar det. Detta indikerar även att utgången i målet är baserad på vad som framförts i målet.

Resultatet omfattar således flera exempel i vilka domstolen inte bemöter barnets uttalande om specifika principer alternativt uttalanden som tar utgångspunkt i principerna. Ett exempel är dom 3. Barnet yrkade tid för det grundläggande behovet förebyggande stöd och anförde bland annat att föräldrarna inte kan sköta sin egen hälsa eller inneha ett heltidsarbete till följd av barnets tillsynsbehov. Enligt mig kan detta anses ge uttryck för en helhetssyn, då hela familjens tillvaro ska beaktas vid insatser. Barnet anför vidare att föräldrarnas enda möjliga lösning på situationen inte är förenlig med barnets rättigheter. Föräldrarna har temporärt behövt sätta upp galler vid balkongen samt låsa dörrar. Förvaltningsrätten kommenterar varken föräldrarnas tillvaro eller barnets rättigheter i domen.²⁵⁵

Ett ytterligare exempel är dom 6, i vilken barnet lyfter att utredningen i målet inte är förenlig med barnkonventionen. Nämnden beviljade assistans i mindre omfattning än vad som yrkades. Barnet anförde att föräldrarna bor på olika ställen. Till följd av nämndens beslut kan föräldrarna inte ha gemensam vårdnad och barnet får då inte tillgång till båda sina föräldrar.²⁵⁶ Jag anser att barnets anförande kan ge uttryck för principen om helhetssyn. Förvaltningsrätten bemöter inte barnets yrkande avseende barnkonventionen och föräldrarna. Domstolen konstaterar kort: "[Barnet] anser vidare att [...] och att avdraget inte möjliggör att han får sina behov tillgodosedda, då hans föräldrar är skilda och bor på olika platser."²⁵⁷

Min analys av exemplen ovan är att anförandena ger uttryck för bland annat helhetssyn. Enligt förarbeten till LSS ska principen om helhetssyn utgå ifrån

²⁵⁴ Se avsnitt 3.2.7.

²⁵⁵ Dom 3 s. 3.

²⁵⁶ Dom 6 s. 3.

²⁵⁷ Dom 6 s. 9.

den enskildes åsikter. Detta gäller även för principen om kontinuitet.²⁵⁸ I dom 12 kan barnets anförande härledas till den senare principen. Barnet i fråga blev av med personliga assistans för 16 timmar och 4 minuter per vecka efter att ha haft insatsen i fyra år. Detta eftersom det tidigare beslutet skulle löpa ut och nämnden ansåg inte att barnet var berättigad assistans vid sin senaste bedömning. Barnet menar därför att beslutet är felaktigt då rätten till assistans fortfarande ska anses föreligga samt att insatsen varit till stor hjälp de senaste fyra åren. Förvaltningsrätten varken kommenterar eller bemöter barnets anförande om kontinuitet.²⁵⁹

Det finns dock domar i vilka förvaltningsrätten, i motsats till exemplen ovan, kommenterar barnets yrkanden gällande principer. Ett exempel på detta är dom 10, då förvaltningsrätten skriver:

Med hänsyn till den avvägning lagstiftaren har gjort avseende personlig assistans enligt LSS och att det inte framkommer av utredningen att nämnden på något sätt skulle ha brustit i sitt ansvar att tillförsäkra [barnet] goda levnadsvillkor [sic!] kan enbart det förhållandet att [barnet] inte beviljats personlig assistans i den omfattning [barnet] själv önskar inte anses innebära att beslutet stå i strid med intentionerna bakom den aktuella lagstiftningen, inklusive principen om barnets bästa, eller Barnkonventionen.²⁶⁰

Som antytts tidigare i detta avsnitt kan domstolen beakta principerna utan att det faktiskt uttalas i domen. En ytterligare förklaring till att principer inte kommer till faktiskt uttryck i domen är att förvaltningsrätten är något begränsad av prövningsramen. Detta förklaras och diskuteras vidare i nästa avsnitt.

4.3.4.2 *Prövningsramen och goda levnadsvillkor*

Överprövningen av rätten till personlig assistans kan se olika ut beroende på vad det överklagade beslutet från nämnden gäller. Antingen har nämnden beslutat att den enskilde inte har rätt till insatsen eller så har nämnden beviljat insatsen, men inte i den utformning som den enskilde önskat. I 15 av 21 domar har nämnden nekat rätten till insats.²⁶¹ Resterande sex domar handlar om att barnet i fråga har beviljats assistanstimmar av nämnden, men inte i den tidsomfattning som barnet ansökte om och därav yrkar fler timmar i sin överklagan.²⁶²

²⁵⁸ Se avsnitt 3.4.1.

²⁵⁹ Dom 12 s. 2.

²⁶⁰ Dom 10 s. 5. Citatet är från domstolens sammantagna bedömning. Domstolen nämner bland annat intentionerna bakom LSS utan att specificera vilka intentioner. Det finns flera domar i vilka barnet betonar intentionerna bakom LSS. Se till exempel dom 15 s. 3 och dom 21 s. 2. Förvaltningsrätten kommenterar dock inte barnens yrkanden avseende lagstiftarens intentioner i någon av de två domarna.

²⁶¹ Dom 1; dom 3; dom 4; dom 5; dom 7; dom 8; dom 9; dom 12; dom 13; dom 14; dom 15; dom 17; dom 19; dom 20; dom 21.

²⁶² Dom 2; dom 6; dom 10; dom 11; dom 16; dom 18.

När förvaltningsrätten har att pröva om den enskilde ska beviljas ytterligare assistanstimmar innebär prövningen en jämförelse. Enligt förarbeten till LSS ska prövning innebära att domstolen bedömer om utformningen av insatsen är förenlig med de krav som uppställs i lagen. Prövningen blir jämförande på så sätt att förvaltningsrätten ska bedöma huruvida den enskilde tillförsäkras goda livsvillkor samt den ”normala” livsföringen för personer i samma ålder.²⁶³ Bestämmelsen om ”goda levnadsvillkor” stadgar ett kvalitetskrav för de insatser som lämnas enligt LSS.²⁶⁴ Det innebär således inte att den enskilde ska bedömas ha rätt till personlig assistans av den enda anledningen att den enskilde skulle tillförsäkras goda levnadsvillkor genom beviljad insats. Detta kan förklaras i likhet med uttalande om principen om barnets bästa i förarbeten till 6 a § LSS.²⁶⁵ Ramen för prövning beror på vilken typ av beslut som har överklagats.

Bestämmelsen om att den enskilde ska tillförsäkras goda levnadsvillkor utgör ramen för prövning i de sex domar som den enskilde beviljats assistans av nämnden. Det framgår explicit i dom 2, dom 16 och dom 18.²⁶⁶ I dom 10 uttrycks kvalitetskravet indirekt som ram för prövning. Detta eftersom förvaltningsrätten bedömer att nämnden inte ”brustit i sitt ansvar att tillförsäkra [barnet] goda levnadsvillkor”, mot bakgrund av vad som framkommit i utredningen.²⁶⁷ Förvaltningsrätten besvarade dock inte om den enskilde tillförsäkras goda levnadsvillkor genom domstolens beslutade omfattning av assistansen i dessa domar. Min tolkning av resultatet är alltså att domstolen inte besvarar frågan om huruvida den enskilde faktiskt tillförsäkras goda levnadsvillkor eller inte. Domstolen gör endast detta i dom 18:

Förvaltningsrätten bedömer enligt vad som framgår ovan att [barnet] ska beviljas utökad personlig assistans för träning av kommunikation och samspel med 15 minuter per ledig dag. I övrigt bedömer förvaltningsrätten att det inte är visat att [barnet] är i behov av personlig assistans i större omfattning än vad nämnden har beviljat honom för att han ska vara *tillförsäkrad goda levnadsvillkor*. Överklagandet ska därför delvis bifallas.²⁶⁸

Förvaltningsrätten kan dock anses besvara frågan i dom 16, men då indirekt. Förvaltningsrätten biföll överklagandet och beviljade ytterligare assistans för tillsyn under all den vakna tid som inte redan omfattas av insatser och föräldraansvar. Jag menar att förvaltningsrätten besvarar frågan huruvida barnet tillförsäkras goda levnadsvillkor, domstolen beaktade barnets funktionsnedsättning och kognitiva förmåga samt barnets dåliga mående av att bli lämnad

²⁶³ Se avsnitt 3.2.7.

²⁶⁴ 7 § andra stycket LSS. Se avsnitt 3.4.

²⁶⁵ Se avsnitt 3.2.2 och 3.4.4 om barnets bästa vid bedömning av barnets rätt till personlig assistans.

²⁶⁶ Dom 2 s. 4; dom 16 s. 4 f.; 18 s. 4.

²⁶⁷ Dom 10 s. 5.

²⁶⁸ Dom 18 s. 10. Min kursivering.

ensam. Förvaltningsrätten menar att barnet aldrig ska behöva bli lämnad ensam eller utom hörhåll.²⁶⁹ Vad gäller resterande fyra domar är min analys, mot bakgrund av domstolens resonemang i domskälen, att förvaltningsrätten inte besvarar frågan.²⁷⁰

Förekomsten av formuleringen ”goda levnadsvillkor” i de 15 domar som avser ett överklagat beslut avseende nekad rätt till personlig assistans skiljer sig mot de resterande sex domarna. Formuleringen förekommer knappt i dessa 15 domar.²⁷¹ Bestämmelsen om ”goda levnadsvillkor” nämns i enstaka fall, men då endast vid förvaltningsrättens redogörelse för den rättsliga utgångspunkten.²⁷² Kvalitetskravet utgör således inte utgångspunkten för förvaltningsrättens prövning. Detta kan anses vara i linje med gällande rätt. Utgångspunkten för prövningen i dessa 15 mål är de krav som stadgas i lagen, det vill säga att den enskilde har rätt till personlig assistans om personen i fråga behöver sådan hjälp i sin dagliga livsföring och att dessa behov inte tillgodoses på annat sätt.²⁷³

Det framgår dock i dom 12 att nämndens huvudsakliga motivering till nekad rätt till assistans är att barnet inte bedöms vara i behov av insatsen för att uppnå goda levnadsvillkor. Detta är dock inget som förvaltningsrätten diskuterar i sin bedömning.²⁷⁴ I dom 14 skriver domstolen att barnet i fråga inte gjort det sannolikt att behöva mer tid för ett visst grundläggande behov för att tillförsäkras *skäliga* levnadsvillkor.²⁷⁵ Förvaltningsrätten hänvisar inte till någon rättskälla för sitt uttalande, vilket väcker frågan om domstolen egentligen förväxlat LSS med SoL. Detta eftersom kvalitetskravet i SoL är att den enskilde ska tillförsäkras en skälig levnadsnivå.²⁷⁶

Som beskrivits ovan är utgångspunkten för prövningen av rätten till personlig assistans att rätt förutsättningar föreligger. En förutsättning är att den enskilde behöver sådan hjälp i sin livsföring, vilket gäller oavsett vad frågan i det överklagade beslutet är. Förvaltningsrätten ska således beakta behovskriteriet i sin bedömning. Som redovisat i avsnitt 3.4.2, menar Fridström Montoya att behovskriteriet är avhängigt målsättningen att den enskilde ska få möjlighet att leva som andra. Hon menar att ett hjälpbehov borda anses föreligga enligt LSS om den enskilde behöver en insats i sin livsföring för att kunna leva som andra. Hur tolkar förvaltningsrätten behovskriteriet i förhållande till lagens

²⁶⁹ Dom 16 s. 6 f.

²⁷⁰ Se dom 2; dom 6; dom 10; dom 11.

²⁷¹ Se till exempel dom 5. Formuleringen ”goda levnadsvillkor” förekommer inte i domen.

²⁷² Se till exempel dom 15 s. 5.

²⁷³ Se till exempel dom 7 s. 4. I dom 9 är beskrivningen av utgångspunkten för prövningen mindre utförlig. Förvaltningsrätten skriver att det domstolen har att pröva är huruvida ”barnet kan anses ha gjort sannolikt att [barnet] uppfyller förutsättningarna för att beviljas personlig assistans” (dom 9 s. 2).

²⁷⁴ Dom 12 s. 2.

²⁷⁵ Dom 14 s. 7.

²⁷⁶ Se avsnitt 2.4 och 3.4.

målsättning? Detta diskuteras vidare i nästa avsnitt som behandlar observationer inom ramen för rättsfallsstudien gällande förvaltningsrättens bedömning av vad som anses vara det ”normala”.

4.3.4.3 *Vad anser förvaltningsrätten vara ”normalt”?*

Denna del av resultatet behandlar förvaltningsrättens bedömning avseende det normala sättet att leva i förhållande till målsättningen att kunna leva som andra. Inledningsvis bör sägas något om den normalisering som det schabloniserade föräldraavdraget innebär. Det framgår av lagförarbeten till regleringen att schablonen är menad att spegla den tiden som föräldrar normalt har till sitt förfogande för omsorg och tillsyn för barn. Schablonen speglar vidare tiden av barnets behov av hjälp från sina föräldrar.²⁷⁷ Nuvarande reglering innebär således att förvaltningsrätten inte behöver ta ställning till hur mycket ansvar vårdnadshavare anses ha i varje enskilt fall. Lagstiftaren har redan bestämt vad som anses vara ”normalfallet”.

Faktumet att förvaltningsrätten inte behöver bedöma vad som anses vara ”normalt” i förhållande till föräldraansvaret, innebär inte att domstolen aldrig behöver bedöma det ”normala” vid prövning av rätten till personlig assistans. Enligt förarbeten till LSS ska domstolen ta ställning till huruvida den enskildes behov av insatsen i sin livsföring förhåller sig till den livsföring som kan anses vara normal för personer i samma ålder.²⁷⁸

Flera av domarna är i total avsaknad av jämförande prövning vid beaktande av behovskriteriet ”sin livsföring”. Denna analys tar dock utgångspunkt i tolkningen att målsättningen i 5 § LSS inte är en ”objektiv måttstock”.²⁷⁹ Resonemanget tar även avstamp i principen om helhetssyn. Enligt förarbeten ska principen tolkas ur den enskildes perspektiv, exempelvis på så sätt att det är den enskilde som kan bedöma huruvida insatser svarar mot sitt individuella behov.²⁸⁰ Ett exempel som illustrerar denna slutsats är dom 18.

Barnet i dom 18 ansökte om personlig assistans för i genomsnitt 94 timmar i veckan och nämnden beviljade assistans om 47 timmar i veckan. Barnet betonade bland annat att insatserna behövs för att erhålla goda levnadsvillkor och att hjälpbehoven går långt utöver de hjälpbehov som barn utan funktionsnedsättning i samma ålder har. Jag anser att detta ger uttryck för lagens behovskriterium och målsättning. Förvaltningsrätten beaktar inte detta i sin bedömning, det vill säga prövningen utgår inte från barnets syn på saken. Domstolen ger emellertid uttryck för sin syn på vad som anses vara en normal livsföring, vilket kommer till uttryck i förvaltningsrättens domskäl vid bedömning av de olika grundläggande behoven. Exempel på sådana uttryck är formuleringar så som att nämndens tid för övriga hjälpbehov inte anses vara

²⁷⁷ Se avsnitt 3.3.3.

²⁷⁸ Se avsnitt 3.2.7.

²⁷⁹ Se avsnitt 3.4.2.

²⁸⁰ Se avsnitt 3.4.1.

”otillräcklig eller felaktigt bedömd” och ”framstår som rimlig”.²⁸¹ Ett ytterligare exempel är förvaltningsrättens uttalande avseende behoven personlig hygien och av- och påklädning: ”Förvaltningsrätten anser att den beviljade tiden framstår som väl avvägd [...]”.²⁸² Jag menar dock att domstolens definition av ”normal livsföring” innebär att målsättningen betraktas som en objektiv måttstock. Mot bakgrund av stycket ovan kan det argumenteras för att förvaltningsrätten inte beaktade principen om helhetssyn vid sin bedömning av de grundläggande behoven personlig hygien, av- och påklädning samt övriga hjälpbehov i dom 18.

Sättet förvaltningsrätten uttrycker sig på i dom 18 menar jag stödjer min analys avseende förvaltningsrättens bedömning av det ”normala”. Att förvaltningsrätten anser att nämndens beviljade tid avseende dessa hjälpbehov är väl avvägd, rimlig och tillräcklig kan osannolikt innebära att domstolen baserat sin bedömning på barnets uttalade åsikt. Det styrande för förvaltningsrättens bedömning framstår vara sin egen syn på vad en normal livsföring är.

Således kan det argumenteras för att förvaltningsrättens prövning är jämförande på det sättet som uttalas i förarbeten till LSS. Det vill säga en prövning som innebär en jämförelse med den livsföring som kan anses vara normal för personer utan funktionsnedsättning i samma ålder. Samtidigt torde den ”normala livsföringen” definieras utifrån barnets syn på saken om principen om helhetssyn beaktas. Om barnet i fråga uttrycker ett behov av assistans i större omfattning i sin livsföring för att kunna leva som andra, borde detta vara det avgörande för definitionen av en ”normal” livsföring.

Som jag tidigare antytt i avsnitt 4.3.3.3 är förvaltningsrättens tillämpning och tolkning av gällande rätt en avgörande faktor vid bedömningen av barnets rätt till personlig assistans. Rättskällorna saknar emellertid vägledning om tidsomfattning för de specifika stödinsatserna. Detta innebär således att förvaltningsrätten behöver avgöra vad som kan anses vara normalt. Vad domstolens syn på vad som anses vara rimligt redogörs inte alltid för i domskälen. Jag menar inte att uttala mig om huruvida förvaltningsrättens bedömning av ”det normala” är rätt eller fel. Däremot kan domstolen kritiseras på så sätt att bedömningar inte alltid motiveras. Nedan framförs tre exempel för att tydliggöra mitt resonemang.

I dom 11 hade nämnden beviljat barnet assistans för hjälp med bland annat personlig hygien. Nämnden godtog tid för i genomsnitt 5 minuter per ledig dag och i genomsnitt 3 minuter per skoldag för hjälp med handtvätt. Barnets yrkade minuter för handtvätt framgår inte. Däremot anför barnet att tiden för handtvätt inte är tillräcklig för att kunna följa Folkhälsomyndighetens rekommendationer, vilket förvaltningsrätten inte kommenterar. Detta är särskilt

²⁸¹ Dom 18 s. 9 f. Min kursivering.

²⁸² Dom 18 s. 5. Min kursivering.

intressant då förvaltningsrätten motiverar varför barnet inte beviljas tid för resterande stödinsatser som omfattas av personlig hygien:

Såvitt framkommit kan [barnet] inte utföra något moment själv. Förvaltningsrätten anser dock inte att det finns stöd i underlaget för att räkna med ytterligare tid för dusch, extra rengöring i samband med olyckor, tandborstning eller nagelvård. Ytterligare tid ska därför inte räknas med.²⁸³

I dom 4 yrkade barnet tid för av- och påklädning av de närmsta klädesplaggen tre gånger per dag, 12,5 minuter per tillfälle. Nämnden beviljade tid för två tillfällen per dag och fem minuter per tillfälle. Förvaltningsrätten bedömde att det inte skulle beaktas mer tid för hjälpbehovet mot bakgrund av att ”utredningen i målet inte ger stöd för att beakta mer tid än vad nämnden har gjort”.²⁸⁴

I dom 14 hade nämnden beviljat tid för lätt avtvättning på morgonen som en del av det grundläggande behovet personlig hygien. Nämnden beviljade tid om 1 minut per tillfälle. Barnet anförde att en minut ”är knappt om tid för att tvätta och torka kroppen”.²⁸⁵ Förvaltningsrätten beaktade ingen tid för hjälpmomentet med följande motivering: ”I målet har inte gjorts sannolikt att [barnet] behöver ytterligare tid för avtvättning för att tillförsäkras skäliga levnadsvillkor.”²⁸⁶

Det kan eventuellt anses att förvaltningsrätten i exemplen ovan ger uttryck för sin tolkning av det normala levnadssättet. Såväl nämnden som förvaltningsrätten anser att barnen i fråga har ett hjälpbehov som ska anses omfattas av respektive grundläggande behov. Alla tre barn framhåller att den beviljade tiden inte är tillräcklig för att tillgodose hjälpbehovet i deras livsföring. Förvaltningsrätten har alltså bedömt att barnet har behov av hjälp med ett specifikt moment, men beviljar inte tillräckligt med tid för att faktiskt ska kunna tillgodoses. En tolkning av förvaltningsrättens motivering till beslut är att domstolen anser att handtvätt om fem minuter per dag, och att endast en minut för lätt avtvättning på morgonen, är rimligt. I dom 14 anser förvaltningsrätten att det inte är styrkt att det behövs mer tid för att tillförsäkras *skäliga* levnadsvillkor. Att barnet i fråga framfört att en minut inte är tillräckligt med tid är tydligen inte tillräckligt styrkt för domstolen. En något hårdragen tolkning av detta är att domstolen anser att barnet beviljades en ”normal” tidsomfattning för momentet. Jag vill dock återigen poängtera att mitt resonemang grundar sig på tolkningen att det är den enskilde som kan bedöma huruvida insatser svarar mot sitt individuella behov.

²⁸³ Dom 11 s. 5 f.

²⁸⁴ Dom 4 s. 6.

²⁸⁵ Dom 14 s. 3.

²⁸⁶ Dom 14 s. 7.

4.3.4.4 *Bristande helhetssyn vid bedömningen*

Principen om helhetssyn utgör en av de grundläggande principerna inom LSS. Frågan är om dagens reglering vid bedömning av barnets rätt till personlig assistans begränsar förvaltningsrättens möjlighet att beakta principen. Resultatet tyder på att utformningen av behovsprövningen och schablonavdraget hämmar principens genomslag vid bedömning.

Principen om helhetssyn bygger på respekt för den enskildes integritet och individualitet. Motsatsvis innebär det schabloniserat föräldraavdrag att det inte ska göras någon individuell bedömning avseende föräldraansvaret. Det finns således inget utrymme för förvaltningsrätten att beakta barns individuella förmågor och förutsättningar. Det samma gäller livssituationen för familjen och vårdnadshavares individuella förutsättningar. Detta uttrycktes av barnet i dom 6. Barnet anförde att omfattningen av assistansen var för liten för att föräldrarna ska kunna ha gemensam vårdnad. Förvaltningsrätten har ingen möjlighet att beakta en sådan invändning vid tillämpning av föräldraavdraget, då det är en schablon som är baserad på barnets ålder. Det finns således inget utrymme för individuell bedömning.

Vad gäller respekt för den enskildes integritet, kan det argumenteras för att behovsprövningen inom LSS begränsar förvaltningsrättens möjlighet att respektera integriteten. Behovsprövningen innefattar att den enskildes behov av hjälp ska beräknas i tid. Denna beräkning innebär en detaljerad minutberäkning av varje moment som omfattas av de grundläggande behoven. I dom 3 redogörs inte endast för tidsomfattningen för särskilda hjälpmoment, utan också för tidsomfattningen av delmoment. Följande citat avser barnets behov av hjälp med toalettbestyr som omfattas av personlig hygien:

När det gäller toalettbestyr har nämnden bedömt att rimlig tid för att byta en kissblöja är 3 minuter (ta av kläder och blöja på nederdelen av kroppen 1 minut, tvätta rent 1 minut och ta på blöja och klä på nederdel 1 minut). När [barnet] inte är på förskola blir det 15 minuter per dygn (3 minuter x 5 tillfällen) och 105,36 minuter per vecka (15 minuter/dygn x 365,25 dagar = 5 478,75 minuter per år / 52 veckor). Nämnden har beaktat att rimlig tid för att byta en bajsblöja (var tredje dag) är 1 minut (sätta in klyx) utifrån att övriga moment som berör byte av bajsblöja inkluderas i duschmomentet såsom av- och påklädning och rengöring. Det blir 3 minuter per vecka (1 minuter x 3 tillfällen per vecka), vilket ger 3,02 minuter per vecka (3 minuter/vecka/7 dagar = 0,43 minuter/dag x 365,25 = 157,05 minuter/år/52 veckor).²⁸⁷

²⁸⁷ Dom 3 s. 10. Beräkningarna avseende behovet av hjälp med dusch är lika utförliga som beräkningarna i exemplet.

Prövningen av rätten till personlig assistans är följaktligen integritetskränkande i sig själv. Den enskildes liv och hjälpbehov bedöms och beräknas på minuten. I dom 3 har det till och med redogjorts för tidsomfattningen av barnets hjälpbehov per år.

Dagens reglering av den personliga assistansen innebär även bristande helhetssyn i en vidare mening. Vad jag menar med detta är att regleringen i sig innebär avsaknad av helhetssyn. Detta trots lagens målsättning och intentioner. I den första propositionen till LSS uttalas att lagen inte är ämnad att vara detaljstyrande, då personer som omfattas av lagens personkrets har olika funktionsnedsättningar och förutsättningar.²⁸⁸ Trots detta innebär dagens tillvägagångssätt vid prövning av barnets rätt till personlig assistans en detaljprövning i praktiken. Resultatet inom ramen för denna rättsfallsstudie tyder på att prövningen i många fall innebär en avsaknad av helhetssyn och respekt för den enskildes integritet och individualitet.

I sammanhanget bör dock anmärkas att det finns exempel från studien i vilka förvaltningsrätten kan anses beakta helhetssyn och den enskildes perspektiv. Till exempel förvaltningsrättens bedömning avseende nagelklippning. I dom 20 och 21 beaktade förvaltningsrätten mer tid för hjälpbehovet med motiveringen att det inte fanns någon anledning att ifrågasätta yrkandena. Ett ytterligare exempel är dom 18. Min tolkning är att förvaltningsrätten beaktar principen om helhetssynen i viss mån vid sin bedömning avseende barnets behov träning av kommunikation och samspel.

4.3.4.5 *Sammanfattning*

En slutsats är att förvaltningsrätten inte alltid beaktar de grundläggande principerna inom LSS vid sin bedömning av barnets rätt till personlig assistans. Detta kan dock bero på att förvaltningsrätten har begränsad möjlighet att beakta principerna vid sin bedömning till följd av regleringen av den personliga assistansen.

Regleringen av föräldraavdraget innebär att tillämpningen inte utgår från barnets förmågor och hjälpbehov i varje enskilt fall. Istället för en individuell prövning har lagstiftaren genom utformningen av schablonen bestämt vad som anses vara normalfallet. I den aspekten begränsas förvaltningsrätten i sina möjligheter att beakta exempelvis principen om helhetssyn. Förvaltningsrätten begränsas även att beakta principen om helhetssyn till följd av formen av behovsprövningen. Prövningen innebär att tidsomfattningen för barnets hjälpbehov ska ligga till grund för bedömningen. Denna beräkning innebär en detaljerad minutberäkning som enligt mig inte bygger på respekt för den enskildes integritet och individualitet. Faktumet att barnets hjälpbehov ska bedömas på en sådan detaljerad nivå resulterar i bristande helhetssyn.

²⁸⁸ Se avsnitt 2.3.

Förvaltningsrätten möjlighet att beakta de grundläggande principerna beror även på vad det är för typ av beslut som överklagats. Enligt förarbeten till LSS är ramen för prövningen i domstol baserad på typen av det överklagade beslutet. Vid ett överklagande avseende utformning av stödinsats ska domstolen beakta 5–7 §§ LSS och göra en jämförande prövning.

Förvaltningsrättens uttalande om ramen för prövning i denna rättsfallsstudie stämmer överens med förarbetsuttalandena. Däremot tyder resultatet på att domstolen inte alltid utreder huruvida barnet i fråga tillförsäkras goda levnadsvillkor. Jag menar att förvaltningsrätten inte alltid besvarar detta, trots att domstolen uttalat att det är den frågan som ska prövas.

Slutsatsen ovan är dock beroende av hur förvaltningsrätten tolkar målsättningen att kunna leva som andra i förhållande till behov av hjälp i ”sin livsföring”. Målsättningen kan tolkas på så sätt att det är den enskilde som avgör vad som behövs i livsföringen, vilket innebär att det är den enskildes bild av ”att kunna leva som andra” som blir styrande. Detta kan även utläsas från principen om helhetssyn och kontinuitet, då det enligt förarbeten är den enskilde som kan bedöma huruvida insatserna svarar mot det individuella stödbehovet. Med hänsyn till detta, kan det argumenteras för att domstolen inte beaktar den enskildes perspektiv vid sin bedömning. Resultatet tyder på att förvaltningsrätten inte låter den enskildes perspektiv vara det avgörande vid sin bedömning av det ”normala”. Det vill säga att det avgörande inte är barnets syn på behov av hjälp i sin livsföring för att tillgodose goda levnadsvillkor.

4.4 Sammanfattande analys av frågeställning 3

Denna rättsfallsstudie har behandlat frågan om barnets rätt till personlig assistans. 21 domar har bearbetats och analyserats med utgångspunkt i uppsatsens tredje frågeställning. Frågeställningen som ämnas besvaras är: Vilka är de avgörande faktorerna vid förvaltningsrättens bedömning av barnets rätt till personlig assistans i förhållande till det schabloniserade föräldraavdraget och beaktas grundläggande principer inom LSS vid bedömningen?

Inledningsvis vill jag lyfta en faktor som har påverkat resultatet och analysen. Resultatet inleddes med en presentation av observationer om utförligheten i domarna. En skillnad mellan domarna är omfattningen av bakgrunden i målet, parternas yrkanden samt övriga omständigheter. Vid utförandet av studien identifierades en skillnad vad gäller förvaltningsrättens utförlighet vid motivering av domslut. Faktumet att omfattningen och utförligheten skiljer sig mellan domarna har försvårat analysen, eftersom besvarandet av frågeställningen innebär en analys av domstolens bedömning. Min analys av förvaltningsrättens bedömning är således begränsad till vad som faktiskt framgår explicit av domarna. Förvaltningsrätten kan fortfarande ha beaktat vissa omständigheter, rättspraxis och principer utan att det framgår av domen.

Mot bakgrund av detta har det kunnat dras några slutsatser vid genomförandet av rättsfallsstudien. En identifierad avgörande faktor är den beräknade totala tidsomfattningen av barnets hjälpbehov. Förvaltningsrätten anser i flera av domarna att rätten till insats inte föreligger på grund av att tidsåtgången av barnets totala hjälpbehov inte är av tillräcklig omfattning. Därmed är även det schabloniserade föräldraavdraget avgörande, i synnerhet avdragets storlek. Detta eftersom tidsåtgången efter tillämpat avdrag ligger till grund för bedömningen.

Å ena sidan kan det argumenteras för att förvaltningsrätten vid tillämpningen av schablonavdraget inte beaktar de grundläggande principerna, till exempel principen om helhetssyn. Det finns inget utrymme för förvaltningsrätten att göra en individuell bedömning då avdragets storlek är schabloniserat. Å andra sidan kan det argumenteras för att förvaltningsrätten har en helhetssyn vid sin bedömning efter att avdraget gjorts. Bedömningen av barnets rätt till insatsen innebär en sammantagen bedömning om huruvida arten och tidsomfattningen av barnets totala hjälpbehov efter avdrag är assistansberättigade. Resultatet av denna rättsfallsstudie visar dock på att den sammantagna bedömningen sällan beaktar barnets perspektiv. Det avgörande framstår inte vara barnets syn på behov av hjälp i sin livsföring för att kunna leva som andra.

En ytterligare identifierad avgörande faktor vid bedömningen är förvaltningsrättens tolkning och tillämpning av gällande rätt. Resultatet tyder på att förvaltningsrätten tolkar praxis olika. Vidare tyder resultatet på att det finns bristande vägledning avseende vilken tidsomfattning som ska anses vara rimligt för varje specifikt hjälpbehov inom praxis. Det är således förvaltningsrätten som behöver bedöma detta mot bakgrund av vad som framkommit i målet. Min slutsats är att de grundläggande principerna inte genomsyrar förvaltningsrättens bedömning i detta hänseende.

Samtidigt är det den enskilde som ska visa att rätt förutsättningar föreligger för att vara berättigad personlig assistans. Vid utförandet av studien har bevisfrågan kunnat identifieras som en avgörande faktor. Min uppfattning är att domstolens bedömning avseende barnets grundläggande behov ofta baseras på att det saknas tillräckligt med underlag som styrker att ett hjälpbehov föreligger alternativt att det ska beaktas mer tid för ett hjälpbehov. Att det saknas tillräckligt med underlag utgörs dels av bristande bevisning, dels av motsägelsefull bevisning.

Vidare framstår beviskravet som högt ställt många gånger. Detta eftersom det i min mening torde vara svårt att bevisa varje behov av stödinsats för olika moment i livet, i en exakt tidsangivelse. Jag menar vidare att resultatet även tyder på att förvaltningsrätten inte värderar bevisningen utifrån den enskildes perspektiv. Enligt förvaltningsrätten är en minut för lätt avtvättning varje morgon tillräckligt med tid medan barnet i fråga menar att en minut knappt räcker för att torka kroppen. Min slutsats är att förvaltningsrätten inte alltid

beaktar de grundläggande principerna vid sin bedömning av utredningen i målet. Exemplet om lätt avtvättning illustrerar dels hur förvaltningsrätten tolkar bevisning, dels hur förvaltningsrätten inte gör en jämförelse vid sin prövning. Förvaltningsrättens definition av vad som anses vara ”rimligt” och ”goda levnadsvillkor” är i många fall inte baserad på vad den enskilde anser sig behöva i sin livsföring för att kunna leva som andra och tillförsäkras goda levnadsvillkor.

I sammanhanget bör det dock betonas att rätten till personlig assistans är en lagstadgad rättighet. Detta innebär att specifika krav måste vara uppfyllda för att den enskilde ska kunna beviljas insatsen. Förvaltningsrätten påpekar i ett fall att insatsen inte kan beviljas i större omfattning endast för att barnet vill det. Barnet behöver bevisa att rätt förutsättningar föreligger. Jag menar dock att förvaltningsrätten i detta fall tar utgångspunkt i sin egen uppfattning av ”det normala”, istället för att beakta den enskildes perspektiv.

Sammanfattningsvis är min slutsats att förvaltningsrätten många gånger inte beaktar de grundläggande principerna inom LSS vid bedömning av barnets rätt till personlig assistans. En förklaring till detta är att regleringen av den personliga assistansen och det schabloniserade föräldraavdraget hämmar beaktande av principerna. Resultatet tyder dock på att det i många fall kan förklaras med att förvaltningsrätten inte beaktar principerna vid sin bevisvärdering. Det finns samtidigt exempel från domarna där jag anser att domstolen faktiskt beaktar principerna. Trots detta är min slutsats att de grundläggande principerna inom LSS inte genomsyrar förvaltningsrättens bedömning i de 21 domarna.

5 Avslutning

När LSS infördes för 30 år sedan betonades det i förarbeten att den personliga assistansen vara en frihetsreform för människor med funktionsnedsättning. När det schabloniserade föräldraavdraget infördes för 1,5 år sedan betonades det i förarbetena att barnets rätt till personlig assistans skulle återställas och stärkas. Frågan är om införandet av det schabloniserade föräldraavdraget är i linje med lagstiftarens intentioner med LSS. Min undersökning tyder på att så inte är fallet. Den avsedda tillämpningen av det schabloniserade föräldraavdraget genomsyras inte av de grundläggande principerna inom LSS. De grundläggande principerna får heller inte genomslag vid tillämpning av föräldraavdraget i praktiken. Förvaltningsrätten beaktar inte de grundläggande principerna vid sin bedömning av barnets rätt till insats.

Vad gäller förvaltningsrättens beaktande av de grundläggande principerna kan det konstateras att domstolen inte har förutsättningarna för att låta principerna genomsyra sin bedömning. Min undersökning tyder på att regleringen av schablonen och personlig assistans i allmänhet hämmar beaktande av principerna. Prövningen av rätten till personlig assistans innebär en detaljreglering till följd av lagens utformning och uttalanden i förarbeten och rättspraxis. Jag anser att detaljregleringen, minutberäkningen och schabloniseringen inte beaktar den enskildes perspektiv. Rättstillämparens prövning bygger inte på respekt för den enskildes integritet och individualitet.

Samtidigt tyder min undersökning på att bristande beaktning av de grundläggande principerna inom LSS inte enbart kan hänföras till formen av prövning i förarbeten och praxis. Rättsfallsstudien visar hur förvaltningsrätten bortser från den enskildes perspektiv vid sin bedömning. Resultatet tyder på att domstolen bestämmer vad som är det normala utan att låta barnets syn på ”goda levnadsvillkor” och ”att kunna leva som andra” vara styrande.

Jag menar att det finns ett stort behov av att se över regleringen av barnets rätt till personlig assistans. Denna uppsats är en studie av schablonavdraget och barnets rätt till insatsen i teorin och praktiken. Undersökningen tyder på att rådande rättsläge inte är i linje med intentionerna bakom LSS. Flera aktörer har flaggat för att utfallet av schablonen inte blev som det var menat. Huruvida införandet av schablonen resulterat i fler beviljade insatser eller om prövningen är mer rättssäker besvaras inte inom ramen för denna uppsats. Däremot vill jag påstå att barnets rätt till personlig assistans inte har stärkts i den bemärkelsen som avses med intentionerna bakom LSS och de grundläggande principerna.

Huruvida regleringen av det schabloniserade föräldraavdraget kommer ändras återstår att se. Jag hoppas i vart fall på att kommande rapporter och analyser tar sikte på att barn med funktionsnedsättning ska få en faktisk möjlighet att kunna leva som andra och tillförsäkras goda levnadsvillkor.

Bilaga A

Underlag till rättsfallsstudie

Begärs ut separat.

Källförteckning

KÄLLOR

Tryckta källor

Offentligt tryck

Utredningsbetänkanden

SOU 1991:46 Handikapp – Valfärd – Rättvisa.

SOU 2004:103 LSS – Särskilt personligt stöd m.m.

SOU 2008:77 Möjligheten att leva som andra. Ny lag om stöd och service till vissa personer med funktionsnedsättning.

SOU 2018:88 Översyn av insatser enligt LSS och assistansersättningen.

SOU 2020:47 Hållbar socialtjänst – En ny socialtjänstlag.

SOU 2021:37 Stärkt rätt till personlig assistans. Ökad rättssäkerhet för barn, fler grundläggande behov och tryggare sjukvårdande insatser.

SOU 2023:9 Ett statligt huvudmannaskap för personlig assistans. Ökad likvärdighet, långsiktighet och kvalitet.

Propositioner

Prop. 1989/90:107 om godkännande av FN-konventionen om barnets rättigheter.

Prop. 1992/93:159 om stöd och service till vissa funktionshindrade.

Prop. 1995/96:146 Vissa frågor om personlig assistans.

Prop. 2008/09:28 Mänskliga rättigheter för personer med funktionsnedsättning.

Prop. 2009/10:176 Personlig assistans och andra insatser – åtgärder för ökad kvalitet och trygghet.

Prop. 2016/17:188 Nationellt mål och inriktning för funktionshinderpolitiken.

Prop. 2017/18:186 Inkorporering av FN:s konvention om barnets rättigheter.

Prop. 2018/19:145 Personlig assistans för hjälp med andning.

Prop. 2019/20:92 Personlig assistans för samtliga hjälpmoment som avser andning och måltider i form av sondmatning.

Prop. 2021/22:214 Stärkt rätt till personlig assistans – grundläggande behov för personer som har en psykisk funktionsnedsättning och ökad rättssäkerhet för barn.

Prop. 2021/22:244 Stärkt rätt till personlig assistans vid behov av egenvård.

Utskottsbetänkanden

Bet. 2023/24:SoU26 Det schabloniserade föräldraavdraget.

Övrigt

Dir. 2016:40 Översyn av insatser enligt LSS och assistansersättning.

Dir. 2020:3 Stärkt rätt till personlig assistans för stöd vid egenvård, vid tillsyn samt för barn.

Prot. 2023/24:84 torsdagen den 14 mars.

Lagrådsremiss 2024-07-04 En förebyggande socialtjänstlag – för ökade rättigheter, skyldigheter och möjligheter.

Rättsfall

Högsta förvaltningsdomstolen (tidigare Regeringsrätten)

RÅ 2009 ref. 57.

RÅ 2010 ref. 17.

HFD 2015 ref. 46.

HFD 2017 ref. 27.

HFD 2018 ref. 13.

HFD 2018 ref. 21.

HFD 2018 ref. 44.

HFD 2019 ref. 23.

HFD 2019 ref. 56.

HFD 2020 ref. 7.

Kammarrätterna

Kammarrätten i Sundsvall, dom 2023-12-06 i mål nr 2106-23.

Kammarrätten i Sundsvall, dom 2024-03-14 i mål nr 15-24.

Förvaltningsrätterna

Se bilaga A.

Övrigt

Förvaltningsrätten i Växjö, pressmeddelande ”Förvaltningsrätten upphäver flera beslut om personlig assistans med dubbla föräldraavdrag”, 2024-05-20. *Sveriges domstolar*. <<https://www.domstol.se/nyheter/2024/05/forvaltningsratten-upphaver-flera-beslut-om-personlig-assistans-med-dubbla-foraldraavdrag/>> (besökt 2024-07-20).

Inspektionen för socialförsäkringen (ISF), *Förändringar inom assistansersättningen, en första granskning av 2023 års lagändringar för stärkt rätt till personlig assistans*. Rapport 2024:1. Inspektionen för socialförsäkringen, Göteborg 2024. <<https://isf.se/publikationer/rapporter/2024/2024-01-23-forandringar-inom-assistansersattningen>> (besökt 2024-07-12).

Socialstyrelsens termbank, ’funktionsnedsättning’ och ’funktionshinder’. *Socialstyrelsen*. <<https://termbank.socialstyrelsen.se/>> (besökt 2024-04-10).

LITTERATUR

Bäckman, Therese (2022), ’Socialtjänstens ansvar för personer med funktionsnedsättning’, i: Fridström Montoya, Therése (red.), *Juridik för socialt arbete*. 4 uppl., Gleerups, s. 235–269.

Fridström Montoya, Therése (2015), *Leva som andra genom ställföreträdare – en rättslig och faktisk paradox*. Iustus.

Fridström Montoya, Therése (2017), ’Ole, dole, doff – vilken tid ska bort? Om föräldraansvaret vid bedömningar av rätt till personlig assistans för barn’, i: Brattström, Margareta – Jänterä-Jareborg, Maarit (red.), *För barns bästa. Vänbok till Anna Singer*. Iustus, s. 87–107.

Fridström Montoya, Therése (2020), 'Grundläggande hjälpbehov som krav för rätt till personlig assistans', i: Eklund, Hans – Lerwall, Lotta – Lind, Anna-Sara (red.), *Vänbok till Sverker Scheutz: om rätt och att undervisa rätt*. Iustus, s. 191–208.

Fridström Montoya, Therése (2022), 'Introduktion till socialtjänstlagstiftningen', i: Fridström Montoya, Therése (red.), *Juridik för socialt arbete*. 4 uppl., Gleerups, s. 55–94.

Kleineman, Jan (2018), 'Rättsdogmatisk metod', i: Nääv, Maria – Zamboni, Mauro (red.), *Juridisk metodlära*. 2 uppl., Studentlitteratur, s. 21–46.

Lampinen, Hannah (2023), *Föräldraansvar och barns rätt till personlig assistans: Hur det schabloniserade föräldraavdraget påverkar rättssäkerheten för barn*. Uppsala universitet. <<http://uu.diva-portal.org/smash/get/diva2:1739704/FULLTEXT01.pdf>> (besökt 2024-03-15).

Pettersson, Andreas (2022), 'Att kunna "leva som andra"? Kritiska funktionshinderrättsliga slutsatser utifrån HFD:s rättstillämpning avseende mål om personlig assistans enligt LSS'. *FT* nr 3 s. 371–392.

Sandgren, Claes (2021), *Rättsvetenskap för uppsatsförfattare – Ämne, material, metod, argumentation och språk*. 5 uppl., Norstedts Juridik.

Strand, Harald (2024), *LSS-skolan 2024*. HejOlika och Föräldrakraft. <<https://hejoliika.se/artikel/varsagod-nu-finns-lss-skolan-som-e-bok-och-for-utskrift/>> (besökt 2024-07-05).

Svensson, Gustav (2000), *Skälig levnadsnivå och goda levnadsvillkor – bedömning i förvaltningsdomstolar och socialnämnder*. Norstedts Juridik.

Vahlne Westerhäll, Lotta (2012), 'Socialrättens regelsystem, rättskällor och tolkningsnormer'. *NST* nr 5–6 s. 7–33.

Vahlne Westerhäll, Lotta (2019), *Funktionshinderrätt för barn. Att leva som andra utifrån barnets bästa*. Gleerups.

ELEKTRONISKA KÄLLOR

Bengtsson, Valter (publicerad 2021-05-26), 'Applåder för "Stärkt rätt till personlig assistans"'. *HejOlika*. <<https://hejoliika.se/artikel/applader-for-starkt-assistans/>> (besökt 2024-07-21).

Bonilla, Fiorella – Holmberg, Erika (publicerad 2023-10-24), ”Alla barn har rätt till ett fullvärdigt liv!”. *JAG*. <<https://jag.se/assistans/foraldraansvar/>> (besökt 2024-07-21).

Dun & Bradstreet, ”InfoTorg Juridik”. *Dun & Bradstreet*. <<https://www.dnb.com/sv-se/produkter-och-tjanster/infotorg/infotorg-juridik.html>> (besökt 2024-07-26).

HejOlika (senast uppdaterad 2024-05-31), ”Assistans för barn 2024: Kan föräldraavdraget räddas?”. *HejOlika*. <<https://hejoliika.se/artikel/personlig-assistans-for-barn/>> (besökt 2024-07-21).

Ingerö, Ida (senast uppdaterad 2023-03-23), ”Stoppa minutjakten”. *Vårdföretagarna*. <<https://www.vardforetagarna.se/2021/09/stoppa-minutjakten/>> (besökt 2024-07-21).

Funktionsrätt Sverige (senast uppdaterad 2023-05-14), ”Vår organisation”. *Funktionsrätt Sverige*. <<https://funktionsratt.se/om-funktionsratt-sverige/var-organisation/>> (besökt 2024-07-27).